

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2015

Karel Dinda

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vývoj ODS od roku 1991 do roku 1998
Evolution of the Citizens Democratic Party from 1991 to 1998

Karel Dinda

Vedoucí práce:

PhDr. Josef Straceny, CSc.

Studijní program:

Specializace v pedagogice

Studijní obor:

B D-ZSV

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Vývoj ODS od roku 1991 do roku 1998 vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 20. 7. 2015

.....
podpis

Rád bych touto cestou vyjádřil poděkování panu doktorovi Josefu Stracenému za jeho cenné rady a zejména neutuchající trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Rovněž bych mu rád poděkoval za vstřícnost a pomoc při získání potřebných informací a podkladů.

.....
podpis

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá vznikem a vývojem Občanské demokratické strany v letech 1991 až 1998. Charakterizuje období formování pluralitního stranického systému a přerod Občanského fóra do ODS. Hodnotí podíl ODS na vládnutí v 90. letech, její koaliční potenciál a také základnu jejích voličů. Na závěr analyzuje politický program ODS a jeho proměny ve dvou volebních obdobích. Jako metoda práce byla užita analýza politologické literatury a komparace volebních programů. Z práce vyplývá, že ODS byla po celé sledované období hegemonem na pravicové části politického spektra. Po dobu 1992-1996 měla klíčovou úlohu ve formování vládní politiky a dominantní postavení na politické scéně.

KLÍČOVÁ SLOVA

Politická strana, stranický systém, volební programy, voličský elektorát, účast ve vládě, historie, Václav Klaus, pravice, ODS

ANNOTATION

This Bachelor thesis is focused on creation and progress Civil democratic party between 1991 and 1998. It is a characterization of a period, when was a formation of czech pluralistic system of parties. It is about transformation from the Civil forum in to CDP (ODS). This thesis evaluates participating of CDP (ODS) on governments in 1990s, her potetial in coalitions and her base of electors. On the end it has an analysis of political programme CDP (ODS) and his changes during two election periods. As a method of work was used analysis of political literature and comperation o election programmes. The thesis implies, that CDP (ODS) was throughout the period the hegemon on right wing of political spectrum. In period between 1992-1996 was a leader in formation of goverments politics. Her hegemonic status identifies progress of Czech republik.

KEYWORDS

Political party, factious system, programs of elections, base of electors, participation in goverment, history, Václav Klaus, right wing, ODS

1. Úvod.....	7
2. Stranický systém ČR – obecné vymezení pojmu.....	9
2.1. Období 1989 – 1991 – formování české stranické scény.....	16
2.2. Volby v roce 1990.....	25
3. ODS jako hegemon pravice 1991-1998.....	28
3.1. Charakteristika ODS jako politické strany.....	28
3.2. Organizační struktura ODS.....	29
3.3. Vznik a vývoj ODS v letech 1991-1996.....	35
3.3.1. Rozpad Občanského fóra: příčiny a průběh.....	35
3.3.2. ODS od vzniku roku 1991 do voleb 1992.....	39
3.3.2.1. Vládní účast ODS 1991-1992 (ČSFR i ČR).....	41
3.3.3. ODS od voleb 1992 do voleb 1996.....	44
3.3.3.1. Volby 1992.....	46
3.3.3.2. Federální vláda vedená ODS 1992.....	47
3.3.3.3. Rozdělení Československa.....	49
3.3.3.4. Vláda ČR vedená ODS 1992-1996.....	51
3.4. ODS 1996–1998.....	57
3.4.1. Volby 1996.....	60
3.4.2. ODS v čele menšinové vlády 1996 – 1997.....	60
3.4.3. ODS před předčasnými volbami 1998.....	66
3.5. Voličský elektorát ODS.....	67
4. Programatika ODS.....	72
4.1. Základní ideologická východiska.....	72
4.2. První volební program „Svoboda a prosperita“ 1992.....	75
4.3. Volební program „Svoboda a prosperita“ 1996.....	87
4.4. Srovnání volebních programů 1992 a 1996.....	95
5. Závěr.....	102
6. Použitá literatura.....	105
7. Přílohy.....	109

1. Úvod

Při výběru tématu bakalářské práce jsem se zamýšlel nad vhodnou kombinací studovaných předmětů, které jsou v mém případě dějepis a občanská výchova (základy společenských věd). Zároveň jsem věděl, že se chci zaměřit na část společenských věd, která mě nejvíce zajímá, to jest politologie.

Vzhledem ke své učitelské praxi jsem se nejednou setkal s otázkou, jak bych interpretoval vývoj České republiky v 90. letech minulého století. Podobně, proč by měl člověk vstoupit do politické strany. A jaký účel vlastně taková politická strana má. Tyto otázky rozhodně k výchově občanství na základní škole, ale i k výuce politologie na střední škole, rozhodně patří. V rámci propojení s mou druhou aprobací jsem se tedy rozhodl zvolit téma polistopadového vývoje v České republice.

Na základě volby tématu jsem se rozhodl pro směřování mé práce k vývoji ODS. Důvodem bylo, že tato strana měla po většinu 90. let dominantní postavení ve stranickém systému ČR. Měla zásadní podíl na vládnutí a všech reformách, kterými ČR v té době prošla. Zároveň se podílela na formování pluralitní demokracie a stala se jedním z pilířů budování demokratického právního státu.

Obdobím, které jsem se rozhodl podrobit zkoumání, sahá od počátku roku 1990, kdy se utvářely podmínky pro vznik ODS působením politického hnutí Občanské fórum a jeho následnou přeměnou ve standardní politickou stranu – Občanské demokratty a počátkem roku 1998, kdy se poprvé dostává do opozice a ztrácí tak přímý vliv na vládní politiku a na krátký čas i své dominantní postavení na pravicové scéně (vznik Unie svobody).

Cílem práce bylo zjistit podmínky, za kterých vznikala ODS, jak se formovala struktura jejích orgánů a jak na její dominantní postavení reagovali koaliční partneři. Zároveň bylo cílem analyzovat, jak se toto klíčové postavení na politické scéně promítalo do obsazení vládních postů, ať již početně nebo z hlediska resortů. Součástí práce je také otázka jaké voličské skupiny volily ODS ve volbách 1992 a 1996 a analýza volebních programů (stabilní témata, změny).

V úvodní kapitole se práce zabývá obecným vymezením stranického systému České republiky a vymezením termínu politická strana. Ukazuje na složitý vývoj po listopadové revoluci, kdy se střetávalo několik teoretických konstrukcí, jak by měla vypadat nově vznikající československá společnost a stát. Z nejrůznějších přístupů

nakonec vítězí ten prezentovaný Václavem Klausem a jeho okolím, který podle vzoru západních demokracií vyžaduje vznik standardních politických stran a jejich svobodné soutěže jako základ demokratického státu.

V další kapitole se pak již dostáváme k samotné ODS. Celá třetí kapitola se zabývá vývojem ODS mezi lety 1991 (kdy vznikla) a rokem 1998. Vznik Občanské demokratické strany nastal v dubnu 1991 na základech OF a již od svého počátku se profiluje jako pravicová konzervativní strana s liberálními prvky. V podkapitolách se zabývám charakteristikou ODS z hlediska politické teorie, strukturou jejích stranických orgánů, výsledky voleb 1992 a 1996, do kterých se zapojila a ve kterých zvítězila. Díky těmto volbám se mohla stát vůdčí silou v koaličních vládách a měla tak zásadní podíl na všech zásadních změnách státu v 90. letech od rozdělení Československa po přípravu vstupu do NATO. Součástí práce je i studium vztahů uvnitř ODS a také uvnitř vládní koalice, kde si všímám obsazení vládních postů i poměry v zastoupení jednotlivých vládních stran. V závěru této kapitoly se zabývám voličskou základnou ODS a její proměnou v letech 1992 a 1996.

Ve čtvrté kapitole jsem se zaměřil na programatoriku ODS. Jaké programy vytvářela od obecných po volební. K analýze jsem si následně vybral dva hlavní volební programy do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR z let 1992 a 1996, ze kterých měla ODS největší šanci realizovat svou politiku. Jejich srovnání je závěrem mé práce.

Základními prameny mé práce byla analýza odborné politologické literatury, která se zabývá teorií politických stran. Například práce P. Fialy – Teorie politických stran, M. Nováka – Systémy politických stran. Pro vývoj OF a ODS byly hodnotnými prameny práce J. Honajzera – Občanské fórum: vznik, vývoj a rozpad, F. Cigánka o federálním parlamentu 1990-1992, příspěvky P. Fialy o formování stranické scény 1989-1996 v politologickém časopise a sborník S. Balíka o ODS v českém politickém systému 1991-2006. Podnětnou prací k identifikaci voličské základny byly sociologické studie J. Bernarda a M. Šimona o prostorových vzorcích volebního chování. K analýze struktury strany a volebních programů jsem využil stranické dokumenty ODS a jejich komparaci. Další užité prameny a literatura jsou zapsány v seznamu literatury na konci práce.

2. Stranický systém ČR – obecné vymezení pojmu

Pokud bychom chtěli charakterizovat stranický systém České republiky, nelze zapomínat, že tento má přímé kořeny v období po listopadu 1989, kdy ještě existoval společný stát Čechů, Moravanů a Slováků. ČSFR se rozpadla 31. prosince 1992 (ČR a SR vznikají 1. ledna 1993), ale v obou nástupnických státech již byly položeny základy demokratické politické kultury a stranického systému díky protestním a disidentským hnutím. Jde zejména o činnost Občanského fóra v ČR a Verejnosti proti násiliu na Slovensku. Tato hnutí nelze ještě označit za politické strany v pravém smyslu toho slova, postrádala např. stranickou strukturu, Občanské fórum neudělovalo členství, a tak byla spíše sjednocením protestních hlasů. V polistopadové atmosféře nedůvěry ke všemu stranickému nebyla příslušnost k politické straně příliš populární a tato averze byla zhmotněna v heslu Občanského fóra: „*Strany jsou pro straníky, Občanské fórum je pro všechny.*“¹ Toto heslo bylo zároveň heslem volebním ve volbách 1990, které byly spíše referendem o 40 letech komunistického režimu, než preferenční volbou politických stran, programů a osobností.²

Pokud bychom měli charakterizovat období 1989 až 1991, pak bychom mohli hovořit o etapě formování základních institucí demokratického státu. Přesto má svá základní specifika, o kterých se zmíním v kapitole 1. 1. Období 1989-1991 – formování české stranické scény. Je mimo rozsah a záběr této práce věnovat se podobnému tématu také na Slovensku.

Důležitým vkladem této doby pro další vývoj české politiky bylo vybudování demokratického prostředí pro svobodný souboj politických stran a hnutí. Na tradici první republiky nebylo možné navázat a čtyřicet let komunistického téměř monopolního stranického diktátu nebylo hodné následování. Proto není divu, že se v politických špičkách často objevovala a také často vítězila (zejména v období 1989-91) myšlenka tzv. „nepolitické politiky“.³ Myšlenky těch, kteří chtěli prosazovat politiku skrze standardní politické strany, byly na čas odsunuty do pozadí, přesto však po dlouhém boji nakonec tyto myšlenky zvítězily.⁴

---

¹ HONAJZER, Jiří. *Občanské fórum: vznik, vývoj a rozpad*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1996, 107 s., [8] s. obr. příl. ISBN 80-235-0076-7, str. 24

² HONAJZER, Jiří. *Občanské fórum: vznik, vývoj a rozpad*. Praha, 1996, str. 23

³ HONAJZER, Jiří. *Občanské fórum: vznik, vývoj a rozpad*. Praha, 1996, str. 15

⁴ HONAJZER, Jiří. *Občanské fórum: vznik, vývoj a rozpad*. Praha, 1996, str. 15

Politický život v moderních demokratických státech je založen na politické soutěži k tomu uzpůsobených specializovaných organizací. Na prvním místě jsou to politické strany, které usilují o podíl na moci a jejím vykonávání. Jejich hlavním úkolem je získat hlasy ve volbách, dobytí poslaneckých a ministerských křesel a utvoření vlády. Na druhém místě ovlivňují politický život v demokratických státech nátlakové skupiny, které neusilují o moc, pouze o vliv na vládnoucí předáky a skupiny, aniž by chtěly nastoupit na jejich místo, nesnaží se o podíl na moci. Na rozdíl od politických stran se také nátlakové skupiny objevují ve všech formách lidských společenství a ve všech dobách.⁵

Jednou z kategorií nátlakových hnutí bývají hnutí monotematická a nejsou od 19. století jevem ojedinělým – např. hnutí dělnická. Ve 20. století často vyrůstají z občanských iniciativ, jakou bylo např. Občanské fórum. Pokud však mají tato hnutí kromě bourání všeho „starého“ nastavit vlastní koncepci současnosti a budoucnosti, začínají se štěpit a dostávají podobu klasických politických stran.⁶ Příkladem takového hnutí je právě i OF, které prošlo čtyřmi klasickými fázemi podobného hnutí: euforie, rozkol, jakobínství a chaos. Poslední fází je nakonec volání po autoritách. Výsledkem těchto fází pak bývá přepuštění pozic klasickým politickým stranám.⁷

Pokud se budeme pojmem politická strana zabývat etymologicky, pak zjistíme, že ve většině evropských jazyků souvisí s latinským substantivem *pars* (f.), které se překládá jako díl, podíl, část, strana. Dle G. Sartoriho však původním slovem, ze kterého dnešní termín vzešel je latinské *partire*, což lze přeložit jako rozdělovat, dělit. Dnešní termín v angličtině *party*, v němčině *Partei*, ve francouzštině *parti*, italským *partito*, španělským *partido* atd. má tak svůj společný původ v latině.⁸

Složitější je situace v češtině, která má spolu se slovenštinou z hlediska užití slova strana výjimečné postavení i mezi slovanskými jazyky, neboť český termín strana vychází z praslovanského *stor-na* a souvisí se slovem *střítí* od praslovanského *ster-*, který má vztah k latinskému *sternere*. Český pojem strana tak nemá s *pars* nebo

---

⁵ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 275 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-858-5022-2, str. 19

⁶ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, 1997, str. 20

⁷ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, 1997, str. 20

⁸ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Praha: Barrister, 1998, 263 s. Vědecké studie (Barrister). ISBN 80-859-4731-5, str. 15-16

partire nic společného, neznamena část nebo díl, ale je spíše blízký pojmu prostranství, prostor (ostatní slovanské jazyky slovo *stor-na* také užívají, ale nikoliv pro pojem politická strana).⁹ V češtině má pojem strana mnohem širší využití (smluvní strana, světová strana, strana hřiště, opozitum – „na druhé straně“), a tak je nutné připojit slovo politická, aby bylo jasné, že se mluví o politickém významu tohoto slova.¹⁰

Politické strany jsou nezbytnou a nenahraditelnou součástí liberálně demokratického režimu. Bylo by možné strany rozlišovat dle vztahu k moci, tedy zda je pro ně základem existence udržení hodnot (nevstoupí do vlády, pokud by se zpronevěřily svým hodnotám), nebo je jejich cílem dobytí či podíl na moci skrze svůj ideologický program. Ideologický program však musí být odlišován od propagandy nebo taktiky, které strany užívají.¹¹

Pro potřeby této práce lze užít definice politických stran dle Josepha La Palombara a Myrona Weinaera je založena na čtyřech kritériích:

- 1.) Trvalá organizace strany, tedy není závislá na současných vůdcích a patrně je „přežije“ (charismatického vůdce v čele musí být strana schopná přežít).
- 2.) Trvalé místní organizace, která udržuje pravidelné a rozmanité vztahy na celostátním měřítku, což od sebe odlišuje politické strany a pouhé parlamentní kluby (parlamentní frakce)
- 3.) Vůle celostátních nebo regionálních vůdců moc vykonávat, nejen ji ovlivňovat. A to ať už v rámci stávajícího politického systému, nebo za předpokladu vytvoření nového (separatistické nebo revoluční strany).
- 4.) Pro politické strany je klíčové vyhledávat podporu občanů či aktivistů v rámci voleb, nebo např. v referendu. Tím se odlišují od politických klubů.¹²

Mezi těmito čtyřmi kritérii nenalezneme kritérium ideologické, tedy prosazování hodnot. Pokud jej přidáme, definujeme politickou stranu jako „*trvalou organizaci, uspořádanou od celostátní až k místní úrovni, která se ve jménu určitého*

---

⁹ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Praha, 1998, str. 16

¹⁰ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Praha, 1998, str. 16

¹¹ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, 1997, str. 21

¹² NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, 1997, str. 22-23

*ideologického programu (projektu) snaží sama nebo v rámci koalice dobýt a vykonávat moc, a za tímto účelem vyhledává lidovou podporu.*¹³

Strany v tomto smyslu vznikají teprve v 19. století nejprve v USA od roku 1828, později

ve Velké Británii po reformě volebního systému 1832 a 1867, ve Francii a dalších státech Evropy se politické strany zakládají až po revolučním roce 1848.¹⁴

Podle Maurice Duvergera lze rozlišovat strany dle původu:

1.) Volební a parlamentní, jejichž vznik probíhá současně se vznikem parlamentních procedur zastupitelské demokracie, s rozšířením volebního práva a parlamentních výsad. V parlamentu se vytváří skupiny poslanců stejné orientace ke společné akci (v ČSFR Meziparlamentní klub demokratické pravice, Liberální klub). Tyto kluby pak vytváří vazbu na místní výbory, jejichž cílem je zajistit pro kandidáty podporu významných osobností a finance. Tyto vazby se prohlubují a jsou iniciovány poslaneckým klubem. Nakonec klub zakládá nové výbory, které nepodléhají pod původní vedení parlamentní skupiny. Nová strana je odlišná od své původní, ale nese si stopy svého vzniku. Tak dle Duvergera vznikají první moderní strany.

2.) Mimovolební a mimoparlamentní strany vznikají mimo volební a parlamentní rámec. V řadě případů vycházejí z předem vytvořené instituce (např. banky, odbory, církve, sdružení intelektuálů, ilegální a podzemní skupiny).¹⁵

U posledně zmíněných ilegálních a podzemních skupin dle Duvergera platí, že pokud přestane platit zákaz činnosti, stávají se standardními politickými stranami. Příkladem takových skupin bylo v tehdejší ČSSR Hnutí za občanskou svobodu (HOS), na jehož platformě se později vytvořila Občanská demokratická aliance (ODA), Křesťanskodemokratická strana (KDS), která se později sloučí s ODS. Podobnou ilegální organizací byla i Demokratická iniciativa tvořená lidmi kolem Emanuela Mandlera, která se po listopadu rozštěpila a její část odešla do ODA a další, např. Bohumil Doležal vstoupili do ODS.¹⁶

---

¹³ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, 1997, str. 23

¹⁴ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, 1997, str. 23-24

¹⁵ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, 1997, str. 24-26

¹⁶ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, 1997, str. 26-27

Duvergerovo pojetí souvislosti vzniku stran s rozšířením volebního práva ale má také své limity. Např. v Rakousko-Uhersku vznikaly strany (i moderní masové) za situace omezeného volebního práva.¹⁷

Všechny strany nesou dle Duvergera ve svém fungování pečeť svého zrodu. Pro strany vzniklé v parlamentu je hlavním cílem získat dostatečný počet hlasů ve volbách, a tím i dostatečný počet zástupců v parlamentu. Pro mimoparlamentní partaje je sice volební boj také důležitý, je to ale jen jeden ze způsobů uplatnění vlivu a uskutečnění cílů. Vyjádřením těchto rozdílů je pak odlišná organizační struktura. Lze hovořit o stranách masových, jejichž cílem je získat co největší počet členů (např. sociálně demokratické strany v první polovině 20. století se snažily na jedné straně nabírat co nejvíce členů pro výchovu dělnické třídy a formování její elity k převzetí moci, na druhé straně kvůli svému financování založeném především na členských příspěvcích) a kádrových, které se orientují zejména na osobnosti trojího typu: vlivné osoby, které zajistí kandidátovi svým vlivem a charismatem hlasy voličů, schopné volební manažery a také mecenáše. Důležitá tedy není kvantita členů, ale jejich kvalita. Členství ve straně je pak výlučností vyhrazenou jen pro některé. Mezi masové strany lze počítat strany sociálně demokratické, ale i komunistické (které ale přísně vybírají členy a následně mezi svými členy provádí pravidelné čistky, což ukazuje na výlučnost členství) a fašistické (u nich je vědomí výlučnosti členství ještě silnější, i když alespoň po formální stránce). Kádrové straně se v 90. letech 20. století blížila ODA, obecně se mezi ně počítají strany liberální a konzervativní. Toto rozdělení tedy jak patrně nemůže být nijak dogmatické, je spíše teoretickým (ideálním) konstruktem, protože v praxi se mnohé vlastnosti kombinují a politické strany neodpovídají plně ani jednomu z typů.¹⁸

Otto Kirchheimer rozšiřuje toto pojetí stran o další kategorii, rozšiřující se v Evropě zejména po 2. světové válce, kterou nazývá Catch-all Party, tedy stranu *všelidovou* nebo „stranu pro všechny“. Jejich hlavním cílem je integrovat společnost, vytvářet prostor pro zapojení co největšího počtu politicky aktivních jedinců. A samozřejmě oslovit při volbách co největší počet voličů. Pojem všelidová strana zhruba

---

¹⁷ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Praha, 1998, str. 54

¹⁸ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, 1997, str. 30-33

odpovídá tzv. „straně voličů“ u Jeana Charlota. Nejblíže se tomuto pojetí blíží v českém politickém systému ODS.¹⁹

Dle historicko-konfliktního přístupu, jehož hlavním představitelem byl norský politolog Stein Rokkan, se politické strany rodí z hlubokého a dlouhotrvajícího konfliktu v globální společnosti. Konflikt sám o sobě nestačí jako motiv vzniku strany, ta vzniká za podmínky, kdy je konflikt třeba vyřešit s co nejširší podporou obyvatelstva. Tyto konflikty vznikají už v době průmyslové revoluce a způsobují štěpení:

Vlastníci – pracující, kdy se proti sobě staví vlastníci výrobních prostředků a námezdní síly. Na základě tohoto štěpení vznikají hlavní politické síly na Západě. Na jedné straně „buržoazní“ strany, které lze označit, pokud jde o ideologický koncept, za konzervativní, liberální nebo radikální. Na druhé straně jsou to strany dělnické, které se snaží zlepšit soudobou společnost (socialistické strany) nebo ji svrhnout a nahradit novou (komunistické strany).

Štěpení církev – stát staví proti sobě stoupence církví a sekularizace společnosti. Na první kategorie stojí křesťanskodemokratické strany a na druhé strany radikální.

Centrum – periferie je konflikt, kdy proti sobě stojí stoupenci centralizace a technostruktury a na druhé straně stoupenci decentralizace moci (federalisté, separatisté).

Konflikt město – venkov je zastoupen především zástupci venkova (za 1. republiky třeba strana Agrárníci), jde o zemědělské, agrární a ekologické strany.²⁰

Zjednodušeným schématem rozdělení politických stran je schéma pravice, levice, střed, kdy ve 20. století se v Evropě levicové strany opíraly o hlavně o dělnickou třídu a rolnický proletariát, konzervativní pravice o majetkově privilegované, jako jsou podnikatelé a velkostatkáři, členové svobodných povolání a osoby lpějící na tradicích. Středové liberálně demokratické strany pak podporují střední třídy, což jsou malí podnikatelé, zaměstnanci. Toto rozdělení založené na sociálně ekonomických rozdílech ale není absolutní. Žádná strana nemá naprosto homogenní složení, stejně tak není volena jen příslušníky své sociální třídy.²¹

---

¹⁹ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, 1997, str. 33-34

²⁰ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, 1997, str. 38-41

²¹ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, 1997, str. 48

Někteří politologové se dichotomii pravice – levice pokoušeli doplnit o střed, vytvořit tak trichotomii²², ale dle M. Duvergera politický střed neexistuje. Tendence středu jsou jen zmírněním pravé či levé tendence, např. pokud se liberální levicová strana rozdělí na liberály a radikály, původní levice se změní ve střed. Podobně tomu bude, když se konzervativní pravicová strana rozdělí na smířlivé a nesmířitelné. V teorii by pak bylo možné, že by střed z prava a leva vytvořil společnou stranu, v praxi ale není příliš důležité, odkud strana středu pochází.²³

Základní rozdělení pravice – levice, které lze dělit tzv. „R“ faktorem, tedy mírou radikalismu, doplnil J. H. Eysenck o druhou dimenzi převzatou od W. Jamese, tzv. „T“ faktorem, tedy mírou tvrdosti (tvrdý-něžný). Strany se dle R faktoru dělí:

- 1.) od nejlevicovější (komunismus) do nejpravicovější (nejkonzervativnější - fašismus)
- 2.) od nejnesnášenlivější k nejliberálnější, řazení pak bude: a) komunismus a fašismus, b) socialismus a konzervatismus, c) liberalismus.²⁴

Pokud bychom politické strany dělili dle ideově-programatické typologie, pak bychom mohli využít dělení Klause von Beymeho. Ideologické rodiny „*podle něj tvoří*“:

- 1.) liberální a radikální strany, 2.) konzervativní strany, 3.) socialistické a sociálně demokratické strany, 4.) křesťansko-demokratické strany, 5.) komunistické strany, 6.) rolnické strany, 7.) regionální a etnické strany, 8.) krajně (extrémně) pravicové strany, 9.) ekologické strany.²⁵ Toto rozdělení je možné využít i dnes, snad až s výjimkou agrárního typu stran.

Pokud hovoříme o typologii systému politických stran v ČR, pak tento se vyvíjel od r. 1989 a k jeho dobudování došlo až po volbách 1996, kdy došlo ke konsolidaci systému co do počtu relevantních stran a vzorců interakcí.²⁶

Klasickou typologii stranického systému vytvořil v 70. letech 20. století G. Sartori, který rozlišuje 4 základní soutěživé stranické systémy: „*systém predominantní*

---

²² NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, 1997, str. 92

²³ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, 1997, str. 102

²⁴ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, 1997, str. 92

²⁵ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Praha, 1998, str. 89

²⁶ HANÁČEK, Vladimír. Typologie českého stranického systému po roce 1989 [online]. E-polis.cz, 21. říjen 2010. [cit. 2015-07-16]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/typologie-ceskeho-stranickeho-systemu-po-roce-1989.html>. ISSN 1801-1438

strany, dvoustranický systém, polarizovaný pluralismus a umírněný pluralismus.“²⁷ Kdy predominantní strana je strana s dlouhodobou většinou v parlamentu, ale ostatní strany svobodně fungují, účastní se voleb a mohou se stát pro vládnoucí stranu konkurencí. Dvoustranický systém (bipartní) je systém svobodné soutěže dvou stran o parlamentní většinu. Výhradně tyto strany se také střídají u moci. Umírněný pluralismus je systémem, kdy v parlamentu se na politice (koalice, opozice) účastní 3-5 stran, naproti tomu v polarizovaném pluralismu je počet stran 6-8 a vyskytují se zde i strany protisystémové. Umírněný pluralismus a polarizovaný pluralismus jsou také vhodné typologie pro definici stranického systému ČSFR a ČR po listopadu 1989, kdy stranický systém 1989-1996 osciluje mezi oběma jmenovanými systémy, ale s několika výjimkami. Před volbami 1990 vykazuje tento systém znaky bipolarity, kdy existují dvě relevantní politické síly – do té doby vládnoucí KSČ a všeobjímající občanské hnutí (OF a VPN). Tato bipolarita však musela být teprve potvrzena právě svobodnými volbami. Na druhé straně zde existuje velké množství malých stran (vzniklých hned po revoluci), což by naplňovalo Sartoriho pojetí atomizovaného pluralizmu, tedy systému, kdy existuje velké množství malých stran.²⁸ Vývoj po volbách 1990 nesl znaky bipolarismu na linii OF (VPN) a KSČ, ale rozpadem OF, vznikem nástupnických stran a přeléváním poslanců mezi různými frakcemi můžeme hovořit o pokračování atomizovaného pluralizmu. Tato fáze vývoje stranického systému byla dovršena volbami roku 1992 a zakončena řádnými volbami o 4 roky později, tedy v roce 1996, kdy se stranický systém stabilizuje na rozhraní umírněného a polarizovaného pluralismu.²⁹

2.1. Období 1989 – 1991 – formování české stranické scény

Vývoj Občanské demokratické strany (ODS) se počíná v roce 1991, kdy z existujícího Občanského fóra vytváří jeho předseda Václav Klaus standardní politickou stranu. Jako počátek vývoj českého (zprvu československého)

---

²⁷ HANÁČEK, Vladimír. Typologie českého stranického systému po roce 1989 [online]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/typologie-ceskeho-stranickeho-systemu-po-roce-1989.html>.

²⁸ HANÁČEK, Vladimír. Typologie českého stranického systému po roce 1989 [online]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/typologie-ceskeho-stranickeho-systemu-po-roce-1989.html>.

²⁹ HANÁČEK, Vladimír. Typologie českého stranického systému po roce 1989 [online]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/typologie-ceskeho-stranickeho-systemu-po-roce-1989.html>.

politického systému můžeme ale stanovit 17. listopad 1989, kdy došlo k demonstraci na Národní třídě. Ohraničení jednotlivých fází vývoje politických stran je pak možné užít totožné s jednotlivými volebními obdobími 1990, 1992, 1996 a 1998. Volby se vždy staly, i při respektu k faktu, že význam, politická moc a počet členů jednotlivých politických subjektů nezávisel zcela na jejich volebních výsledcích, komplexním vyjádřením momentální politické situace a rozložení politických sil. Navíc měly na formování politické situace naprosto zásadní vliv.³⁰ Vznik listopadové revoluce je spjat se studentským hnutím, které sice formulovalo politické požadavky, nikdy se ale nestalo politickou stranou nebo hnutím. Politicko-stranickou dimenzi tak dostává revoluce až se vznikem Občanského fóra a rozchodem Československé strany socialistické (ČSS) a Československé strany lidové (ČSL) z Národní fronty s politickými postoji KSČ. Později se na české politické scéně objevila celá řada subjektů, které využívaly nabyté svobody a možnosti kandidovat ve svobodných volbách. Pro období po roce 1989 je přímo charakteristický vznik mnoha desítek stran, které se následně zapojují do politického života.

Ačkoliv již v roce 1946 měla vláda ve svém programu závazek, že připraví zákon o politických stranách, nebylo postavení politických stran a hnutí až do ledna 1990 řešeno právně upraveno.³¹ Tento právní rámec pro vznik nových stran umožňoval zákon 15/1990 Sb., který přijalo Federální shromáždění 23. ledna 1990. Podle § 9 odstavce 1 tohoto zákona byly již v tu dobu vzniklými stranami OF, KSČ, ČSS, ČSL: „§ 9: (1) *Za politické strany již vzniklé se považují Československá strana lidová, Československá strana socialistická, Demokratická strana, Komunistická strana Československa a Strana svobody. Občanské fórum a Veřejnost proti násilí jsou politickými hnutími podle tohoto zákona*“.³²

Stanovuje vznik strany zaevidováním na ministerstvu vnitra ČR a hranici 1000 podpisů nutných k vytvoření politické strany a existující stanovy – viz paragraf 2: „(1) *Vznik politické strany podléhá zápisu do evidence politických stran (dále jen "evidence"), kterou vedou ministerstvo vnitra České socialistické republiky a*

---

³⁰ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 105

³¹ CIGÁNEK, František. *Kronika demokratického parlamentu: 1989-1992*. Praha: Cesty, 1992, 220 s. ISBN 80-853-6334-8, str. 9-10

³² Zákon o politických stranách ze dne 23. 1. 1990: č. 15/1990 Sb. *Zákony pro lidi.cz* [online]. AION CS, s.r.o., 2015 [cit. 2015-07-05]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-15/zneni-19900123> (česky)

ministerstvo vnitra a životního prostředí Slovenské socialistické republiky (dále jen "ministerstvo"). Politická strana se eviduje v jedné nebo v obou republikách.“ A také: „(2) Oznámení pro evidenci podává přípravný výbor politické strany (dále jen "přípravný výbor"), jehož členové musí být československými státními občany staršími 18 let. Oznámení podepíše všichni členové přípravného výboru a uvedou svoje jména a příjmení, rodná čísla a bydliště. Dále uvedou, kdo je zmocněncem, který je oprávněn jednat jejich jménem. K oznámení přípravný výbor připojí: a) petici alespoň jednoho tisíce občanů požadujících, aby politická strana vznikla. K podpisu pod petici musí občan uvést své jméno a příjmení, rodné číslo a bydliště; b) stanovy (organizační řád) politické strany.“³³

Do června 1990 pak bylo v Československu zaregistrováno 66 stran a hnutí. Většina z nich se velmi záhy stává politicky naprosto marginálními. Část z nich sehrála v politickém systému dočasnou roli a část se udržuje ještě do voleb 1998, např. Občanská demokratická strana (ODA), Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa (SPR-RSČ) a Důchodci za životní jistoty (DŽJ).³⁴

V období prvních svobodných voleb je základní politická linie určována Koordinačním centrem OF a osobami kolem prezidenta Václava Havla (v analogii s první republikou označováni jako tzv. Hrad). Vliv politických stran na situaci nebyl naproti tomu v dané době nijak významný, ačkoliv část z nich díky tzv. kooptacím (doplnění nebo rozšíření voleného orgánu na základě jeho vlastního rozhodnutí) získává zastoupení v parlamentu na přelomu 1989/1990.³⁵

Členění politických subjektů v této specifické části formování stranicko-politického systému se nejvhodněji jeví (viz Fiala, Mareš) dle způsobu vzniku:

„1.) strany již existující a procházející větším či menším stupněm transformace (KSC, ČSS, ČSL)

2.) na strany nově vzniklé. Tento druhý typ by však bylo možno ještě dále členit na tři podtypy:

---

³³ Zákon o politických stranách ze dne 23. 1. 1990: č. 15/1990 Sb. *Zákony pro lidi.cz* [online]. AION CS, s.r.o., 2015 [cit. 2015-07-05]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-15/zneni-19900123> (česky)

³⁴ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 105

³⁵ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 106

a) strany obnovené, které navazují na dříve existující politické subjekty (např. ČSSD, KAN)

b) jistý „mezistupeň“, ke kterému však lze přiřadit značný počet polistopadových subjektů, představují strany a hnutí, jejichž kořeny lze ve formě disidentských skupin či jiných seskupení nalézt již v předlistopadovém období.

c) třetí podtyp představují zcela nově zformované strany a hnutí.³⁶

Naprosto výjimečnou pozici mezi těmito stranami a hnutími obsazuje Občanské fórum (OF), které vzniklo 19. listopadu 1989 v Činoherním klubu při setkání tří stovek lidí z oficiálních i neoficiálních struktur. Od počátku se v něm angažovala řada pozdějších představitelů ODS. Lze jej sice zařadit do skupiny nově vzniklých stran, které navazovaly na předchozí disidentskou činnost lidí kolem Václava Havla, Charty 77, Výboru na ochranu nespravedlivě stíhaných atd. Ale jeho charakter a role, kterou plnilo v prvních letech po Sametové revoluci, jej nadřazuje nad všechny ostatní strany tehdejšího politického systému.

Ačkoliv se mělo OF stát nejprve jen mluvčím nespokojených občanů bez zájmu o vytváření standardní struktury politické strany nebo hnutí, muselo v důsledku polistopadového vývoje tuto roli přijmout. Svůj klíčový vliv na události a politickou scénu demonstrovalo OF uspořádáním generální stávky 27. 11. 1989, následně pak 10. 12. 1989 získává zastoupení v tzv. „Vládě národního porozumění“, dále díky kooptacím v parlamentu a Václav Havel je v prosinci 1989 zvolen prezidentem ČSSR.³⁷

28. listopadu 1989 byl sepsán dokument „Vnitřní organizace Občanského fóra“. Hnutí v něm bylo členěno pouze horizontálně na jednotlivá místní občanská fóra napojená na jediné koordinační centrum. Chybělo tedy vertikální členění seskupení, což bylo potvrzeno stanovami ze 17. března 1990, které definovaly OF jako spontánní občanské hnutí s volnou horizontální strukturou. Koordinační centrum v Praze pak vykonává funkce pro realizaci programu OF s přihlédnutím k námětům z oblastních občanských fór. Koordinační centrum zastupuje OF při jednání s ústředními orgány státních a politických organizací a při mezinárodních jednáních.³⁸

---

³⁶ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 106

³⁷ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 107

³⁸ HONAJZER, Jiří. *Občanské fórum: vznik, vývoj a rozpad*. Praha, 1996, str. 15-22

Členství v OF bylo neformální a samotné hnutí zcela splnilo svou hlavní funkci, kterou bylo dovést zemi k svobodným volbám v roce 1990. Ty navíc zpětně posloužily k legitimizaci jeho činnosti, protože v nich OF drtivě zvítězilo. Názorově bylo Občanské fórum značně roztržité, objevili se v něm zástupci zcela rozdílných ideových proudů, navíc v jeho rámci působilo dalších 14 stran a hnutí.³⁹ Byly to následující politické subjekty: „*Agrární strana OF, Československá demokratická iniciativa, Československá strana humanistické internacionály, Hnutí za občanskou svobodu (ve volbách kandiduje samostatně), Klub angažovaných nestraníků, Klub sociálních demokratů OF, Křesťanskosociální strana, Levá alternativa, Masarykovo demokratické hnutí, Občanská demokratická aliance, Obroda, Romská občanská iniciativa, Strana obrody kultury a Transnacionální radikální strana.*“⁴⁰

Programové průniky tyto ideově zcela rozdílné skupiny mohly jen stěží dlouhodobě nalézat. Příkladem může být program OF, který se hlásí k: „*urychlenému vytvoření podmínek tržní ekonomiky, podporovalo však přednostní prodej akcií zaměstnancům podniků. I z těchto důvodů byl volební program OF, i když v menší míře než u většiny ostatních stran a hnutí, psán obecně a proklamativně.*“⁴¹

Hlavním ideovým a politickým protivníkem byla Komunistická strana Československa (KSC), která byla již 29. listopadu 1989 zbavena Federálním shromážděním své řídicí úlohy ve státě, a to zrušením 4. článku Ústavy ČSSR: „*Vedoucí silou ve společnosti i ve státě je předvoj dělnické třídy, Komunistická strana Československa, dobrovolný bojový svazek nejaktivnějších a nejvzdělejších občanů z řad dělníků, rolníků a inteligence.*“⁴²

Došlo ale i ke zrušení dalších podobných článků, viz článek 6 o Národní frontě: „*Národní fronta Čechů a Slováků, v níž jsou sdruženy společenské organizace, je politickým výrazem svazku pracujících měst a venkova, vedeného Komunistickou stranou Československa*“.⁴³

---

³⁹ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 107

⁴⁰ HONAJZER, Jiří. *Občanské fórum: vznik, vývoj a rozpad*. Praha, 1996, str. 68-69

⁴¹ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 107

⁴² Ústava ČSSR 1960. [www.psp.cz: dokumenty](http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html) [online]. [cit. 2015-07-02]. Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html (česky)

⁴³ Ústava ČSSR 1960. [www.psp.cz: dokumenty](http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html) [online]. [cit. 2015-07-02]. Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html (česky)

Z obou komor Federálního shromáždění navíc odcházejí nejvíc zkompromitovaní poslanci z předešlé éry, které kooptací nahradili poslanci zejména z VPN a OF. „*Ve dvou hlavních vlnách (v prosinci 1989 a v lednu 1990) se tak obměnilo téměř ze 40 % personální složení parlamentu.*“⁴⁴ Přestože většina parlamentu tak byla tvořena poslanci zvolenými v době před listopadovými událostmi, uvědomovali si zbývající poslanci nutnost politických změn a nestavěli se proti nim. Na druhé straně neměli nově příchozí zkušenosti s praktickou politikou, jednacím řádem a ani s komunikací na veřejnosti. V některých případech pak docházelo k přijetí zákonů, o jejichž závadnosti poslanci věděli už v době jejich přijetí.⁴⁵

21. prosince 1989 pak ústřední výbor KSČ přijal akční program přeměny komunistů na stranu moderního typu, jejímž cílem bylo vytvořit sociálně spravedlivé, demokratické a humánní prostředí ve společnosti. Byl také odmítnut stalinský model řízení strany. Bylo také schváleno vytvoření územní organizace komunistů v Čechách a na Moravě. 31. března 1990 se pak konal ustavující sjezd Komunistické strany Čech a Moravy (KSČM), která se profiluje jako strana práce a demokratického socialismu, postavili se proti tržním reformám, které by ohrožovaly sociální jistoty pracujících. Přes výrazný exodus bývalých členů byla na počátku 90. let KSČM stále stranou s největším počtem členů.⁴⁶

Další stranou s velkým počtem členů, která vyplývala z nepřerušené existence v rámci Národní fronty, byla Československá strana lidová ČSL. Před volbami 1990 měla 92 000 členů a fungující organizační strukturu. Zároveň však musela čelit kritice, že se jako členka Národní fronty podílela na fungování komunistického režimu. Do voleb 1990 vstoupila ČSL jako součást koalice křesťanských politických stran nazvané Křesťanská a demokratická unie. Ta byla tvořena Československou stranou lidovou, Křesťanskodemokratickou stranou a Křesťanskodemokratickým hnutím. Na kandidátce KDU se pak nacházeli i zástupci Moravského občanského hnutí, Svobodného rolnického hnutí, Sdružení československých podnikatelů a Klubu seniorů. Hlavním volebním heslem ČSL bylo „Svoboda místo socialismu“, ve kterém lidovci odmítli všechny formy

---

⁴⁴ JIČÍNSKÝ, Zdeněk. Československý parlament v letech 1990 - 1992. In: *Politologická revue: diskuse - zprávy - recenze*. 1/1995. Praha: SWL ofsetová tiskárna, 1994-, s. 3-12. ISSN 1211-0353. Dostupné také z: <http://www.cspv.cz/index.php/cz/politologicka-revue/archiv-revue/1995>, str. 4

⁴⁵ JIČÍNSKÝ, Zdeněk. Československý parlament v letech 1990 - 1992. 1/1995. Dostupné také z: <http://www.cspv.cz/index.php/cz/politologicka-revue/archiv-revue/1995>, str. 4-5

⁴⁶ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 108

socializmu, ale chtěli prosazovat systém hluboce lidský a sociální. Definovali se jako křesťanská strana s povinností každého křesťana účastnit se politického života a nést spoluzodpovědnost za rozvoj společnosti. Krátce před volbami 1990 byl však předseda ČSL Josef Bartončík obviněn ze spolupráce s bývalou Státní bezpečností, což se negativně projevilo na volebním výsledku strany.

Další stranou už existující byla Československá strana socialistická (ČSS), která již 19. listopadu vydala prohlášení, ve kterém se distancovala od událostí na Národní třídě a vyzvala k většímu dialogu mezi státní mocí a každým, komu záleží na osudu Československa. Přihlásila se také k tradici prvorepublikové Československé strany národně socialistické a na sjezdu 16. – 18. března 1990 se sloučila se svou exilovou částí. Ve svém programu prezentovala jako moderní strana hájící zájmy profesních a sociálních skupin.⁴⁷

Již v listopadu 1989 se obnovuje Československá sociální demokracie (ČSSD), která se zejména před volbami 1996 a v pozdější době stává hlavním politickým a ideologickým konkurentem ODS v české politice. Přípravný výbor ČSSD vznikl již 19. listopadu 1989 a ve dnech 24. a 25. března 1990 proběhl 24. tzv. obnovovací sjezd, kde se mimo jiné rozhodlo, že bude ČSSD ve volbách kandidovat samostatně, nikoliv na kandidátkách OF. Ve volbě nového předsedy uspěl z exilu známý Jiří Horák a protikandidát Rudolf Battěk společně se svým ideovým křídlem do OF, kde působili jako Klub sociálních demokratů Občanského fóra. ČSSD pak kandidovala v koalici s názvem Sociální demokracie, kterou spolutvořila ČSSD, Československá sociálně demokratická strana a Sociálně demokratická strana na Slovensku. Ve svém volebním programu akcentovaly, aby nutné ekonomické změny probíhaly bez výrazných sociálních otřesů.

Svou činnost obnovil v březnu 1990 i Klub angažovaných nestraníků (KAN), který působil jako jeden z nejvýznamnějších představitelů nekomunistických demokratizačních snah roku 1968. V prvních volbách kandidoval jako člen OF. Podobně před listopadem, i když v roce 1986, vznikla Demokratická iniciativa. Byla to skupina osob kolem Emanuela Mandlera a Bohumila Doležala. Po listopadu na její činnost navázala Československá demokratická iniciativa (ČSDI), která je zaregistrována 31. ledna 1990. Do Federálního shromáždění jsou pak kooptováni

---

⁴⁷ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 108-109

dva její zástupci: Emanuel Mandler a Bohumil Doležal. Hlavním cílem programu ČSDI bylo vytvořit prostor pro svobodu a aktivitu jednotlivce.⁴⁸

Na kandidátce OF kandidovala i strana vzešlá z pražského konzervativního a liberálně orientovaného intelektuálního prostředí, která vzniká již 17. prosince 1989, ale její příprava se dá datovat i do doby před tímto datem. Občanská demokratická aliance si do svého programu dala jako první tuto větu: „*Občanská demokratická aliance byla, je a provždy zůstane první občanskou stranou znovu svobodného Československa. Byla založena svobodomyšlnými lidmi už 17. prosince 1989.*“⁴⁹

Část levicově orientovaných disidentů se organizovala od ledna 1989 v Levé alternativě (LA), která po listopadu působila také v rámci OF, podobně v něm fungoval i klub reformních komunistů Obroda, jež se ustavil na přelomu 1988/1989 s cílem uskutečňovat demokratický socialismus.

Křesťanskodemokratická strana (KDS) vznikla 3. prosince 1989 z křesťanských skupin disentu, které se neoficiálně organizovaly již v polovině 80. let. Ustavující sjezd KDS se konal 24. března 1990, kde bylo rozhodnuto a vstupu do předvolební koalice s ČSL. Prvním předsedou strany se stal známý křesťansky orientovaný disident Václav Benda. KDS měla být pokusem vytvořit v československém prostředí moderní křesťanskodemokratickou stranu západního stříhu bez zatížení z minulosti v rámci působení v Národní frontě.

Moravské občanské hnutí (MOH) navazovalo na působení Společnosti pro Moravu a Slezsko (SMS), která se snažila v období normalizace o pro moravské aktivity. Hnutí představovalo polistopadovou vlnu moravského regionalismu a nacionalismu. 1. dubna 1990 vzniklo, po neshodách mezi stranami MOH (nakonec kandiduje v rámci KDU) a obnovenou SMS, nové Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko HSD - SMS, které se samostatně účastnilo voleb a jeho cílem bylo obnovit zemi Moravskoslezskou a obnovit ji v jejích historických hranicích.

---

⁴⁸ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 109

⁴⁹ PEČINKA, Bohumil. Formování české občanské pravice. In: *Česká konzervativní a liberální politika: sborník k desátému výročí založení revue Proglas*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000, s. 69-85. ISBN 80-85959-73-9, str. 74

Na předlistopadovou minulost navazovalo také Volební sdružení zájmových svazů v ČR, pod jehož hlavičkou kandidovaly Český zahrádkářský svaz, Český svaz včelařů, Český rybářský svaz a Český svaz chovatelů.⁵⁰

K pravicově radikálnímu programu se hlásilo Sdružení pro republiku – republikánská strana Československa vedené Miroslavem Sládkem, které má svůj ustavující sjezd 24. února 1990. Odmítlo ústy svého předsedy zásadně jakoukoliv spolupráci s OF a jeho slovenskou obdobou Verejnost' proti násiliu, kterým sice přiznal zásluhy za zhroucení předlistopadového režimu, ale nepovažoval je za dostatečně schopné a morální.

9. prosince 1989 vzniká Strana zelených, která měla před prvními svobodnými volbami poměrně značnou podporu díky svému programu na nápravu životního prostředí v ČSFR. Byla však některými médii obviněna, že v jejím vedení se vyskytují osoby spjaté s minulým režimem.

Ve spojitosti s mnohonárodnostním složením Československa a působením národnostních menšin: např. Rómů, Maďarů, Rumunů se objevila celá řada stran. Snahou rozvíjet a prohlubovat česko-slovenské vztahy bylo Hnutí československého porozumění. Zájmy etnických a národnostních menšin byly hájeny volební koalicí Együttelés – Spolužitie – Wspolnota – Soužití. Zájmy rómského etnika hájila v rámci kandidátky OF Rómská občanská iniciativa (ROI).⁵¹ Volebními koalicemi pak byly také Svobodný blok (SB) jako sdružení menších pravicových stran a Spojenectví zemědělství a venkova (SZV). Jedinou významnou stranou se SZV byla strana Důchodců za životní jistoty (DŽJ), která se profilovala jako volné politické seskupení důchodců k volebním účelům.

Vyjádřením opojení společnosti z nově nabyté svobody pak jsou poněkud kuriózní strany jako např.: v Plzni vzniklá Strana přátel piva (SPP) bojující proti alkoholismu a za zlepšení pověsti českého piva doma a ve světě, Nezávislá erotická iniciativa (NEI), která prosazovala takové klima ve společnosti, kde bude erotika a sex organickou součástí lidského života. Dalšími kuriózními stranami bylo Československé mlhavé nejasno, jehož hlavní náplní bylo vyhledávat nejasnosti v programech ostatních stran a Strana mírného pokroku v mezích zákona navazující

---

⁵⁰ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 109-110

⁵¹ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 111

na tradici Jaroslava Haška.⁵² Tyto partaje však nebyly vyjádřením dlouhodobějších politických směrů a jejich úloha na politické mapě ČSFR a později rodící se samostatné ČR je marginální.

2.2. Volby v roce 1990

V červnových volbách 1990 vybírali voliči své zástupce podle nového volebního zákona, který vycházel „z principu poměrného zastoupení, Politické strany předkládaly své kandidáty se jmény kandidujících osob ve volebních krajích. Voliči se vyslovovali ve volbách nejprve pro určité politické strany a teprve ve druhé řadě, tzv. přednostními hlasy, ovlivňovali pořadí kandidátů na kandidátní listině“.⁵³ Tento zákon o volbách do Federálního shromáždění byl schválen 27. února 1990 s platností od 1. března téhož roku. V první části v § 1: „Volby do Federálního shromáždění se konají na základě obecného, rovného a přímého volebního práva tajným hlasováním podle zásady poměrného zastoupení ve volebních krajích“.⁵⁴ Tento zákon stanovuje základní parametry systému, který umožňuje existenci demokratického pluralitního stranického systému. Volby 1990 a 1992 probíhaly jako paralelní hlasování do 3 komor, všechny volby se konaly ve stejně vymezených volebních krajích, které kopírovaly ještě starou strukturu krajů vzniklou v 60 letech 20. stol. (což platilo až do roku 1998).⁵⁵ Volebních obvodů bylo 12 (v Česku 8 a na Slovensku 4), byla stanovena 5% omezovací klauzule (v SNR 3%), volební období bylo dvouleté.⁵⁶

Ve všech 3 typech voleb byla použita dvě skrutinia na přepočítání odevzdaných hlasů na mandáty. V prvním skrutiniu na úrovni krajů Hagenbach – Bischoffova kvóta, stejně tak i ve druhém skrutiniu na úrovni republiky. Mandáty se, do novely volebního zákona v roce 2000, rozdělovaly způsobem, kdy v prvním skrutiniu

---

⁵² FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 111-112

⁵³ JIČÍNSKÝ, Zdeněk. Československý parlament v letech 1990 - 1992. 1/1995. Dostupné také z: <http://www.cspv.cz/index.php/cz/politologicka-revue/archiv-revue/1995>, str. 6

⁵⁴ Zákon o volbách do Federálního shromáždění ze dne 27. 2. 1990: č. 47/1990 Sb. *Zákony pro lidi.cz* [online]. AION CS, s.r.o., 2015 [cit. 2015-07-05]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-47> (česky)

⁵⁵ POLÁKOVÁ, Markéta a Renáta MIKEŠOVÁ. Volby v Česku. Praha, 2014, str. 74

⁵⁶ Vláda národního porozumění (prosinec 1989 - červen 1990). *Informační centrum vlády: Významné dny* [online]. 2009 [cit. 2015-07-06]. Dostupné z: <http://icv.vlada.cz/cz/tema/vlada-narodniho-porozumeni-prosinec-1989---cerven-1990-65374/tmplid-560/>

získaly mandáty v krajích strany, které získaly na celorepublikové úrovni více, než byla uzavírací klauzule – 5% hlasů, a to podle poměrů hlasů získaných v jednotlivých krajích. Ve druhém skrutiniu se v rámci celé republiky přidělovaly mandáty, které nebyly rozděleny v rámci volebních krajů.⁵⁷ V roce 1992 došlo k úpravě volebního zákona pro volby do ČNR, při níž bylo stanoveno kvorum 7% pro dvojčlenné koalice, 9% pro tříčlenné, 11% pro čtyřčlenné a vícečlenné koalice. Změna nastala i v případě preferenčních hlasů, kdy na preferenční hlasy se bral ohled jen tehdy, byly-li užity na kandidátce strany alespoň v 10 % případů.⁵⁸

Důležitou funkcí voleb bylo zvýšit úlohu parlamentu v politické kultuře Československa a později obou samostatných států. Byť se i nadále mimo parlament odehrávají důležité demokratické činnosti – např. jmenování vlády, stává se sbor zastupitelů centrální politickou a ústavní institucí, a to nikoliv jen formálně, ale fakticky. Jsou v něm zastoupeny všechny hlavní politické síly a jejich představitelé, setkávají a střetávají se, vzájemně komunikují, uzavírají dohody. Parlament se stal institucí, kde se „*rozhodovalo o základních otázkách vnitřní i zahraniční politiky státu, kde se přijímaly zákony, jež vymezovaly rámec i základní pravidla pro provádění převratných společenských změn. Stával se i institucí, která významně – přímo i zprostředkovaně - ovlivňovala veřejné mínění*“.⁵⁹

8. – 9. června 1990 za ohromující volební účasti čítající téměř 97% oprávněných voličů, Občanské fórum získalo (a dalších 14 subjektů sdružených pod hlavičkou) ve Sněmovně národů 49,96% hlasů, do Sněmovny lidu 53,15%. V České národní radě pak 49,50% hlasů. Kromě OF se do České národní rady dostaly ještě 3 další strany: KSČ, KDU, HSD – SMS.

Nad 5% hranici se tak nedostaly strany jako sociální demokraté, Spojenectví zemědělců a venkova, Československá strana socialistická atd. Zejména u SD a ČSS byl volební neúspěch překvapením a svědčí o tehdejší odmítání levicové demokratické koncepce. Stejně tak překvapivý byl úspěch HSD – SMS, které získalo v ČNR více hlasů než KDU. Naopak KSČ vykázala cca 13,5% ve všech druzích voleb⁶⁰ a tuto podporu udržuje až do současné doby (2015). Velký význam pro volební úspěch „moravistů“ měla patrně možnost odevzdat v těchto volbách tři

---

⁵⁷ POLÁKOVÁ, Markéta a Renáta MIKEŠOVÁ. Volby v Česku. Praha, 2014, str. 74

⁵⁸ POLÁKOVÁ, Markéta a Renáta MIKEŠOVÁ. Volby v Česku. Praha, 2014, str. 73

⁵⁹ JIČÍNSKÝ, Zdeněk. Československý parlament v letech 1990 - 1992. 1/1995. Dostupné také z: <http://www.cspv.cz/index.php/cz/politologicka-revue/archiv-revue/1995>, str. 3

⁶⁰ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 112

hlasy (do SN a SL FS a do ČNR). V úspěšném volebním sloganu pak HSD – SMS vyzývala své voliče: „Alespoň jeden hlas Moravě“.⁶¹ Výsledky do všech tří zastupitelských sborů naleznete v příloze.

Volby v roce 1990 byly prvním významným politickým milníkem v polistopadovém vývoji. Obecně byly vnímány jako referendum o předchozím politickém systému ČSR, a podle toho také dopadly. Československo se rázně rozešlo s předlistopadovou minulostí pomocí svobodného hlasování všech (vzhledem k volební účasti to skoro vychází) oprávněných občanů. Na rozdíl od doby před volbami tu byla politická reprezentace vzešlá z voleb a opírající tak svou legitimitu rozhodovat a vládnout na základě vůle obyvatelstva vyjádřené všelidovým hlasováním. V obou komorách FS i v ČNR zasedali poslanci, kteří nebyli do svých funkcí kooptováni prostřednictvím politických dohod, ale zvoleni hlasy občanů. Přesto se ale politická mapa parlamentu překreslovala i v průběhu volebního období. Rozhodujícím způsobem se na tomto vývoji podílel rozpad Občanského fóra. Na počátku volebního cyklu bylo např. ve Federálním shromáždění deset poslaneckých klubů, v průběhu dvou let narostl tento počet až na osmnáct.⁶² A to pět klubů vzniklých z OF a dva z VPN.⁶³

Lišil se i vládní půdorys na celorepublikové a české úrovni. Zatímco ve federální vládě spolu působili ministři za OF, VPN, KDH a sedm nestraníků, v české vládě spolu zasedli představitelé OF, KDU, HSD – SMS. V české vládě pod vedením Petra Pitharta působil devět ministrů za OF, za KDU dva, jeden z HSD – SMS (ten však po nenaplnění moravských požadavků na počátku roku 1991 z vlády odchází) a osm nestraníků.⁶⁴ Po rozpadu OF se ozývaly kritické hlasy, že nástupnické strany by ve vládě zasedat neměly, neboť nebyly zvoleny v řádných volbách (ať už ODS nebo OH).⁶⁵

---

⁶¹ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 110

⁶² FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno: Nadace Mezinárodního politologického ústavu Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1994-, s. 104-126. ISSN 1211-3247, str. 113

⁶³ JIČÍNSKÝ, Zdeněk. Československý parlament v letech 1990 - 1992. In: *Politologická revue: diskuse - zprávy - recenze*. 1/1995. Praha: SWL ofsetová tiskárna, 1994-, s. 3-12. ISSN 1211-0353. Dostupné také z: <http://www.cspv.cz/index.php/cz/politologicka-revue/archiv-revue/1995>, str. 7

⁶⁴ MAREŠ, Miroslav. Česká republika. In: FIALA, Petr, Maxmilián STRMISKA a Jan HOLZER. *Politické strany ve střední a východní Evropě: ideov-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2002, s. 121-153. ISBN 80-210-3036-4, str. 124

⁶⁵ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 124

3. ODS jako hegemon pravice 1991-1998

ODS v českém stranickém systému užívala mezi lety 1991 až do ledna 1998 pozici hegemonu pravice, z toho v letech 1992-1996 byla dominantní stranou v celém politickém systému. Vznikla z potřeby přerodu nevyhovující struktury OF v standardní politickou stranu. Její dominantní postavení končí v zimě roku 1997 po rozpadu koaliční vlády.

3.1. Charakteristika ODS jako politické strany

ODS se z hlediska své struktury blíží k typu stran nazvaným „catch-all party“, jak je definoval

Otto Kirchheimer viz předchozí 1. kapitola „Stranický systém ČR“. Od okamžiku svého vzniku v roce 1991 se profilovala jako pravicová strana s konzervativně liberálním programem. Liberální program hlásila zejména v ekonomické sféře, v sociální sféře zdůrazňovala úlohu rodiny a tradic, jak je to patrné například z hlediska volebního programu roku 1992 – Svoboda a prosperita.⁶⁶

Základní charakteristické prvky pravice obecně a platí to i pro ODS (opět patrné ve volebním programu 1992) v ČR v 90. letech z hlediska politické profilace patří:

1.) Antikomunismus, kdy se ODS a i ostatní pravicové strany obecně staví velmi radikálně k vyrovnání se s komunistickou minulostí. Václav Benda, budoucí politik ODS (tehdy ještě v KDS) vede Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu.

2.) ODS prosazuje koncept ekonomické reformy. Hraje roli budovatele nového demokratického státu, garantuje průběh společenských změn, na základě jednání politické reprezentace Česka (s klíčovou pozicí ODS) se Slováký je rozdělena federace.⁶⁷

Tato až revoluční pozice ODS a potažmo celé pravice je zdánlivě v příkrém rozporu se sebehodnocením Občanských demokratů jako konzervativní strany.

---

⁶⁶ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

⁶⁷ PEČINKA, Bohumil. Formování české občanské pravice. In: *Česká konzervativní a liberální politika: sborník k desátému výročí založení revue Proglas*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000, s. 69-85. ISBN 80-85959-73-9, str. 70

Tento paradox je vysvětlen slovy Václava Klause v roce 1992: „*Ve společnosti, která tradice prvých hodnot násilně přervala, která ve víru revolučních zmatků a chaosu tyto hodnoty ve jménu utopických vizí progresivistických ideologů popřela, je cílem konzervativců návrat k pravým hodnotám a jejich nástrojem je všemožné úsilí o znovunastolení těchto hodnot. Právě proto je konzervatismus naší doby, naší přítomnosti, navýsost revoluční, právě proto je zcela a programově neumírněný.*“⁶⁸

Tento počáteční programový náboj měl vliv na voličskou a členskou základnu ODS, kde převažuje produktivní, městské obyvatelstvo. Významnou voličskou základnu jsou podnikatelé a vlastníci firem. Z hlediska věkového jsou to mladí lidé, pro které volba pravice představuje jakýsi mezigenerační protest, ale také senioři.⁶⁹

3.2. Organizační struktura ODS

Občanská demokratická strana navazovala částečně na existující strukturu OF, jehož jsou Občanští demokraté hlavními nástupci. Byla to ale právě nevyhovující struktura Občanského fóra, kdy bylo řízení strany svěřeno do úzké skupiny politiků Koordinačního centra OF, kteří odmítali tvorbu standardní vertikální struktury místních, okresních a celostátních orgánů, která vedla regionální představitele OF k požadavku na vznik standardní pravicové strany. Výsledkem tohoto střetu byla nejprve volba Václava Klause předsedou OF na sněmu v říjnu 1990 a následně v dubnu 1991 vznik ODS.⁷⁰

ODS po svém vzniku začala s tvorbou klasické čtyřstupňové organizační sítě. Ta je tvořena vertikálním způsobem s postupnou podřízeností jednotlivých nižších stupňů:

- 1.) celostátními orgány strany,
- 2.) regionálními sdruženími (RS),
- 3.) oblastními sdruženími,
- 4.) místními sdruženími.

---

⁶⁸ PEČINKA, Bohumil. Formování české občanské pravice. Brno, 2000, str. 70

⁶⁹ PEČINKA, Bohumil. Formování české občanské pravice. Brno, 2000, str. 70

⁷⁰ KYLOUŠEK, Jakub. ODS a její vnitřní fungování. In: BALÍK, Stanislav. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, s. 245-256. ISBN 80-7325-079-9, str. 245

ODS při pojmenování jednotlivých stupňů používají specifické označení *regionální, oblastní* namísto *krajské a okresní*.⁷¹

Horizontální struktura strany je rozdělena do tří skupin:

1.) Nejvyšším orgánem strany na všech čtyřech úrovních je sněm, který se na celostátní úrovni nazývá Kongres (dále je regionální, oblastní, místní sněm). Schází se nejméně jednou za dva roky, v mimořádných situacích i častěji: *„Předseda strany je povinen kongres svolat, požádá-li jej o to písemně nejméně jedna třetina členů výkonné rady nebo nejméně jedna třetina oblastních sdružení; v takovém případě se kongres musí konat nejpozději do dvou měsíců od doručení žádosti.“*⁷²

Kongresu se účastní delegáti s hlasem rozhodujícím (členové předsednictva, členové výkonné rady, členové vlády ČR jmenovaní za ODS, poslanci PČR, senátoři PČR, poslanci Evropského parlamentu zvolení za ODS, delegáti zvolení oblastními sněmy. Hlas poradní mají na sněmu hlavní manažer strany, členové kontrolní a revizní komise ODS, členové rozhodčí komise ODS, hosté pozvaní výkonnou radou nebo předsednictvem. Působnost *„kongresu:*

a. prezentuje a propaguje politiku strany, její program a představitele,

b. volí předsedu, prvního místopředsedu a místopředsedy strany,

c. volí členy výkonné rady (jeden člen za region), a jejich náhradníky (jeden člen za region),

d. volí členy kontrolní a revizní komise ODS (jeden člen za region),

e. volí členy rozhodčí komise ODS (jeden člen za region),

f. schvaluje stanovy a jejich změny,

g. bere na vědomí zprávu předsedy strany, zprávu republikového sněmu, zprávu výkonné rady, zprávu předsednictva, zprávu kontrolní a revizní komise ODS a zprávu rozhodčí komise ODS,

h. rozhoduje o zrušení, rozdělení nebo sloučení strany,

i. rozhoduje o způsobu naložení s majetkovým zůstatkem, který vyplyne z likvidace majetku a závazků v případě zrušení strany,

*j. může svým usnesením jmenovat čestného předsedu ODS.“*⁷³

---

⁷¹ KYLOUŠEK, Jakub. ODS a její vnitřní fungování. Brno, 2006, str. 246

⁷² Stanovy ODS. OBČANSKÁ DEMOKRATICKÁ STRANA. www.ods.cz [online]. Praha, 2015, 30. 5. 2015 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/stanovy>

⁷³ Stanovy ODS. OBČANSKÁ DEMOKRATICKÁ STRANA. www.ods.cz [online]. Praha, 2015, 30. 5. 2015 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/stanovy>

2.) Dalším celostátním orgánem strany je republikový sněm, který se schází nejméně dvakrát ročně. A opět je předseda povinen jej svolat, požádá-li jej o to písemně nejméně jedna třetina členů republikového sněmu. Pak se sněm musí konat do dvou měsíců od doručení výzvy. Při rovnosti hlasů na sněmu rozhoduje předseda strany. Sněm je tvořen členy předsednictva, předsedy regionálních a oblastních sdružení a jejich nástupci, hlavním manažerem, členy vlády ČR jmenovanými za ODS, předsedou kontrolní a revizní komise ODS, předsedou rozhodčí komise ODS a dalšími předsednictvem přizvanými hosty, s hlasem poradním.⁷⁴ Působnost sněmu:

- rozhoduje o vzniku regionálních a oblastních sdružení a schvaluje jejich zánik,
- rozhoduje o zániku oblastních sdružení,
- schvaluje rozpočet a rozpočtová pravidla ODS,
- rozhoduje o termínu splatnosti a výši členských příspěvků,
- schvaluje klíč na volbu delegátů Kongresu z oblastních sněmů,
- plní usnesení kongresu, odpovídá mu za činnost, předkládá mu zprávu o svém působení a zprávu o hospodaření ODS.⁷⁵

3.) Výkonná rada, která řídí stranu mezi jednotlivými kongresy, se schází nejméně jednou za dva měsíce. V případě, že o to požádá třetina členů rady písemně, musí být předsedou svolána do jednoho měsíce od doručení výzvy. Při rovnosti hlasů rozhoduje předseda strany. Členy výkonné rady jsou členové předsednictva, představitel regionů zvolený kongresem, hlavní manažer, členové vlády za ODS, předseda kontrolní a revizní komise ODS, předseda rozhodčí komise ODS a případní hosté přizvaní předsednictvem, kteří mají poradní hlas. Členové rady mají právo se s poradním hlasem účastnit oblastních, místních rad a sněmů. Působností Výkonné rady je:

- projednávat politické otázky, koordinovat činnost strany na celostátní úrovni, organizovat politické kampaně a iniciativy, výměnu informací mezi centrem a regiony,

---

⁷⁴ Stanovy ODS. OBČANSKÁ DEMOKRATICKÁ STRANA. www.ods.cz [online]. Praha, 2015, 30. 5. 2015 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/stanovy>

⁷⁵ Stanovy ODS. OBČANSKÁ DEMOKRATICKÁ STRANA. www.ods.cz [online]. Praha, 2015, 30. 5. 2015 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/stanovy>

- na návrh příslušní regionální rady volí náhradní členy kontrolní a revizní komise ODS a stejně tak i rozhodčí komise ODS, jestliže některým členům zaniklo členství,
- rozhoduje o vzniku (udělením licence) a zrušení (zrušením licence) místních sdružení,
- schvaluje pravidla pro výběr kandidátů a pro sestavení kandidátních listin pro volby do Poslanecké sněmovny PČR, Evropského parlamentu, zastupitelstev krajů, popř. zastupitelstva hlavního města Prahy, rozhoduje o kandidátech do Senátu PČR, schvaluje kandidáta ODS na prezidenta ČR
- rozhoduje o zrušení členství
- schvaluje jednací a volební řády pro orgány strany všech stupňů a pro volební shromáždění, schvaluje statut kontrolních a revizních komisí a rozhodčích komisí, schvaluje statut výboru pro členství, programové konference a případně dalších poradních orgánů ODS,
- schvaluje výroční finanční zprávu strany,
- bere na vědomí zprávu předsedy regionálního sdružení o činnosti regionálního sdružení a zprávu regionální rady o hospodaření regionálního sdružení a oblastních sdružení regionu,
- k plnění úkolů strany zřizuje hlavní kancelář včetně manažerské sítě a schvaluje její organizační řád,
- plní usnesení a odpovídá za svou činnost kongresu, předkládá kongresu zprávu o své činnosti.

4.) Grémium nebo také předsednictvo strany se schází dle potřeby, skládá se z předsedy strany, prvního místopředsedy a dalších místopředsedů, předsedy poslaneckého klubu ODS, předsedy senátorského klubu ODS, předsedy klubu poslanců ODS v Evropském parlamentu.⁷⁶ Předsednictvo je:

- statutárním orgánem strany, řídí činnost ODS krom činností, které jsou stanovami přiřazeny jiným orgánům,
- koordinuje činnost poslaneckých a senátorských klubů,
- předkládá republikovému sněmu návrh rozpočtu ODS a výkonné radě návrh výroční finanční zprávy,

---

⁷⁶ KYLOUŠEK, Jakub. ODS a její vnitřní fungování. Brno, 2006, str. 247

- předkládá výkonné radě stanovisko ke kandidátům a kandidátním listinám ODS, svolává celostátní setkání komunálních a krajských politiků ODS,
- rozhoduje o přijetí členů,
- předkládá kongresu zprávu o své činnosti.

Může zřizovat své poradní orgány, jako je např. výbor pro členství, v jehož čele je pověřený člen předsednictva. Dalším poradním orgánem je programová konference, která je svolávána dle potřeby, nejméně jednou za dva roky, kde se diskutují programové otázky.

Členové předsednictva mají právo účastnit se zasedání regionálních, oblastních a místních sněmů a rad s hlasem poradním.⁷⁷

Kontrolní orgány strany a síť manažerů doplňují na celostátní, regionální a oblastní úrovni horizontální strukturu strany.⁷⁸

5.) Předseda strany je „*hlavním představitelem strany, svolává kongres, republikový sněm, výkonnou radu a předsednictvo a předsedá jim. Předkládá kongresu zprávu předsedy strany.*

Jmenuje a odvolává hlavního manažera.“⁷⁹ Dle stanov může být jmenován i čestný předseda za mimořádné zásluhy o ODS, ale vždy jen jedna osoba.

6.) První místopředseda strany zastupuje předsedu ODS v době nepřítomnosti a na základě jeho pověření, ostatní místopředsedové zastupují předsedu na základě pověření a v případě, že jej nemůže zastoupit první místopředseda.⁸⁰

7.) Kluby poslanců, senátorů a členů zastupitelstev ODS sdružují své členy, aby koordinovaly jejich činnost a také spolupráci s případnými koaličními partnery. Volí si své předsedy, aby je zastupovali a podávali zprávy o činnosti klubu.

8.) Kontrolní a revizní komise se zřizují na celostátní a regionální úrovni a její činností je kontrolovat hospodaření ODS jako celku nebo příslušného regionu. Rozhodčí komise se zřizují celostátní a regionální a jejich úkolem je řešit případné spory mezi členy strany na celostátní nebo regionální úrovni.⁸¹

---

⁷⁷ Stanovy ODS. OBČANSKÁ DEMOKRATICKÁ STRANA. www.ods.cz [online]. Praha, 2015, 30. 5. 2015 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/stanovy>

⁷⁸ KYLOUŠEK, Jakub. ODS a její vnitřní fungování. Brno, 2006, str. 246-247

⁷⁹ Stanovy ODS. OBČANSKÁ DEMOKRATICKÁ STRANA. www.ods.cz [online]. Praha, 2015, 30. 5. 2015 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/stanovy>

⁸⁰ Stanovy ODS. OBČANSKÁ DEMOKRATICKÁ STRANA. www.ods.cz [online]. Praha, 2015, 30. 5. 2015 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/stanovy>

⁸¹ Stanovy ODS. OBČANSKÁ DEMOKRATICKÁ STRANA. www.ods.cz [online]. Praha, 2015, 30. 5. 2015 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/stanovy>

9.) Specifickou funkcí pro ODS, kterou ostatní strany nemají je „Hlavní manažer“ Jeho činností je řídit činnost hlavní kanceláře, ale i regionálních manažerů a jejich asistentů (na návrh regionální a oblastní rady je jmenuje⁸²). Je zaměstnancem ODS, kterého jmenuje a odvolává předseda strany. Jeho úkoly jsou v majetkové, pracovněprávní, právní a hospodářské oblasti. Nesmí vykonávat volené funkce v celostátní, regionální nebo oblastní úrovni ODS, stejně tak nesmí být zároveň členem vlády poslance, senátora nebo funkci v územní samosprávě.⁸³

Struktura a činnost místního, oblastního a regionálního sdružení jsou si velmi podobné. Existuje mezi nimi hieratický vztah, což ale neznamená, že se ve všech případech pravomoci snižují – viz oblastní sněm. Nejvyšším orgánem všech stupňů je sněm, v čele pak stojí předseda. V době mezi zasedáními sněmu vede sdružení rada.⁸⁴

Každý člen si vytváří vztah ke straně na základě místního sdružení, ke kterému se přihlásí. Místního sněmu se účastní všichni členové sdružení, musí mít nejméně tři členy. Licenci mu uděluje a odebírá výkonná rada, zrušit se může i na základě rozhodnutí místního sněmu a při poklesu členů pod tři po dobu tří měsíců. Místní sněm volí předsedu, místopředsedy, pokladníka a delegáty oblastního sněmu dle klíče určeného oblastní radou. Oblastní sněm pak má z hlediska vnitrostranické hierarchie patrně nejvyšší pravomoci. Jeho delegáti volí delegáty regionálního sněmu, ale také na celostátní kongres strany. Zároveň navrhuje regionálním sněmům kandidáty do výkonné rady, do kontrolní a revizní komise a smírčího výboru. Zasedání sněmu se účastní i poslanci, senátoři, zastupitelé či členové výkonné rady příslušní k této oblasti. Doporučuje se, aby se oblastního sněmu účastnilo minimálně 50 členů, u regionálního je to 70.⁸⁵ Při primárních volbách místní sněm schvaluje kandidátky pro komunální volby a pro všechny ostatní typy voleb je navrhuje sněmu oblastnímu ke schválení. Regionální sněm pak sestavuje pořadí na kandidátních listinách při volbách do PS PČR a do krajských zastupitelstev. Tyto listiny pak potvrzuje Výkonná rada ODS. Regionální sněm pak ještě schvaluje kandidáty do Senátu PČR.⁸⁶

---

⁸² KYLOUŠEK, Jakub. ODS a její vnitřní fungování. Brno, 2006, str. 248

⁸³ Stanovy ODS. OBČANSKÁ DEMOKRATICKÁ STRANA. www.ods.cz [online]. Praha, 2015, 30. 5. 2015 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/stanovy>

⁸⁴ Stanovy ODS. OBČANSKÁ DEMOKRATICKÁ STRANA. www.ods.cz [online]. Praha, 2015, 30. 5. 2015 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/stanovy>

⁸⁵ KYLOUŠEK, Jakub. ODS a její vnitřní fungování. Brno, 2006, str. 248-249

⁸⁶ KYLOUŠEK, Jakub. ODS a její vnitřní fungování. Brno, 2006, str. 249

3.3. Vznik a vývoj ODS v letech 1991-1996

Občanská demokratická strana se v osobě Václava Klause podílela na dvou federativních vládách Mariána Čalfy mezi lety 1989-1992. Byl to právě V. Klaus, který se stal jednou z nejvýraznějších osobností Občanského fóra. Svou roli na této popularitě jistě hrála pozice, kterou ve vládě zastával, a to post ministra financí. V. Klaus se stal symbolem a garantem ekonomické transformace, jak o tom hovořil například člen kolegia OF Vojtěch Sedláček: „*Václav Klaus je jedním z významně odpovědných činitelů za hospodářskou reformu, jejíž realizaci pokládá Kolegium OF za prioritní úkol.*“⁸⁷ Jeho politický význam a vliv jen potvrdila úspěšná volba prvním předsedou OF. V této pozici pak jasně formuloval potřebu přerodu OF na standardní politickou stranu s pravicovým programem, čímž se rozešel s poměrně významnou (ale spíše početně než politicky) levicovou částí OF, která se transformovala do Občanského hnutí. OH však v prvních volbách po svém vzniku (1992) propadlo, do ČNR ani FS se nedostalo a ztratilo politickou relevanci.

3.3.1. Rozpad Občanského fóra: příčiny a průběh

Problémem OF již od samého vzniku byla jeho názorová roztříštěnost. Obsahovalo široké spektrum názorů a osobností počínající u levice a pokračující až k pravici. Na jedné straně tu byla skupina reformních komunistů (Obroda) nebo krajní levice (Levá alternativa), na druhé zde byla významná skupina konzervativních politiků (ODA) a liberálů (Transnacionální radikální strana). Jediným společným cílem byl přechod od totalitní společnosti k společnosti založené na demokratických principech. Nejsilnější frakcí v rámci OF se v říjnu 1990 stal Meziparlamentní klub demokratické pravice (MKDP) vedený Danielem Kroupou. Zakládající prohlášení tohoto klubu podepsalo 37 poslanců FS a 21 ČNR.⁸⁸ Právě tato skupina začala prosazovat v rámci OF názor, že by se hnutí mělo transformovat do standardní

---

⁸⁷ HONAJZER, Jiří. *Občanské fórum: vznik, vývoj a rozpad*. Praha, 1996, str. 31

⁸⁸ NOVÁK, Miroslav. Utváření stranického systému v českých zemích: Analýza dosavadních trendů a výhledy do budoucna. In: *Politologický časopis*. Brno: Nadace Mezinárodního politologického ústavu Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 2/1999n. 1., s. 133-145. ISSN 1211-3247, str. 138

politické strany, která by přijala jasnou strukturu a ideologicky vyhraněný program.⁸⁹

Do opozice vůči němu se postavil Liberální klub OF, který se ustanovil v prosinci 1990, kde působil např. Pavel Rychetský, Petr Pithart, Jiří Dienstbier. Celkově to bylo 33 poslanců FS a 36 z ČNR.⁹⁰ Mezi oběma frakcemi panovalo velké napětí už od konce roku 1990, ke kterému přispěly pověsti o snaze MKDP svrhnout vládu, což bylo jeho představiteli dementováno. Toto pnutí souviselo s nepoměrem mezi stoupenčí pravicové politiky symbolizované Václavem Klausem, kterých byla většina, a zastoupením této většiny ve výkonných orgánech hnutí a také ve federální vládě, kde naopak většinu držela skupina Liberálního klubu kolem Jiřího Dienstbiera.⁹¹

Třetím uskupením, které v rámci OF v lednu 1991 vzniklo, byl Klub sociálních demokratů v čele s R. Battěkem, který ale byl mnohem slabší než dva předchozí. Klub vznikl dle jeho tajemníka B. Ventury jako „reakce na „neodpovědný pokus“ přeměnit hnutí OF v pravicovou stranu s výlučným členstvím.“⁹² Zhruba čtvrtina poslanců ČNR a část z FS nevstoupila ani do jedné z frakcí a utvořila tzv. „nezávislé OF“.⁹³

O tom, že OF nebylo stranou, ale hnutím, svědčí i zprvu neexistující funkce předsedy. Nejvyšším orgánem OF na úrovni obce, okresu a ústředí byl Sněm OF, který volil ústřední orgány OF, což byla Rada OF tvořená čtyřmi představiteli OF a deseti zástupci volebních krajů. Členem Rady OF byl i předseda OF, pokud byl zvolen. Pomocnými orgány Rady OF jsou Operativní kruh OF, Kolegium OF a servisní a informační středisko – tzv. Koordinační centrum OF (KC OF).⁹⁴

Na sněmu 13. října 1990, který se ukázal jako velmi důležitý z hlediska dalšího směřování OF, byl za předsedu hnutí zvolen tehdejší ministr financí Václav Klaus v poměru 115 ku 52 hlasům. Jeho protikandidáty byl Martin Palouš, který

---

⁸⁹ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. In: BALÍK, Stanislav. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, s. 7-17. ISBN 80-7325-079-9., str. 8

⁹⁰ NOVÁK, Miroslav. Utváření stranického systému v českých zemích: Analýza dosavadních trendů a výhledy do budoucna. Brno, 2/1999, str. 138

⁹¹ NOVÁK, Miroslav. Utváření stranického systému v českých zemích: Analýza dosavadních trendů a výhledy do budoucna. Brno, 2/1999, str. 138-139

⁹² NOVÁK, Miroslav. Utváření stranického systému v českých zemích: Analýza dosavadních trendů a výhledy do budoucna. Brno, 2/1999, str. 138

⁹³ NOVÁK, Miroslav. Utváření stranického systému v českých zemích: Analýza dosavadních trendů a výhledy do budoucna. Brno, 2/1999, str. 138

⁹⁴ HONAJZER, Jiří. *Občanské fórum: vznik, vývoj a rozpad*. Praha, 1996, str. 71-74

v předchozí volbě získal většinu hlasů a také Pavel Rychetský, který ale těsně před volbou odstoupil. Václav Klaus zvítězil díky velké podpoře regionů. Na svou stranu získal zhruba dvě třetiny hlasů.⁹⁵ Díky zvolení navíc získal pravomoci a podporu, které mu umožnily transformaci hnutí směrem k politické straně. Ačkoliv OF bylo spíše konglomerátem nejrůznějších přístupů a myšlenek, Václav Klaus měl jasnou vizi přeměny OF a získal pro ni většinu členů strany.⁹⁶ Vnitřní rozpory v hnutí však způsobily jeho rozpad. Václav Klaus se tak stal prvním a posledním předsedou OF. Na přelomu let 1990/1991 existovaly tři koncepce blízké budoucnosti OF:

- 1.) Názor Liberálního klubu, že si musí OF zachovat širokou strukturu hnutí.
- 2.) Většinový názor prezentovaný Václavem Klausem, že se OF musí přeměnit na politickou stranu s jasným programem.
- 3.) Teze předsedy Meziparlamentního klubu demokratické pravice Daniela Kroupy, že Občanské fórum by mělo působit jako zastřešující organizace (kulturní nadace) pro strany a hnutí osamostatněné od OF.⁹⁷

Na pracovní schůzce 8. – 9. prosince 1990 v Olomouci zazněl jasný požadavek na vytvoření masové politické strany, Václav Klaus zde navíc zdůraznil, že „OF odmítá třetí cestu v ekonomice i v politice, symbiózu trhu a plánu i experimentální ideje občanských iniciativ, naproti tomu chce budovat společnost, v níž by hlavními stavebními kameny byly občan, rodina, obec a stát a bude se snažit nastolit tržní ekonomiku s dominantním postavením soukromého vlastnictví.“⁹⁸

V reakci na tato slova vzniká Liberální klub OF, který ve svém ustavujícím prohlášení z 13. prosince uvedl, že „tržní ekonomika nemůže být cílem, ale pouze prostředkem k dosažení prosperity a že na cestě k tomuto cíli je humánní společnost povinna zmírňovat důsledky nevyhnutelných otřesů pro své sociálně slabé skupiny. Jen střízlivá, věcná, realistická a pevná politika silných a navenek jednotných hnutí OF a VPN umožní plnit závazek daný voličům ve volbách.“ S tímto prohlášením se ztotožnila i sociálně demokratická skupina poslanců OF.⁹⁹

---

⁹⁵ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 8

⁹⁶ NOVÁK, Miroslav. Utváření stranického systému v českých zemích: Analýza dosavadních trendů a výhledy do budoucna. Brno, 2/1999, str. 138-139

⁹⁷ NOVÁK, Miroslav. Utváření stranického systému v českých zemích: Analýza dosavadních trendů a výhledy do budoucna. Brno, 2/1999, str. 139

⁹⁸ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 114

⁹⁹ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 114

Na sněmu OF v Hostivaři 12. ledna 1991 byl 80% přítomných hlasů přijat Výchozí politický program OF, znamenající přerod všelidového hnutí v politickou stranu pravicové orientace. Odpůrci tohoto vývoje v čele s Pavlem Rychetským, Jiřím Dienstbierem a Petrem Pithartem se s vzniklou situací nesmířili. Přes deklarovanou snahu všech proudů uvnitř OF udržet hnutí jednotné, se stále více ukazovala neudržitelnost další společné existence názorově nekonzistentního tělesa. Tato disonance nakonec vedla k mimořádnému, tzv. "rozlučkovému" sněmu OF, konanému v Praze dne 23. února 1991. Ten rozhodl o rozdělení OF na budoucí Občanskou demokratickou stranu a Občanské hnutí.¹⁰⁰ Toto rozdělení bylo umožněno díky novým stanovám, které kongres schválil. OF se stalo politickým hnutím se dvěma kolektivními členy – ODS a OH, kdy Občanské fórum dočasně fungovalo jako zastřešující orgán.¹⁰¹ Zároveň zde byly posvěceny závěry tzv. „Lánské schůzky“ známé jako „Lánské dohody“, což byly dohody vzešlé z jednání na zámku v Lánech, která byla svolána na 10. 2. 1991 Václavem Havlem v reakci na situaci v hnutí, které směřovalo k rozpadu. Mimořádný sněm OF přijal usnesení, které konstatuje, že v OF existují dvě skupiny: *„Jednou je seskupení, které se chce transformovat v politickou stranu, druhou skupina kolem Liberálního klubu, která sdružuje stoupence volnějši organizační struktury a má rovněž jiný politický program, než byl přijat na minulém sněmu OF. Řešení předpokládá vznik dvou politických subjektů, z nichž ani jeden neponese název Občanské fórum a značku OF. Tyto subjekty budou až do příštích voleb tvořit těsnou koalici.“*¹⁰²

Z platformy OF vznikají ODS, Občanské hnutí (ke kterému se hlásil i prezident Václav Havel) a Svobodní demokraté, kteří se stali nástupci Občanského hnutí a později (1996) se slučují s Liberální stranou národně sociální (nástupkyně České strany národně sociální). Nově vzniklá strana si pak změnila název na Svobodné demokraty – Liberální strana národně sociální (SD-LSNS).¹⁰³

V rámci FS a ČNR vznikly nové parlamentní kluby (podle zákona se mohl poslanec stát členem pouze jednoho poslaneckého klubu, což znamenalo zánik MKDP) –

---

¹⁰⁰ Historie ODS. www.ods.cz [online]. Praha [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/historie>

¹⁰¹ Před patnácti lety se konal ustavující sjezd ODS. www.ceskenoviny.cz: Zpravodajský server ČTK [online]. Praha: ČTK, 2006 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/pred-patnacti-lety-se-konal-ustavujici-sjezd-ods/183456>

¹⁰² HONAJZER, Jiří. *Občanské fórum: vznik, vývoj a rozpad*. Praha, 1996, str. 45

¹⁰³ SD-LSNS. www.ecn.cz [online]. [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.ecn.cz/ENV/VOLBY/SD/1page.htm>

k ustavení klubu stačilo podle nového jednacího řádu FS pouze 5 poslanců¹⁰⁴ – v dubnu 1991 založilo 40 poslanců ODS parlamentní klub v rámci FS. V. Komárek a 5 dalších poslanců vstoupilo do sociální demokracie a v květnu vznikl osmičlenný klub sociálně demokratické orientace SDO. Rudolf Battěk a 4 další poslanci založili také v květnu vlastní sociálně demokratické sdružení, které ale nemělo budoucnost.¹⁰⁵

3.3.2. ODS od vzniku roku 1991 do voleb 1992

4. března 1991 byl ve Sněmovní ulici, kde pak dlouhá léta sídlila hlavní kancelář ODS, ustaven přípravný výbor ODS, který měl hlavní úkol ve vytváření standardní politické strany pravicového zaměření, na přípravě ustavujícího kongresu, stanovách a organizační struktuře. Oficiálně pak ODS vzniká 18. března 1991, kdy je zaregistrována na ministerstvu vnitra jako politická strana.¹⁰⁶ V čele přípravného výboru stanul Václav Klaus, který stranu vedl i ve dnech 20. a 21. dubna 1991, kdy se v Olomouci uskutečnil ustavující kongres ODS. Delegáti zde přijali stanovy a programové prohlášení „Cesta k prosperitě“. ODS byla definována jako demokratická pravicová strana s konzervativním programem. Jejím předsedou byl zvolen Václav Klaus.

Již v dubnu 1991 podle výzkumů volebních preferencí společnosti AISA byla ODS výrazně nejsilnější politickou formací s 19% potencionálních voličů a tuto pozici si dlouhá léta udržovala.¹⁰⁷

Vnitřní vývoj ODS v této době lze považovat za poměrně bezproblémový, proto se hlavní pozornost v ODS upírá na spolupráci a vztahy s ostatními stranami, ať už jako s možnými partnery pro kooperaci, tak i jako možnými ideologickými a politickými soupeři.¹⁰⁸ Vzhledem k formování ostatních politických uskupení byla jako politický soupeř vnímána Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM), ale bylo jím i další seskupení vzniklé z OF – tedy Občanské hnutí (OH). ČSSD, která

---

¹⁰⁴ CIGÁNEK, František. *Kronika demokratického parlamentu: 1989-1992*. Praha, 1992, str. 22

¹⁰⁵ NOVÁK, Miroslav. Utváření stranického systému v českých zemích: Analýza dosavadních trendů a výhledy do budoucna. Brno, 2/1999, str. 140

¹⁰⁶ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 7

¹⁰⁷ NOVÁK, Miroslav. Utváření stranického systému v českých zemích: Analýza dosavadních trendů a výhledy do budoucna. Brno, 2/1999, str. 140

¹⁰⁸ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 9

se stává hlavním konkurentem ODS před volbami 1996 a později, je zatím marginální politickou silou, tudíž stojí mimo zájem vymezování se ODS.¹⁰⁹

Pokud jde o spolupráci, pak se orientovala ODS zejména na kooperaci s menšími politickými subjekty pravicového zaměření, kdy se jako nejúspěšnější ukazuje spolupráce s Křesťanskodemokratickou stranou (KDS). 23. listopadu 1991 potvrdila na svém I. kongresu koaliční dohodu s KDS uzavřenou 20. listopadu¹¹⁰ a do parlamentních voleb na jaře 1992 vstoupily obě strany společně.¹¹¹ Definitivní podobu koaliční smlouvy podepsali zástupci KDS a ODS 1. dubna 1992.¹¹²

ODS udržovala dobré vztahy ještě s Liberálně demokratickou stranou (LDS) a Klubem angažovaných nestraníků (KAN). Velmi specifickou podobu měla spolupráce s další stranou vzniklou z bývalého OF, a to s Občanskou demokratickou aliancí (ODA), která byla programově více vyhraněná než ODS a její předpokládaná voličská základna byla méně početná. Byla však personálně i ideově logickým nejbližším partnerem pro Občanské demokraty. V květnu 1991 se zástupci ODS i ODA v prohlášeních vyslovovali pro budoucí sjednocení obou pravicových stran, ke kterému ale nakonec nedošlo.¹¹³

Přesto se obě strany již v roce 1991 dostávají do prudkého střetu, který následně ovlivňuje jejich další spolupráci až do roku 1997 a do faktického zániku ODA roku 2007.¹¹⁴

Od poloviny roku 1991 se pokoušela ODS expandovat na Slovensko, kde vzniká slovenská ODS a kandiduje ve volbách 1992 společně s Demokratickou stranou, se kterou uzavřela dohodu o spolupráci v březnu 1992.¹¹⁵ Tento pokus však nebyl úspěšný, neboť se po volbách v létě 1992 zostřují rozpory mezi slovenskou a českou politickou reprezentací a dochází k následnému rozdělení Československa.

Hlavním cílem ODS se pro následující období stalo vyhrát parlamentní volby. V předvolebních průzkumech však získávala zhruba 20% podporu, což na významný volební výsledek neukazovalo. Pomoci k volebnímu úspěchu však

---

¹⁰⁹ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 9

¹¹⁰ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, s. 104-126, str. 115

¹¹¹ ods.cz., ODS [online]. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/historie> (česky)

¹¹² FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. 1997. Brno, str. 115

¹¹³ NOVÁK, Miroslav. Utváření stranického systému v českých zemích: Analýza dosavadních trendů a výhledy do budoucna. Brno, 2/1999, str. 140

¹¹⁴ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 9

¹¹⁵ HISTORIE ODS. www.ods.cz., ODS [online]. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/historie> (česky)

mohlo i vysoké zastoupení ve Federálním shromáždění a v České národní radě. V FS se před volbami roku 1992 k ODS hlásilo 39 poslanců a v ČNR 33 zastupitelů.

Na svém prvním zasedání po kongresu v Olomouci vyhlásila výkonná rada ODS veřejnou soutěž na logo ODS, které měla představovat písemná zkratka ODS modré barvy. Vítězem této soutěže se stal Aleš Krejča z Prahy.¹¹⁶

3.3.2.1. Vládní účast ODS 1991-1992 (ČSFR i ČR)

Vláda vzešlá z prvních svobodných voleb nesla vzletný název: „Vláda národní oběti“ (stejně jako její předchůdkyně z 10. prosince 1989, která nesla pojmenování „Vláda národního porozumění“). Jejím premiérem byl opět Slovák Marián Čalfa a z předchozí vlády pokračoval ministr zahraničí Jiří Dienstbier – nově i jako místopředseda vlády, Václav Klaus jako ministr financí a od října 1991 místopředseda vlády, Petr Miller jako ministr práce a sociálních věcí, ministr hospodářství Vladimír Dlouhý a již zmiňovaný Marián Čalfa.¹¹⁷

Zastoupení budoucí ODS v této vládě bylo jednočlenné, a to prostřednictvím Václava Klause. Přestože byl jediným zástupcem ODS, byla jeho popularita u veřejnosti i vliv na tehdejší politické prostředí větší než u jeho spolupracovníků ve vládě.¹¹⁸

Ačkoliv OF v Čechách a VPN na Slovensku přesvědčivě zvítězily, nezískala VPN na Slovensku dostatečný počet hlasů pro většinu ve Sněmovně národů, proto byly vítězné strany nuceny vytvořit koalici se slovenským Křesťanskodemokratickým hnutím, které přinášelo do politiky křesťanské, ale i nacionalistické koncepty. Společná většina přesto nedokázala, přes poměrně klidné společné dvouleté

---

¹¹⁶ HISTORIE ODS. www.ods.cz, ODS [online]. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/historie> (česky)

¹¹⁷ Vláda Mariána Čalfy (27. 6. 1990-02. 07. 1992): Přehled členů vlády. *Vláda ČR* [online]. 2007 [cit. 2015-07-06]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1990-1992-csfr/marian-calfa-2/prehled-ministru-24629/>

¹¹⁸ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. In: BALÍK, Stanislav. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, s. 18-37. ISBN 80-7325-079-9, str. 18

vládnutí, prosadit to nejdůležitější – novou Ústavu ČSFR. Příčinou byly zejména česko-slovenské rozpory a požadavky.¹¹⁹

Původní koaliční seskupení na půdorysu OF, VPN a KDH se sice změnilo po rozpadu OF, ale nově vzniklou ODS zastupoval stále Václav Klaus. Jednoho zástupce měla ODA v osobě Vladimíra Dlouhého, většinu ministrů však bezkonkurenčně delegovala další nástupnická organizace OF, a to Občanské hnutí (OH). Kromě toho získávala vláda podporu i u Křesťanskodemokratické unie a dalších poslaneckých klubů vzniklých z původního klubu OF.¹²⁰

V čele OH stanuli osoby z předlistopadového disentu, a to Petr Pithart – tehdejší předseda české vlády a Jiří Dienstbier – ministr zahraničí vlády federální.¹²¹ Podobně se na Slovensku od VPN, které je později přejmenováno na Občanskou demokratickou unii, se odštěpuje skupina politiků vedených Vladimírem Mečiarem a zakládá Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS).¹²²

Federální vláda rozhodovala v klíčových oblastech vývoje společného státu. Měla rozhodující slovo v oblasti ekonomické a zahraniční. V ekonomické sféře se střetávala část vlády tvořená Václavem Klausem, Vladimírem Dlouhým za ODA a řadou slovenských zástupců v čele s premiérem M. Čalfou, kteří společně podporovali rychlé tempo ekonomické reformace, s některými ministry za OH, kteří byli zastánci gradualistického přístupu. Velmi tvrdý přístup pak zaujali představitelé ODS a ODA k otázce státoprávního uspořádání a požadavkům slovenské politické reprezentace, kdy OH bylo většinově pro ústupky.¹²³

Příbuzné postoje zaujímali představitelé vlády k otázkám vyrovnání se s komunistickou minulostí. Už před volbami se většina politických stran zastoupených ve FS shodla, že od osob zařazených na jejich kandidátky bude vyžadovat provedení lustrací ministerstvem vnitra (lustrací se rozumí zjištění v evidenčních materiálech Federálního ministerstva vnitra, zda osoba nebyla vedena jako tajný spolupracovník Státní bezpečnosti). 9. ledna 1991 přijalo FS usnesení (č. 94), ve kterém se mimo jiné prohlašuje, že „pokládá za nepřijatelné, aby

---

¹¹⁹ VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2007, 374 s. ISBN 978-80-7367-337-6, str. 128

¹²⁰ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 18-19

¹²¹ VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2007, 374 s. ISBN 978-80-7367-337-6, str. 128

¹²² VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2007, 374 s. ISBN 978-80-7367-337-6, str. 129

¹²³ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 19

*i nadále ve vrcholných orgánech setrvali lidé, kteří spolupracovali s STB*¹²⁴ a pověřil komisi pro vyšetřování událostí 17. listopadu zjištěním, kdo z poslanců FS a dalších kategorií osob „*byl registrován jako spolupracovník STB a jaké kategorie*“.¹²⁵ Na návrhu ústavního zákona, který by umožňoval zánik poslaneckého mandátu v případě poslance, který „*byl příslušníkem SNB zařazeným ve složce Státní bezpečnosti nebo tajným i jiným spolupracovníkem STB*“.¹²⁶ Tento návrh však nebyl přijat.¹²⁶ Zákonem ze dne 29. ledna 1992 č. 59/1992 o volbách do Federálního shromáždění ale byla stanovena lustrace všech osob kandidujících ve volbách.¹²⁷

Shodný byl také přístup vládních stran k zahraniční politice. Všechny strany se ztotožňovaly s orientací na Evropské společenství. Rozdílný byl však přístup k bezpečnostní architektuře Evropy. Zástupci OH v čele s ministrem zahraničí Jiřím Dienstbierem prosazovali konkurenční projekty k NATO, zejména Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, zatímco zástupci ODS a ODA s podporou KDS a LDS se od počátku orientovaly na co nejužší spolupráci s NATO.¹²⁸

Vztahy mezi ODS a OH v rámci vládní sestavy byly poznamenány osobními antipatiemi, jejichž vznik se datoval již do doby společného působení v OF. Do některých sporů pak svou měrou přispívala i ODA.¹²⁹

V české vládě Petra Pitharta vzniklé po volbách 1990 na základě voleb do ČNR byla největší pravicová strana po svém vzniku zastoupena jediným ministrem, a to Karlem Dybou, který vedl resort pro hospodářskou politiku. Součástí tzv. „Lánských dohod“ však bylo, že bude ODS obsazovat každé další uvolněné místo. V květnu 1991 se stává vicepremiérem vlády Jan Stráský, o měsíc později (20. 6. 1991¹³⁰) se pak novým ministrem kontroly stal Igor Němec. V září 1991 vstupuje do ODS tehdejší ministr kultury Milan Uhde. V lednu 1992 je pak jmenován novým ministrem spravedlnosti Jiří Novák. Počet ministrů v české vládě Petra

---

¹²⁴ CIGÁNEK, František. *Kronika demokratického parlamentu: 1989-1992*. Praha, 1992, str. 19

¹²⁵ CIGÁNEK, František. *Kronika demokratického parlamentu: 1989-1992*. Praha, 1992, str. 19

¹²⁶ CIGÁNEK, František. *Kronika demokratického parlamentu: 1989-1992*. Praha, 1992, str. 20

¹²⁷ CIGÁNEK, František. *Kronika demokratického parlamentu: 1989-1992*. Praha, 1992, str. 20

¹²⁸ MRKLAS, Ladislav. *ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997*. Brno, 2006, str. 19

¹²⁹ MRKLAS, Ladislav. *ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997*. Brno, 2006, str. 19

¹³⁰ Vláda Petra Pitharta (29. 06.1990 - 02. 07.1992): Přehled členů vlády. www.vlada.cz [online]. Praha, 2007, 28. 8. 2007 [cit. 2015-07-16]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1990-1992-csfr/petr-pithart/prehled-ministru-24626/>

Pitharta delegovaných za ODS pak zůstává až do její demise po parlamentních volbách 1992 stejný.¹³¹

3.3.3. ODS od voleb 1992 do voleb 1996

V letech 1992 - 1996 na české pravici a v celém stranickém systému převládala jedna politická strana – ODS. Tato převaha však trvala pouze toto volební období, kdyby trvala déle, mohla by být označena jako „dominantní strana“, jak ji charakterizuje M. Duverger, tedy jako stranu, která je v multipartismu po určitou dobu silnější než všechny ostatní strany. Její program, ideje, metody a styl jsou s určitým obdobím ztotožňovány. Tato charakteristika platí pro ODS v letech 1992 - 1996 bezvýhradně. Po volbách 1996 se tato dominance v celém politickém systému vytrácí s tím, jaký vzestup zaznamenala ČSSD na levé části spektra. V pravicové části spektra však ODS zůstává i nadále hegemonem¹³²

Červen 1992 tak lze považovat za významný milník v dějinách ODS a zároveň start „zlaté éry“, kdy se strana stává nejsilnější stranou v ČR a tuto pozici výrazně neoslabí ani rozpad Československa, který je jejími voliči akceptován.¹³³

Mnohem významnější pro směřování ODS v tomto období byly debaty o jejím programovém směřování, dále pak vztahy k dalším politickým subjektům a uvnitř vládní koalice, kterou sestavili Občanští demokraté společně s KDS, ODA a Křesťanskou a demokratickou unií – Československou stranou lidovou (KDU-ČSL).

V říjnu 1992 se stává ODS členem Evropské demokratické unie (EDU), pravicového uskupení několika desítek stran liberálního a křesťansko-demokratického zaměření. Tehdejší předseda Občanských demokratů Václav Klaus se stal místopředsedou tohoto sdružení.¹³⁴

Vztah ke KDS byl v rámci vládní koalice rozhodně nejlepší, pozice KDS však i tímto vztahem oslabovala, a tak v průběhu roku 1995 bylo dohodnuto (listopad

---

¹³¹ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 20

¹³² KUBÁT, Michal. Česká parlamentní pravice z pohledu politické vědy. In: *Česká konzervativní a liberální politika: sborník k desátému výročí založení revue Proglas*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000, s. 86-105. ISBN 80-85959-73-9, str. 95-96

¹³³ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 10

¹³⁴ www.europeum.org [online]. EUROPEUM. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z: <http://www.europeum.org/cz/cs/integrace/29-integrace--11/782-evropska-demokraticka-unie--organizace-evropskych-konzervativc> (česky)

1995) a uskutečněno sloučení obou subjektů (jaro 1996). ODS v této integraci hrála roli silnějšího partnera.¹³⁵

Jako velmi komplikované se ale ukazovaly vztahy s ODA a KDU-ČSL. Od roku 1994 se navíc ještě zhoršovaly. Příčiny byly personálního i programového charakteru. ODA se stále více vyhraňovala vůči politice ODS, snažila se získat pozici alternativy Občanských demokratů v konzervativní pravicové politice (obě strany v podstatě usilovaly o stejný typ voliče). KDU-ČSL se zase více posouvala do politického středu. Obě strany pak fungovaly téměř jako „koaliční opozice“, což bylo vnímáno i ze strany ODS, která považovala tyto strany za málo spolehlivé a vyčítala jim nároky na větší pravomoci, než jim dle volebních výsledků přináležely. Vztah mezi těmito stranami tak nejlépe vystihuje politický bonmot Miloše Mečiara o skloňování slova nepřítel: nepřítel – úhlavní nepřítel – koaliční partner. V prosinci 1994 se k otázce vztahu koaličních partnerů vyjádřil předseda ODS Václav Klaus na 5. kongresu strany: „*zcela vymizel elementární náznak jakékoli loajální spolupráce.*“¹³⁶

Přesto se v horizontu volebního období 1992-96 tyto problémy výrazně nepodepsaly na způsobu vlády a uspořádání koalice. A to přesto, že ODA od roku 1995 čelila výrazným vnitřním problémům.¹³⁷

Souběžně s problémy navenek se ale ukazovaly i rozpory v samotné ODS, ve které sílily neshody ohledně programového směřování strany a také politického stylu. Do jisté míry lze tento spor personifikovat osobami předsedou strany Václava Klause a 1. místopředsedou Josefem Zieleniecem. Podstatou sporu byla snaha J. Zieleniece prosadit dlouhodobější programový materiál na 4. kongresu ODS v listopadu 1993 v Kopřivnici, kde ale zvítězil názor V. Klause, že úspěchy strany změny v jejích metodách a programu nevyžadují. V průběhu roku 1994 však získával názor J. Zieleniece stále větší podporu v důsledku stagnujících preferencí ODS a pochybností, zda její tehdejší politický styl vhodně koncipovaný.¹³⁸

V prosinci 1994 na pátém kongresu Občanských demokratů v Karlových Varech již navrhoval Václav Klaus doplnění dosavadního programu, ale kongres rozhodl, že v průběhu roku 1995 musí být dlouhodobý program zkoncipován, což byla faktická

---

¹³⁵ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 11

¹³⁶ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 11

¹³⁷ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 11

¹³⁸ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 12

výhra křídla vedeného J. Zieleniecem. Zároveň to ukazovalo na rozštěpení ODS do dvou názorových proudů.¹³⁹

Na šestém kongresu ODS v listopadu roku 1995 v Hradci Králové byl schválen dlouhodobý program strany, který stvrzoval, že Občanští demokraté opírají svou politiku o konzervativní společenské hodnoty (tradiční sebehodnocení názorového křídla ODS pod vedením V. Klause), ale zároveň obohacuje tyto hodnoty o celou řadu liberálních principů zakotvených v klasickém evropském liberalismu (názorový posun ODS dle frakce Josefa Zieleniece). ODS tímto dokumentem potvrdila, že se profiluje jako „catch-all party“ – tedy stranu, která ve svém programu rozpracovává „všeuchopující“, univerzální témata. Zároveň byla tato snaha skupiny kolem Josefa Zieleniece stupňována v roce 1996 i jeho tlakem na vznik odborných komisí jako poradních orgánů vedení ODS. Výkonná rada měla podle jeho návrhu pravidelně posuzovat návrhy odborných komisí, v nichž se měli sdružovat členové strany dle odborných znalostí. Na prosincovém sněmu v Brně 1996 byl tento koncept potvrzen, ale jeho realizace se v roce 1997 zadrhla na vnitřních problémech v ODS a také v koalici.¹⁴⁰

3.3.3.1. Volby 1992

V rámci ČSFR kandidovalo ve volbách 42 stran, hnutí a koalic, z toho 21 v ČR. Volební kampaň byla programově mnohem vyhraněnější než ve volbách předchozích. Voliči nejčastěji deklarovali motiv volby dle důvěry k představitelům stran např. u ODS-KDS, ODA nebo souhlas s volebním programem, jak tomu bylo u ČSSD, LB, LSU. Předvolební kampani dominovala zejména témata spojená s dalším ekonomickým vývojem a státoprávního uspořádání. Zároveň byly možností, jak nově uspořádat parlament, který díky rozpadu OF a VPN již před volbami neodpovídal uspořádání vzešlému z voleb 1990. Znamenaly také mezník ve vývoji stranického systému, do FS se dostalo v ČR šest politických subjektů a do ČNR osm. To sice zdánlivě výrazně zvyšovalo počet frakcí v parlamentu, vzhledem k roztržitosti OF a jeho názorových proudů tomu tak nebylo. Nedošlo však k stabilizaci politického systému, protože se do ČNR dostávají strany a koalice,

---

¹³⁹ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 12

¹⁴⁰ MAREŠ Miroslav. Programatika ODS. In: BALÍK, Stanislav a kol. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, 327 s. ISBN 80-7325-079-9, str. 128

kteře mají značně nehomogenní charakter nebo se dokonce jejich zástupci nacházejí na kandidátkách jiných stran.¹⁴¹ Volby také znamenaly významný mezník v historii Československa. Jejich výsledek nastartoval jednání o rozdělení státu na dvě části.¹⁴²

Specifikem období do voleb 1992 byly volební průzkumy, které přisuzovaly ODS 20 % hlasů, výsledek ve volbách byl ale výrazně odlišný. Volby proběhly 5. – 6. června 1992 a staly se pro ODS první prověrkou po jejím vzniku. Programovým prohlášením ODS byla „Cesta k prosperitě“ přijatá na ustavujícím kongresu ODS v Olomouci 21. dubna 1991. Bylo to krátké shrnutí názorů a cílů nově vzniklé strany, která se hlásila k odkazu OF, ale vytvářela již vlastní specifickou strukturu a program. Pro volby však vzniká v roce 1992 mnohem podrobnější volební program nazvaný „Svoboda a prosperita“.¹⁴³ Zároveň je představeno nové logo ODS od Petra Šejdla v podobě siluety modrého ptáka, který symbolizuje svobodu.¹⁴⁴

Do České národní rady volí koalici ODS a KDS 1 924 483 voličů, což znamená 29,73% všech odevzdaných hlasů a 76 poslanců z 200.¹⁴⁵ Do Sněmovny lidu Federálního shromáždění pak tuto koalici volí 2 200 937 voličů, což je 33,90% a 48 zástupců z 99,¹⁴⁶ a do Sněmovny národů 2 168 421, tedy 33,43% a 37 zástupců ze 75.¹⁴⁷

3.3.3.2. Federální vláda vedená ODS 1992

Rozdílný vývoj v obou zemích federace, který byl dán rozdílným vnímáním minulosti a budoucnosti, ekonomických reforem apod., jak si ukážeme v příští kapitole, vedl i k rozdílným výsledkům ve volbách 1992. Zatímco v českých zemích zvítězila profederální a proreformní pravicová koalice ODS-KDS, na

---

¹⁴¹ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). Brno, 1/1997, str. 120-121

¹⁴² NOVÁK, Miroslav. Utváření stranického systému v českých zemích: Analýza dosavadních trendů a výhledy do budoucna. Brno, 2/1999, str. 140

¹⁴³ MAREŠ Miroslav. Programatika ODS. In: BALÍK, Stanislav a kol. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, 327 s. ISBN 80-7325-079-9, str. 126

¹⁴⁴ ods.cz, ODS [online]. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/historie>

¹⁴⁵ [Volby.cz](http://www.volby.cz) [online]. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/pls/cnr1992/u4> (česky)

¹⁴⁶ [Volby.cz](http://www.volby.cz) [online]. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/pls/sl1992/u4> (česky)

¹⁴⁷ [Volby.cz](http://www.volby.cz) [online]. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/pls/sn1992/u4> (česky)

Slovensku triumfovali levicoví nacionalisté z HZDS. Již první společná jednání ukazovala, že společné vládnutí bude složité, ne-li takřka nemožné.¹⁴⁸ Na základě výzkumů společností AISA a IVVM se ukazovalo, že sympatizanti HZDS měli mnohem negativnější postoj k ekonomické transformaci, než byl slovenský průměr, naopak sympatizanti ODS byli ti s transformací nejspokojenější.¹⁴⁹

Následovala dohoda o pokojném rozdělení Československa (viz následující kapitola). Dohodu do praxe uváděla přechodná federální vláda. Ta nebyla standardním kabinetem už pro ohraničenost svého mandátu, který končil rozdělením federace. Někteří ministři navíc vedli několik resortů najednou a de facto je připravovali na den rozdělení Československa. O jejím omezeném vlivu a významu vypovídá i skutečnost, že ani jeden z předsedů koaličních stran se nestal členem kabinetu, dali přednost působení v národních vládách. Vládu tvořily tři politické strany: ODS, HZDS a KDU-ČSL. Rozložení resortů bylo paritně rozděleno mezi české a slovenské ministry. ODS byla zastoupena čtyřmi ministry v čele s novým premiérem vlády Janem Stráským¹⁵⁰, dalším zástupcem ODS byl místopředseda vlády Miroslav Macek, ministr financí Jan Klak a ministr vnitra Petr Čermák.¹⁵¹ Jednoho zástupce měla KDU-ČSL, Slovensko zastupovalo pět ministrů za HZDS. Díky zástupcům slovenské strany prošla vláda nejednou krizí, které byly způsobeny snahou HZDS o zpomalení procesu rozdělení federace, popřípadě proces zcela zablokovat a prosadit konfедераční uspořádání. Po formální stránce se jednalo o vládu menšinovou, protože disponovala pouze 142 hlasy z 300 ve FS. Tato skutečnost vyplývala z menšinového postavení HZDS ve slovenské části. Záměr rozdělit federaci však podporovala i Slovenská národní strana, která disponovala 15 poslanci.¹⁵²

---

¹⁴⁸ MRKLAŠ, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. In: BALÍK, Stanislav. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, s. 18-37. ISBN 80-7325-079-9, str. 21

¹⁴⁹ NOVÁK, Miroslav. *Utváření stranického systému v českých zemích: Analýza dosavadních trendů a výhledy do budoucna*. Brno, 2/1999, str. 141

¹⁵⁰ MRKLAŠ, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 21-22

¹⁵¹ BALÍK, Stanislav. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, s. 18-37. ISBN 80-7325-079-9, str. 301

¹⁵² MRKLAŠ, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 22

3.3.3.3. Rozdělení Československa

Vývoj spokojenosti obyvatelstva s rozsáhlými změnami ve společnosti se v obou státech už po volbách 1990 jevil značně rozdílně. Zatímco na Slovensku bylo s polistopadovým vývojem na počátku roku 1992 spokojeno cca 41% obyvatel, v českých zemích bylo se stejným obdobím spokojeno 67% občanů. 36% Slováků souhlasilo s předchozím režimem, oproti 13% českých. Naději na vylepšení situace do 5 let důvěřovalo 50% obyvatel Slovenska a 71% v českých zemích. Největší spokojenost panovala se situací v kultuře a se zahraničním směřováním politiky (což bylo patrně spjato s orientací na Západ a nově nabytou možností svobodného cestování), velká nespokojenost naopak panovala ve vztahu k životnímu standardu, což bylo způsobeno zejména liberalizací cen provedenou v lednu 1991, která zapříčinila velké zvýšení cen vyjádřené 70% nárůstem míry inflace.¹⁵³

Rozdílné postoje měly obě části federace k privatizaci a zavádění tržního hospodářství. Zatímco na Slovensku (i díky rozdílnému historickému vývoji a spíše zemědělské podstatě hospodářství) se proti privatizaci a tržnímu hospodářství stavěly zhruba 2/3 obyvatel, naproti tomu v českých zemích se 2/3 obyvatel hlásily k privatizaci i hospodářským reformám.¹⁵⁴

Tato krystalizace politického prostředí s sebou přinášela také změny politických preferencí v obou státech. V českých zemích získávaly převahu proreformní síly orientované na hospodářský liberalismus, naproti tomu na Slovensku nabývaly na síle levicově a nacionalisticky orientované politické strany. Přes tuto diferenciaci v politickém vývoji se nikdy v průzkumech veřejného mínění nevyslovila více než polovina Čechů nebo Slováků pro rozdělení společného státu. Nelze tedy říci, že by k rozdělení státu vedla emancipační snaha Slováků nebo vzájemná nevraživost obou národů či snad nenávisť. Za příčinu lze označit spíše rozdílnost obou společností, problémy se státoprávním uspořádáním, které existovaly již od roku 1918, přes dobu komunistického režimu. Spouštěcím mechanismem pak byl nesnadný přechod z politicky monopolistického fungování státu k pluralitní demokracii a tržnímu hospodářství. Hnací silou pro rozdělení ČSFR pak po volbách

---

¹⁵³ VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2007, 374 s. ISBN 978-80-7367-337-6, str. 127

¹⁵⁴ VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2007, 374 s. ISBN 978-80-7367-337-6, str. 127

1992 byla slovenská politická reprezentace (vedená HZDS a Vladimírem Mečiarom) a její požadavky.¹⁵⁵ Příčinami byla i rozdílná velikost obou států, kdy Česko bylo dvakrát početnější. A rozdělení je vnímáno jako druhá volba k nefunkčnímu jednání o federaci. Dle M. Nováka platí zásady, „že:

- *silná polarizace může vést k rozdělení státu i ve stabilizovanějších demokraciích;*
- *nejen přímí stoupenci separace, ale i slovenští zastánci konfederace a čeští přívrženci unitárního státu přispěli k rozpadu federace“¹⁵⁶*

Už první den po volbách pověřil prezident Václav Havel jednáním o sestavení nové federální vlády předsedu vítězné strany ODS Václava Klause, který se musel na slovenské straně dohodnout s HZDS a jejím předsedou Vladimírem Mečiarom. Na jednání v Brně předložila HZDS tyto požadavky: 1.) Václav Havel už nebude prezidentem a 2.) ekonomická transformace nebude na Slovensku probíhat ve stejné podobě jako v Česku. Současně předložila návrh nového státoprávního uspořádání, které by se měnilo z federace na konfederaci, kdy by oba státy měly mezinárodní právní subjektivitu a existovaly by dvě emisní banky. To bylo z české strany odmítnuto.¹⁵⁷

Po dalším jednání v Praze, kdy HZDS odmítla vstoupit do vlády, se pravděpodobně Václav Klaus rozhodl o neudržitelnosti federace, přestal usilovat o post premiéra společného státu a orientoval se na post ministerského předsedy české vlády. Tento krok odblokoval jednání a v Bratislavě se dohodli budoucí předsedové národních vlád na vzniku vlády s dočasným mandátem. O osudu ČSFR měly rozhodnout národní parlamenty do 30. září 1992.¹⁵⁸

Nepřijatelnost osoby Václava Havla jako prezidenta na Slovensku se projevila při jeho volbě po uplynutí prvního mandátu (5. července 1992). Slovenská strana zablokovala díky zákazu majorizace možnost zvolení V. Havla, který sice měl

---

¹⁵⁵ VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2007, 374 s. ISBN 978-80-7367-337-6, str. 127

¹⁵⁶ NOVÁK, Miroslav. *Utváření stranického systému v českých zemích: Analýza dosavadních trendů a výhledy do budoucna*. Brno, 2/1999, str. 141

¹⁵⁷ HAKAUF, Martin. *Dělení Československa aneb vztahy mezi Čechy a Slováky v letech 1989 až 1992*. www.e-polis.cz [online]. 2011, 8. 2. 2011 [cit. 2015-07-16]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/deleni-ceskoslovenska-aneb-vztahy-mezi-cechy-a-slovak-y-v-letech-1989-az-1992.html>

¹⁵⁸ HAKAUF, Martin. *Dělení Československa aneb vztahy mezi Čechy a Slováky v letech 1989 až 1992*. www.e-polis.cz [online]. 2011, 8. 2. 2011 [cit. 2015-07-16]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/deleni-ceskoslovenska-aneb-vztahy-mezi-cechy-a-slovak-y-v-letech-1989-az-1992.html>

v české části FS potřebnou 3/5 podporu, ale nezískal dostatečný počet hlasů ve slovenské části.

17. července vyhlašuje SNR „Deklarácií Slovenskej národnej rady a zvrchovanosti Slovenskej republiky“, čímž v podstatě vyhlásila zánik ČSFR. Václav Havel na to reagoval ještě týž den abdikací na post prezidenta společného státu. 1. září 1992 přijímá SNR Ústavu Slovenské republiky (ústavní zákon SNR č. 460/1992 Sb.), která vyhlašovala plnou suverenitu SR a neuznávala suverenitu ČSFR. Ústava byla přijata v rozporu s principem nadřazenosti federálního práva nad národním (čl. 142 ústavního zákona č. 143/1968 Sb.) a zároveň se jejím přijetím poslanci SNR dopouštěli porušení slibu věrnosti ČSFR.¹⁵⁹

8. října 1992 byla na základě dohod mezi ODS a HZDS novela kompetenčního zákona, který odebral federálním úřadům zbylé pravomoci (Ústavní zákon č. 493/1992 Sb.).¹⁶⁰

13. listopadu 1992 byl pak ve FS schválen zákon o rozdělení majetku. Nemovitý majetek zůstal na území té z republik, kde se nacházel, majetek movitý byl přerozdělen v poměru 2:1 ve prospěch ČR (Ústavní zákon č. 541/1992 Sb.). 26. listopadu byl po předchozím neúspěšném pokusu odhlasován zákon o zániku federace. Vyhlášen byl jako ústavní zákon č. 542/1992 Sb. a na jeho základě ČSFR 31. prosince 1992 ve 24 hodin zanikla a vznikly dva nové státy – Česká republika a Slovenská republika.¹⁶¹

3.3.3.4. Vláda ČR vedená ODS 1992-1996

Triumf středopravých uskupení ve volbách do ČNR vedl k vytvoření koalice ODS-KDS, KDU-ČSL a ODA, která se na rozdíl od federálních voleb do České národní rady dostala. Vládnoucí koalice disponovala celkově 105 mandáty z 200, tedy

---

¹⁵⁹ HAKAUF, Martin. Dělení Československa aneb vztahy mezi Čechy a Slováky v letech 1989 až 1992. *www.e-polis.cz* [online]. 2011, 8. 2. 2011 [cit. 2015-07-16]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/deleni-ceskoslovenska-aneb-vztahy-mez-icechy-a-slovaky-v-letech-1989-az-1992.html>

¹⁶⁰ HAKAUF, Martin. Dělení Československa aneb vztahy mezi Čechy a Slováky v letech 1989 až 1992. *www.e-polis.cz* [online]. 2011, 8. 2. 2011 [cit. 2015-07-16]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/deleni-ceskoslovenska-aneb-vztahy-mez-icechy-a-slovaky-v-letech-1989-az-1992.html>

¹⁶¹ HAKAUF, Martin. Dělení Československa aneb vztahy mezi Čechy a Slováky v letech 1989 až 1992. *www.e-polis.cz* [online]. 2011, 8. 2. 2011 [cit. 2015-07-16]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/deleni-ceskoslovenska-aneb-vztahy-mez-icechy-a-slovaky-v-letech-1989-az-1992.html>

relativně pohodlnou většinou. Sestavením kabinetu byl pověřen prezidentem Václavem Havlem předseda ODS Václav Klaus. V povolebním vyjednávání však nejprve na pozici premiéra figurovat neměl, byl totiž pověřen sestavováním federální vlády. Po krachu jednání s HZDS a neudržitelnost federace však Václava Klause vedly k orientaci na národní vládu, která se měla stát vládou nově vzniklé České republiky (viz kapitola 2.3.4.3.). Místopředsedy vlády se stali předsedové dalších koaličních stran za KDU-ČSL Josef Lux a za ODA Jan Kalvoda.¹⁶²

Ve srovnání s jednáními na federální úrovni, nebo v pozdějších letech, byla vyjednávání o nové koaliční vládě takřka idylická. Drobné spory se odehrávaly většinou na osobní úrovni, často šlo o pnutí uvnitř koaličních stran. Problematickými body byla budoucnost předchozího ministra školství Petra Vopěnky (KDS), další otázkou bylo působení ministra pro privatizaci Tomáše Ježka (ODA).¹⁶³

O bezproblémovosti jednání svědčí také jeho rychlost, již 1. července 1992 (tedy 24 dnů po volbách) byla podepsána Koaliční dohoda. Dokument, který čítal 12 článků a dvě přílohy, byl výslovně uzavřen na celé volební období, a i když se vládní koalice dostávala do větších či menších střetů, celé toto volební období přežila.¹⁶⁴

Dokument upravoval koaliční vztahy od rozdělení křesel ve vládě, zákonodárné iniciativy, přes programovou část až po řešení sporů v koalici. V článku III. a v první příloze bylo řešeno rozdělení resortů ve vládě. Podle těchto bodů měla vláda 17 členů, kdy těsnou nadpoloviční většinou disponovala ODS (9 křesel), lidovci a ODA získali po třech ministerských postech a KDS získala 2 resorty.¹⁶⁵ Tato část Koaliční dohody upravovala i obsazení postů náměstků ministrů, kde byla jednotlivým resortním vedoucím ponechána volnost ve výběru. Jedinou výjimkou bylo ministerstvo vnitra, kde bylo stanoveno, že „*bude respektována zásada obsazení míst náměstků odborníky navrženými koaličními partnery*“.¹⁶⁶

Koaliční dohoda pak dále stanovovala pravidla pro předkládání vládních a poslaneckých návrhů v ČNR, bylo stanoveno, že „*všechna zásadní rozhodnutí a*

---

¹⁶² MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 23

¹⁶³ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 23

¹⁶⁴ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 23-24

¹⁶⁵ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 23-24

¹⁶⁶ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 24

usnesení ve vládě ČR a v ČNR budou přijímána po vzájemné dohodě všech koaličních partnerů“.¹⁶⁷

Byly dohodnuty pravidelné schůzky předsedů stran koalice, v článku VII. se zavazovaly všechny vládní strany „nést i před veřejností spoluzodpovědnost za všechna společná rozhodnutí a nezpochybňovat ani ta, k nimž dali svůj souhlas pouze v zájmu zachování koalice“.¹⁶⁸

Pokud bychom porovnali procentuální zastoupení poslanců ODS v ČNR a ministrů ve vládě, pak bychom zjistili, že procentuální poměr k ostatním vládním stranám byl v radě 63%, ale ve vládě měla 53%. Po rozpadu ČSFR došlo k rekonstrukci vlády, kdy si ODS připsala s KDU-ČSL po jednom ministrovi navíc, čímž si Občanští demokraté udrželi ve vládě těsnou většinu (10 křesel z 19), avšak podíl křesel stále tvořil 52,5%.¹⁶⁹

V čele vlády byl premiér a předseda Občanských demokratů Václav Klaus. Místopředsedou vlády a ministrem financí byl jmenován Ivan Kočárník. Ministerstvo mezinárodních vztahů, které se od 1. ledna 1993 transformovalo v ministerstvo zahraničí, vedl Josef Zieleniec. Po vzniku samostatné ČR byl ustaven i nový rezort ministerstva dopravy, který vedl nejprve Jan Stráský, který přešel z vlády federální, a od 10. října 1995, kdy J. Stráský přechází na ministerstvo zdravotnictví, byl nahrazen Vladimírem Budinským. Ministrem hospodářství byl po celé volební období Karel Dyba, který navazoval na svou činnost v předchozí vládě. Na ministerstvu práce a sociálních věcí působil Jindřich Vodička, ministrem spravedlnosti byl Jiří Novák, který stejně jako K. Dyba působil na stejném postu už v předchozí české vládě Petra Pitharta a podobným případem byl i Igor Němec, který zastával funkci ministra státní kontroly, a po jeho zrušení 30. června 1993 se stal ministrem bez portfeje. Ministerstvo vnitra po celé období vedl Jan Ruml. Nejproblematictější rezortem vlády bylo ministerstvo zdravotnictví, kde se prostrídali tři ministři za ODS v pořadí Petr Lom, Jan Rubáš a Jan Stráský. K ODS po sloučení s KDS náleželi i ministři školství Ivan Pilip a životního prostředí František Benda.¹⁷⁰ Zástupci ODS ve vládě jsou uvedeni v tabulce v příloze.

---

¹⁶⁷ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 24

¹⁶⁸ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 24

¹⁶⁹ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 23

¹⁷⁰ BALÍK, Stanislav. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, s. 18-37. ISBN 80-7325-079-9, str. 301

Velmi úspěšně si Občanští demokraté vedli i při obsazování náměstků ministerstev koaličních partnerů, kupříkladu na ministerstvu obrany působili Jiří Pospíšil a později Petr Nečas. Podobně na resortu zemědělství se vystřídali Vlastimil Tlustý a Karel Burda. Na ministerstvech řízených ODS se také místa náměstků naplnila členy vlastní strany. Příkladem může být ministerstvo financí vedené Ivanem Kočárníkem, kterému náměstky dělali exministr financí Jan Klak a Libuše Benešová.¹⁷¹

Byť tedy neodpovídalo procentuální zastoupení ODS ve vládě zcela přesně výsledku voleb, byla pozice ODS ve vládě naprosto dominantní, a to osobou předsedy vlády, ne převahou počtu resortů. Václav Klaus jako premiér měl klíčový vliv při jmenování a odvolávání členů vlády, ODS získala dvě ze tří silových ministerstev (vnitřní, zahraničí), což ji umožňovalo stanovovat agendu v mezinárodních vztazích a způsob přeměny bezpečnostních sborů a vyrovnání s komunistickou minulostí (k tomu pomáhal i post ministra spravedlnosti). Zároveň získala ODS klíčový ekonomický resort – ministerstvo financí (o jeho významu vypovídají i vlády Miroslava Topolánka, Petra Nečase a Bohuslava Sobotky, kdy byla pozice ministra financí zastávána koaličním partnerem – pozn. autor), ale také ministerstvo hospodářství. Díky těmto resortům si mohla udržovat ODS klíčový vliv na transformační procesy v české ekonomice, realizovat svůj volební program v téměř plném rozsahu. Díky tomu ale byla se všemi transformačními ztotožňována, nesla za ně odpovědnost a také nesla politické náklady všech nepovedených i domněle nepovedených reforem. Při naplňování svého programu měla navíc podporu ministra průmyslu a obchodu Vladimíra Dlouhého za ODA. Rozkročení ODS k sociální problematice symbolizovala ministerstva sociálních věcí a zdravotnictví (po připojení KDS i školství a životní prostředí), kde mělo dojít k velkým reformám, ale v praxi byly provedeny v podstatě polovičaté změny¹⁷² (např. neexistující důchodová reforma – pozn. autor). V rámci sociálních resortů dokazovala ODS své rozkročení k tzv. catch-all party.

Ačkoliv tedy docházelo ke koaličním rozporům a celé čtyřleté období nebylo idylické, jednalo se o relativně velmi stabilní vládu. Nabízí se srovnání s vládou mezi lety 1996-1997, která čelila i díky svému menšinovému půdorysu prakticky permanentní vládní krizi. Stabilita vládnutí byla dána poměrně přesvědčivou

---

¹⁷¹ MRKLAŠ, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 28

¹⁷² MRKLAŠ, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 28

většinou v ČNR (od 1. ledna 1993 se transformovala v Poslaneckou sněmovnu Parlamentu České republiky¹⁷³), ale také poměrně velkou roztržičností a nejednotou opozice ve sněmovně, která byla paralyzována existencí opozice nesystémové, do které bychom mohli zařadit Sládkovy republikány a KSČM. Během čtyř let navíc docházelo k přechodům mezi poslaneckými kluby a jednotlivými stranami. Na konci volebního období v roce 1996 tak čítala původní 105 členná koaliční většina o osm zákonodárců více, tedy 113 poslanců.¹⁷⁴

Neexistence relevantní alternativy (koalice na jiném půdorysu) způsobovala krom stability vládnutí také napětí a spory uvnitř koalice. ODS díky nemožnosti vytvořit jinou koalici musela respektovat požadavky menších stran ve větší míře, než která jim z hlediska volebního výsledku příslušela. Oblasti sporů mezi vládními stranami byly čtyři:

1.) Programové neshody, které se objevovaly v podstatě po celé volební období. Příkladem může být otázka církevních restitucí (na návrh ODS před komunálními volbami 1994, aby byl církevní majetek privatizován, ne vydán v rámci restitucí, reagovala KDU-ČSL hrozbou opuštění vlády¹⁷⁵), které prosazovala KDU-ČSL, a územně správní uspořádání. Problematický byl také vznik druhé komory Parlamentu ČR – Senátu, a to nejen z hlediska samotného vzniku, se kterým počítala Ústava z roku 1992¹⁷⁶, ale i jeho volební systém. Rozdílné pohledy měla koalice i na reformy důchodovou a sociální. Na klidu vládě nepřidaly ani různé aféry spjaté s privatizací nebo financováním vládních stran.¹⁷⁷

Pro ilustraci si můžeme ukázat dva způsoby jednání ve vládní koalici:

Vznik krajů, kterému se dlouho ODS bránila, pojímala každá ze stran rozdílně. Výsledný kompromisní vládní návrh byl projednán na příslušných výborech Poslanecké sněmovny, které k němu přidaly pozměňovací návrhy (např. počet krajů 8 nebo 13). V roce 1995 pak bylo o výsledném návrhu zákona hlasováno v PS, a ačkoliv získal podporu všech menších koaličních stran i části opozice, většina zákonodárců za ODS hlasovala proti němu. Podobně se vedlo i dalším návrhům, se kterými ODS nesouhlasila.

---

¹⁷³ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 24

¹⁷⁴ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 24

¹⁷⁵ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 25

¹⁷⁶ Ústava ČR. *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR* [online]. 1992 [cit. 2015-07-07]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

¹⁷⁷ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 24

V roce 1995 naopak prošel návrh zákona o důchodovém pojištění, který přes odpor KDU-ČSL zvyšoval věk odchodu do důchodu a ODS jej prosadila díky hlasům opozice.¹⁷⁸

2.) Druhý zdroj sporů pramenil z rozdělení vládních křesel. Těsná absolutní většina ODS umožňovala prosadit, nebo naopak zablokovat ve vládě jakýkoliv návrh, ačkoliv by byli všichni koaliční partneři proti. Jak jsme si ukázali výše, ODS tuto taktiku několikrát použila, i když rozhodně ne nijak často (např. také u privatizačních rozhodnutí, kde měla navíc spojence v ODA např. v osobě Vladimíra Dlouhého). Každý takový případ vyvolal velmi ostrou reakci z koaličního tábora a zesiloval jejich snahu nepřipustit napříště takovou většinu.¹⁷⁹

Specifickou úlohu v koalici plnila KDS, která do FS i ČNR vstoupila díky volební koalici s ODS. Přesto se v prvních měsících vládnutí zástupci KDS chovali ve shodě s menšími stranami koalice, např. v zmiňovaných otázkách církevních restitucí. Sbližování s ODA však ukončilo vystoupení předsedy ODA Jana Kalvody v lednu 1995 o podezření ze zneužití Bezpečnostní informační služby (BIS) ke sledování politiků. Toto podezření podpořila KDU-ČSL, ale ODS a KDS se postavily proti s konstatováním, že rozpoutání této aféry mělo jen zakrýt problémy ODA s financováním strany.¹⁸⁰

Společně s touto aférou byly otevřeny další sporné otázky a koaliční roztržka, i když nakonec nevedla k pádu vlády, znamenala do budoucna vážný šrám ve vzájemné důvěře koaličních stran a v podstatě až do roku 1997 nedošlo k jejich nápravě. Zároveň docházelo k větší míře sbližování mezi ODS a KDS, které vyvrcholilo spojením obou stran. Stejně tak přetrvávalo neformální spojení ODA a KDU-ČSL, které vyvrcholilo v roce 1998 vznikem Čtyřkoalice.¹⁸¹

3.) Spory ve vládní koalici pramenily i z programové blízkosti ODA a ODS. Obě strany se profily jako pravicové, tedy soutěžily o stejný typ voliče. Zejména pro ODA to znamenalo nutnost se od svého silnějšího vládního partnera odlišovat. ODA se pak snažila prezentovat jako pravicovější verze ODS. Příkladem je celá řada návrhu radikálního snížení daní, odmítnutí prohlášení Václava Klause o konci transformace v roce 1993, vzájemná kritika netransparentnosti financování.¹⁸²

---

¹⁷⁸ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, 24-25

¹⁷⁹ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 25

¹⁸⁰ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 25-26

¹⁸¹ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 26

¹⁸² MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 26

4.) Neexistence silné a jednotné parlamentní opozice vedla menší vládní strany ke snaze tento volný prostor využívat a tvořit vlastně jakousi opozici uvnitř vlády. Docházelo k napadání vlády jako celku i jednotlivých ministrů za ODS ze strany koaličních partnerů, což bylo negativně reflektováno na V. Kongresu ODS 1994 v Karlových Varech (viz kapitola 2.3.4.).

KDU-ČSL se pod vedením Josefa Luxe navíc programově stále více prezentovala jako středová strana s výraznou sociální orientací v oblasti ekonomické a sociální politiky a zároveň se hlásila ke konzervativním morálně-kulturním postojům. Nejpozději od roku 1995 si uvědomovala svůj velký koaliční potenciál, a že bez ní nebude v dalších obdobích prakticky možné vládnout. Její vedení opouští pozice středoprávé strany a profiluje se jako strana na půl cesty mezi ODS a ČSSD (to souvisí s nárůstem preferencí ČSSD a reálnou možností, že bude sociálně demokratická strana vládnout). Lidovci tak byli ve velmi silné pozici proti ODS a nebylo výjimkou, že po dohodě na koaličních jednáních prezentovali zástupci lidové strany takovou dohodu odlišně, nebo ji odlišně interpretovali.¹⁸³

Přesto bychom mohli, zvláště s ohledem na další volební období, hodnotit vládu let 1992-1996 jako stabilní se standardními vztahy v koalici. Vymezování ODA vůči ODS bylo dáno programovou blízkostí obou stran a soupeřením o stejný či podobný voličský elektorát. Naopak u KDU-ČSL docházelo k posunu programu směrem do středu, a tím pádem i doleva od ODS. Navíc se lidovci, v podstatě oprávněně, prezentovali jako strana nepostradatelná pro jakoukoliv další vládní koalici. Nejlepší vztahy ve vládě udržovala ODS s KDS a v průběhu roku 1995 došlo k fúzi obou stran.

3.4. ODS 1996–1998

Díky volebnímu výsledku, který neumožňoval sestavit většinovou pravostředovou vládu, posílilo i postavení menších vládních stran, byť pozice zejména ODA byla již velmi marginální. Návrh na sloučení s ODS však vedení ODA razantně odmítlo.¹⁸⁴ Konflikty však narůstaly i mezi ODS a KDU-ČSL, a tak byla v červenci 1996 vedením Občanských demokratů zamítnuta možnost společné spolupráce vládních stran ve volbách do nově zřizované komory parlamentu, tedy do Senátu.

---

¹⁸³ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 26-27

¹⁸⁴ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 12

Jednalo se o konflikt velmi intenzivní, který charakterizoval chod vládní koalice na celé zkrácené volební období. Volby do Senátu proběhly na podzim 1996. Jejich průběh pak potvrdil, jak hluboké jsou rozpory mezi jednotlivými vládnoucími partnery. KDU-ČSL s ODA se však byly schopny dohodnout na společných kandidátech, i když rozhodně ne ve všech obvodech.¹⁸⁵

ODS tak byla do značné míry izolována, navíc mezi prvním a druhým kolem senátních voleb došlo k druhé a ještě významnější roztržce mezi stranami koalice. Tři kandidáti ODS postoupili přímo z prvního kola a v dalších 76 volebních obvodech postoupili do druhého kola s velkou nadějí na úspěch. Za této situace kontaktoval Václav Klaus jako předseda ODS neúspěšné koaliční kandidáty z prvního kola, aby ve svých obvodech podpořili kandidáta ODS. V reakci na to vystoupil předseda KDU-ČSL Josef Lux v TV s apelem, aby se Senát nestal jednobarevným, tedy aby v něm Občanští demokraté nezískali většinu.¹⁸⁶ Lze tak říct, že tímto způsobem vzniklo neformální spojení ostatních stran namířené proti kandidátům Občanských demokratů. Tento spor byl ale pouhým průvodním jevem permanentního koaličního napětí, které panovalo od roku 1994 a které následně vyvrcholilo v roce 1997 hlubokou krizí a pádem vlády.¹⁸⁷ ODS pak ve výsledku neuspěla i v regionech, kde měla v prvním kole nadějí na celkové vítězství a získala 32 senátorů.¹⁸⁸

Další roztržku přinesla volba předsedy Senátu, kdy KDU-ČSL, přes nesouhlas ODS, která navrhovala svou senátorku ze Zlína Irenu Ondrovou, prosadila za předsedu svého nominanta Petra Pitharta. Tento krok navíc probíhal v době, kdy ve sněmovně prošlo hlasy lidovců a opozice několik návrhů, proti kterým se ODS postavila.¹⁸⁹

ODS navíc čelila rozporům uvnitř strany, které se týkají zejména otázek programu a politického stylu strany. Zásadně se tyto rozpory rozhořely po volbách do PS PČR.

---

¹⁸⁵ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 30-31

¹⁸⁶ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 31

¹⁸⁷ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 12

¹⁸⁸ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 31

¹⁸⁹ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 31

V srpnu vystupuje J. Zielenec se zásadním prohlášením, kdy požaduje větší názorovou pestrost ODS, zároveň také požaduje změnu politického stylu strany a otevřel také otázku personálních změn ve vedení strany.¹⁹⁰

Přes obtíže v rámci koalice a narůstající názorovou opozici uvnitř strany, nepřinesl sedmý kongres ODS konaný 7. – 8. prosince 1996 v Brně žádné razantní personální změny ani změny politického stylu. Pozice Občanských demokratů však již byla zcela odlišná, než v roce předchozím. Menšinová vláda tolerovaná ČSSD vedla k rozporům s koaličními partnery a vnitřní spory byly násobeny otázkou financování ODS.¹⁹¹ Skandál kolem financování strany „začal již v roce 1996, kdy z výroční zprávy za rok 1995 vyplynulo, že největšími sponzory ODS byli Radžív Sinha z Maurícia a Maďar Lajos Bács, kteří údajně darovali každý 3,75 milionu korun. Ukázalo se však, že jména jsou smyšlená a v listopadu 1997 se objevila informace, že skutečným dárcem je podnikatel Milan Šrejber, který se podílel na privatizaci Třineckých železáren. ODS to nakonec potvrdila a odpovědnost na sebe vzal výkonný místopředseda Libor Novák.“¹⁹²

Počátkem roku 1997 nestabilitu vlády zhoršují hospodářské problémy ČR, na které vláda reaguje přijetím fiskálních opatření, které zavádějí restriktce na výdajové straně rozpočtu.

Téma finančních problémů ODS vrcholí v listopadu téhož roku otevřeným konfliktem mezi Václavem Klausem a Josefem Zieleniecem, do kterého se ale zapojili i další členové strany – zejména Jan Ruml a Ivan Pilip. 27. listopadu se ke sponzorskému daru přiznal bývalý tenista a podnikatel Milan Šrejber a zároveň potvrdil, že jeho dar byl maskován falešnými dárci.¹⁹³ O den později v pátek 28. listopadu vydali I. Pilip s J. Rumlem prohlášení, aby Václav Klaus odstoupil z čela ODS. Ten byl tehdy na pracovní cestě v Sarajevu. Proto se pro tuto událost ujalo označení „Sarajevský atentát“.¹⁹⁴ Tato společná výzva, aby z čela ODS odstoupil Václav Klaus, jako symbol selhávající politiky, odstartovala rozštěpení Občanských

---

¹⁹⁰ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 13

¹⁹¹ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 13

¹⁹² Tzv. "sarajevský atentát" odstartoval zatím největší politickou krizi v ČR. STRAŠÍKOVÁ, Lucie. Česká televize - ČT24 [online]. 28. 11. 2008. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/37206-tzv-sarajevsky-atentat-odstartoval-zatim-nejvetsi-politickou-krizi-v-cr/> (česky)

¹⁹³ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 32

¹⁹⁴ Tzv. "sarajevský atentát" odstartoval zatím největší politickou krizi v ČR. STRAŠÍKOVÁ, Lucie. Česká televize - ČT24 [online]. 28. 11. 2008. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/37206-tzv-sarajevsky-atentat-odstartoval-zatim-nejvetsi-politickou-krizi-v-cr/> (česky)

demokratů, které probíhalo mezi listopadem 1997 a lednem 1998, kdy vzniká nová strana – Unie svobody.¹⁹⁵

3.4.1. Volby 1996

Po volbách v roce 1996, které proběhly již v samostatné ČR a které již určovaly členy Poslanecké sněmovny PČR (v roce 1992 se volilo ještě do ČNR), se snížil počet politických subjektů v PS z osmi na šest. Ve volební kampani jasně dominovala ekonomická témata a soupeření mezi pravicí a levicí.¹⁹⁶ Volby do Poslanecké sněmovny proběhly ve dnech 31. května - 1. června 1996. ODS do nich vstupovala s volebním heslem "Dokázali jsme, že to dokážeme".¹⁹⁷ Volební program pak byl stejně jako v roce 1992 pojmenován „Svoboda a prosperita“.¹⁹⁸ Přes nárůst preferencí u ČSSD, která posbírala hlasy na levé části politického spektra, zvítězila ODS ve volbách se ziskem 1 794 560, což představuje 29,62% hlasů a zastoupení 68 mandátů.¹⁹⁹ Volby nakonec skončily patem, neboť strany bývalé vládní koalice získaly dohromady pouze 99 mandátů a strany, které nedisponovaly žádným koaličním potencionálem (KSČM, SPR-RSČ), celkem 40 křesel.²⁰⁰

3.4.2. ODS v čele menšinové vlády 1996 – 1997

Zhoršení vztahů a prohloubení problémů v koalici akcelerovalo po volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR (PS PČR) v roce 1996. Volební výsledky sice umožňovaly sestavit vládní koalici na stejném půdorysu jako v předchozím období, ale jednalo se již o vládu menšinovou, kterou umožnila odchodem ze sálu

---

¹⁹⁵ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 14

¹⁹⁶ POLÁKOVÁ, Markéta a Renáta MIKEŠOVÁ. Volby v Česku. Praha, 2014, str. 77-78

¹⁹⁷ HISTORIE ODS. www.ods.cz, ODS [online]. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z:

<http://www.ods.cz/historie>

¹⁹⁸ Volební programy ODS. ODS. www.ods.cz [online]. Praha, 2015 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z:

<http://www.ods.cz/politicky-program/volebni-programy>

¹⁹⁹ Volby.cz [online]. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z:

<http://www.volby.cz/pls/ps1996/u4>

²⁰⁰ POLÁKOVÁ, Markéta a Renáta MIKEŠOVÁ. Volby v Česku. Praha, 2014, str. 77-78

při hlasování o důvěře vládě notně posílená ČSSD. Její předseda Miloš Zeman dostal na oplátku post předsedy PS.²⁰¹

Již pět dní po konci voleb pověřil prezident Václav Havel předsedu vítězné ODS jednáním o sestavení nové vlády. Atmosféra jednání byla velmi napjatá a odrážely se v ní zkušenosti z předchozího čtyřletého společného vládnutí. Hlavní otázkou bylo zastoupení jednotlivých subjektů v budoucí vládě. Zároveň do nich zasahoval prezident Václav Havel, který působil jako mediátor jednání mezi koaličními stranami i opozicí. A právě opoziční ČSSD a její předseda Miloš Zeman byla další politickou silou, která uplatňovala vliv na jednání o nové vládě. I přes komplikovaná jednání byla koalice ODS, ODA, KDU-ČSL jedinou relevantní variantou. Možná koalice ODS s ČSSD byla nereálná. Po programové stránce bylo složité hledat mezi ODS a ČSSD průniky. Obě strany se v předvolebním boji vymezily proti sobě, ČSSD se před volbami profilovala jako hlavní kritik průběhu transformace. Díky některým výrokům Miloše Zemana navíc mezi oběma lidry panovalo napětí.

Stejně tak nepravděpodobné bylo, že by se ODS pokoušela o sestavení vlády se SPR-RSČ a KSČM, což by sice z čistě teoretické povolební matematiky bylo proveditelné (ODS 68, KSČM 22 a SPR-RSČ 18 mandátů²⁰²), tyto antisystémové strany však nebyly vnímány jako partner k jednání.

Pozice KDU-ČSL a ODA tak byla silnější než kdy předtím a v podstatě si mohly diktovat, jak bude budoucí vláda vypadat. Velkým úspěchem pro ně bylo vyjednání rozdělení resortů na půdorysu 8:4:4, což rozhodně neodpovídalo poměru hlasů získaných ve volbách, a tím i počtu zákonodárců v poslanecké sněmovně (ODS měla 68, KDU-ČSL 18 a ODA 13 mandátů²⁰³, poměr zákonodárců tak vycházel pro ODS 69%, přesto její zastoupení ve vládě bylo 50%). Menší vládní strany však uspěly i v programové a procesní části fungování vlády (viz níže).

Dohodu posvětila i ČSSD, která přislíbila, že při jednání opustí jednací sál, čímž se sníží kvorum hlasů potřebných pro vyslovení důvěře vládě (reálně ji tedy nepodpoří, ale umožní její vznik). Zároveň byla ČSSD přislíbena řada ústavních a

---

²⁰¹ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 12

²⁰² ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *www.volby.cz* [online]. Praha, 2015, 2015 [cit. 2015-07-17].

Dostupné z: <http://www.volby.cz/>

²⁰³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *www.volby.cz* [online]. Praha, 2015, 2015 [cit. 2015-07-17].

Dostupné z: <http://www.volby.cz/>

kontrolních funkcí, stejně jako příslib projednávání všech klíčových norem s opozicí.²⁰⁴

Koaliční dohoda byla podepsána 27. června 1996 a v mnoha ohledech se podobala předchozí koaliční dohodě z roku 1992. Smlouva měla deset článků a tři přílohy. V prvních dvou částech se řešila hlavně otázka obsazení resortů, a to nejen ministry, ale také přesněji vymezovaly obsazení ministerstev náměstků. Ve třetím a čtvrtém článku bylo stanoveno, že všechna zásadní rozhodnutí ve vládě i parlamentu budou přijímána jen po „*vzájemné dohodě koaličních partnerů*“²⁰⁵. A kde nedojde k dohodě „*nebude sporná věc uplatněna*“²⁰⁶. V článku IV. pak bylo toto nařízení bodu III. rozšířeno i na poslanecké iniciativy. V článku V. se opět stanovovala pravidla ohledně konzultací mezi koaličními stranami a rozšiřoval počet účastníků o zástupce obou komor parlamentu. V dalším článku byla opět řešena společná odpovědnost všech stran za společná rozhodnutí. V příloze řešená programová část dohody pak byla vtělena do programového prohlášení vlády, přílohou byla také dohoda o rozložení funkcí v Poslanecké sněmovně a v jejích výborech.²⁰⁷

Na fungování vlády měl i nadále významný vliv premiér, ale díky složitým vyjednáváním a zvýšení početního zastoupení menších stran, se zvýšil i význam obou místopředsedů vlády Josefa Luxe (KDU-ČSL) a Jana Kalvody (ODA), který byl v průběhu volebního období nahrazen Jiřím Skalickým.²⁰⁸

Za stranu ODS byl do vlády vyslán již zmíněný premiér Václav Klaus, pokračoval i ministr financí a vicepremiér Ivan Kočárník. Ten byl ale v červnu 1997 nahrazen Ivanem Pilipem, který původně zastával post ministra školství. Dalším významným rezortem, který obsadil nominant ODS bylo ministerstvo zahraničí, kde pokračoval Josef Zieleniec a po jeho rezignaci v říjnu 1997 byl nahrazen nestraníkem Jaroslavem Šedivým. Podobně byl nahrazen bezpartijním Jiřím Grušou odcházející Ivan Pilip na ministerstvu školství. Ani ministr práce a sociálních věcí se nedočkal konce vlády na svém postu. Jindřich Vodička, který tento post zastával už v první Klausově vládě, střídá v listopadu 1997 Jana Rumla na ministerstvu vnitra.

---

²⁰⁴ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 29

²⁰⁵ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 29

²⁰⁶ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 29

²⁰⁷ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 29-30

²⁰⁸ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 30

Na resortu práce a sociálních věcí jej nahradil Stanislav Volák. Jedním ze dvou ministrů, kteří pracovali na svém resortu po celou dobu vládnutí, byl Martin Říman, který vedl ministerstvo dopravy a Jan Stráský, který vedl resort zdravotnictví.²⁰⁹

Významné pozice získala ODS také díky náměstkům ministrů. Velmi významnou pozici měl na ministerstvu obrany Jiří Payne. Na dalším lidoveckém resortu, a to na zemědělství, působil Karel Burda. Zástupci ODS působili i na ministerstvech svých stranických kolegů, např. již zmiňovaná Libuše Benešová na ministerstvu financí.²¹⁰

Z hlediska významu resortů se povedlo ODS získat dvě podstatná ministerstva, a to ministerstvo financí a zahraničí. Z hlediska financí měla ODS stále vliv na fiskální politiku státu a zejména prosazovanou rozpočtovou odpovědnost. Přes ministerstvo zahraničí si udržovalo vliv na zahraniční politiku, kde byl hlavním cílem tohoto období vstup do NATO. (ke kterému nakonec došlo až za menšinové vlády ČSSD). V obou případech tedy měla možnost realizovat pilíře svého programu. Naproti tomu problematickými rezorty se jevily zdravotnictví a doprava. Ve zdravotnictví to byla stále absentující hlubší reforma zdravotnického systému. Zajímavostí jistě je, že ODS opět přepustila ministerstvo zemědělství KDU-ČSL. Tím umožnila profilovat se lidovcům jako zástupcům venkova a malých měst ve vládě a realizovat jejich program. Naopak ODS pak byla vnímána jako strana pro obyvatele velkých měst a zejména Prahy, což má následně vliv na volební výsledky na venkově a městech (viz kapitola 2.5.).

Problematický začátek vládnutí, který byl vyvolán senátními volbami i některými hlasováními ve sněmovně – jednalo se o zákony navržené opozicí, například zemědělský zákon a zákon o snížení věku odchodu do důchodu, na konci roku 1996 prohloubily problémy v samotné ODS, kde se diskutovalo o způsobu vedení strany, financování a programových otázkách.²¹¹

Poněkud nečekané posílení vládního tábora nastalo na podzim 1996 při hlasování o rozpočtu na rok 1997, který přes zamítavé stanovisko své strany podpořili poslanci Tomáš Teplík a Jozef Wagner. Ti byli za toto hlasování z ČSSD vyloučeni a T. Teplík pak přešel do poslaneckého klubu ODS a následně vstoupil do této strany. J.

---

²⁰⁹ BALÍK, Stanislav. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, s. 18-37. ISBN 80-7325-079-9, str. 301-302

²¹⁰ MRKLAS, Ladislav. *ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997*. Brno, 2006, str. 34

²¹¹ MRKLAS, Ladislav. *ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997*. Brno, 2006, str. 31

Wagner zůstal ve sněmovně jako nezařazený poslanec, který se stal pomyslným jazýčkem na vahách, na němž byla vládní koalice závislá.²¹²

Na přelomu roku 1996 a 1997 se do hluboké vnitřní krize propadla nejmenší vládní strana ODA, jejíž předseda Jan Kalvoda rezignoval na svou funkci, kdy se prokázalo, že neoprávněně užíval titul doktora práv. Po jeho odchodu se projevil rozštěpení ODA na dvě názorová křídla. Do čela ODA byl zvolen Michael Žantovský, který se více než jeho předchůdce orientoval na spolupráci s ODS, čímž zároveň utlumil vztahy ke KDU-ČSL. Tato změna na krátký čas uklidnila vztahy v koalici a umožnila i přežít hlasování o důvěře vládě, které sama vláda iniciovala v Poslanecké sněmovně 10. června 1997, vláda se při tomto hlasování opřela i o hlas Jozefa Wagnera, kterému výměnou za podporu přislíbila předložit koncepci privatizace bank.²¹³

Na počátku roku 1997 se k problémům v koaličních stranách přidávají potíže české ekonomiky, která vykazuje stagnaci růstu HDP a negativní schodek zahraničního obchodu. To vedlo ve vládě k jednání o tzv. „Balíčcích ekonomických opatření“. Spolu s tímto jednáním měly následovat změny ve vládě v létě 1997, které byly také snahou vylepšit mediální obraz kabinetu. Změny se týkaly hlavně ODS a ODA, které mění mimo jiné jedny z nejvýraznějších představitelů, a to ministra financí za ODS Ivana Kočárníka a ministra průmyslu za ODA Vladimíra Dlouhého, kdežto KDU-ČSL se změny vyhnuly.²¹⁴

V září 1997 kritizoval vládní kurz Josef Lux (předseda KDU-ČSL), v říjnu odstoupil ze své vládní i stranické funkce ministr zahraničí a místopředseda ODS Josef Zieleniec. Svůj odchod vysvětloval takto: *"Zjistilo se, že někdo zřejmě léta udržoval tajné konto, na kterém bylo téměř 200 milionů korun. Chtěl jsem, aby se tato věc vyšetřila, ale protože vedení, zejména Václav Klaus, se k ničemu neměli, odstoupil jsem."*²¹⁵ Ve stejné době čelil kritice předseda ODA Michael Žantovský, který se rozhodl dát svou funkci k dispozici na příštím stranickém sněmu, který byl

---

²¹² MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 30

²¹³ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 31-32

²¹⁴ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 31-32

²¹⁵ Tzv. "sarajevský atentát" odstartoval zatím největší politickou krizi v ČR. STRAŠÍKOVÁ, Lucie. Česká televize - ČT24 [online]. 28. 11. 2008. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/37206-tzv-sarajevsky-atentat-odstartoval-zatim-nejvetsi-politickou-krizi-v-cr/> (česky)

plánován na poslední listopadový víkend. Ještě před ním však došlo k událostem, které znamenaly rozpad vládní koalice.²¹⁶

KDU-ČSL reagovala na odstoupení ministra zahraničí Zieniece výzvou k formulaci nového programového prohlášení vlády, se kterým by rekonstruovaná vláda měla opět předstoupit před Poslaneckou sněmovnu s žádostí o vyslovení důvěry, tato iniciativa však byla zamítnuta ze strany ODS a zejména Václava Klause, který v této žádosti spatřoval útok na koalici a svůj premiérský post ze strany Josefa Luxe. Nevraživost obou lídrů se datovala nejméně do roku 1996 a postupem času eskalovala.²¹⁷

Na konci listopadu se k Josefu Zieniecovi přidali Jan Ruml a Ivan Pilip s požadavkem na odstoupení V. Klause z čela ODS (28. listopadu). Toto vystoupení znamenalo krom rozštěpení strany také konec vládní koalice. Ve stejný den také podali demisi všichni ministři vlády nominovaní KDU-ČSL, čímž de facto vypověděli koaliční smlouvu. Stejný krok provedla i ODA. Přesto předseda KDU-ČSL považoval za nejlepší variantu pokračování stávající koalice za předpokladu, že v čele vlády nebude Václav Klaus. Toto načasování podpořilo ve větší části ODS dojem, že celá vládní krize byla vyvolána ambicemi některých politiků ODS (Zieniec, Ruml, Pilip) a koordinována společně s KDU-ČSL, ODA, a představiteli Hradu a některými médii. Jejím jediným cílem pak bylo odstranění Václava Klause z vrcholové politiky.²¹⁸

V sobotu 29. listopadu sice obhájil V. Klaus pozici předsedy na jednání výkonné rady ODS, což později potvrdil i prosincový kongres, ale koaliční vládu již nebylo možné udržet. Václav Klaus tak v neděli 30. listopadu odnesl prezidentu V. Havlovi demisi koaliční vlády.²¹⁹

Přestože by se mohlo dle konce vládní sestavy zdát, že padla díky osobním antipatiím lídrů koaličních stran, našli bychom důvodů jejího pádu pochopitelně více:

1. zkušenosti z vládní sestavy 1992-1996, které vedly ODS k ostražitosti, menší strany k požadavkům o paritní zastoupení,

---

²¹⁶ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 32

²¹⁷ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 32

²¹⁸ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 32

²¹⁹ Tzv. "sarajevský atentát" odstartoval zatím největší politickou krizi v ČR. STRAŠÍKOVÁ, Lucie. Česká televize - ČT24 [online]. 28. 11. 2008. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z: <http://www.ceskatelivize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/37206-tzv-sarajevsky-atentat-odstartoval-zatim-nejvetsi-politickou-krizi-v-cr/> (česky)

2. posílení ČSSD a názorové sblížení s lidovci, které umožňovalo KDU-ČSL profilovat se do role třetího pilíře stranického systému (mezi ODS a ČSSD),
3. patový výsledek voleb 1996, který neumožňoval vytvořit většinovou vládu a zvyšoval význam menších koaličních stran, vládní politika navíc byla ovlivňována neustálou potřebou kompromisu s opozicí,
4. Václav Klaus nezvládl komunikaci s ostatními stranami v krizové situaci,
5. hospodářská krize, která umožňovala zpochybňovat správnost reforem a funkčnost vládnutí,
6. vnitřní rozpory v ODA a ODS, které byly často medializovány (zejména potíže s financováním) a které byly využívány ke kritice koalice ze strany opozice i KDU-ČSL,
7. tlak na Václava Klause ze strany Václava Havla, který se s nechutí k ODS a k osobě jejího předsedy netajil.²²⁰

3.4.3. ODS před předčasnými volbami 1998

Období mezi pádem vlády a předčasnými volbami do PS PČR v červnu roku 1998 byla nejtěžším obdobím existence ODS v 90. letech. Rozpad vlády a rozchod s bývalými koaličními partnery znamenal politickou izolaci ODS a téměř nulový koaliční potenciál. Na levé straně politického spektra navíc v ČSSD vyrostl nový soupeř, který získával politické body na základě kritiky procesu transformace, za níž nesla politickou odpovědnost koaliční vláda a především Občanští demokraté. Kritikou na adresu ODS ale nešetřila ani ODA, KDU-ČSL i nově vzniklá Unie svobody (US). Bylo téměř jisté, že ODS nedokáže zopakovat výsledky z předchozích voleb.

V předvolebních odhadech získávala ODS cca 17%, výsledek voleb však tento odhad výrazně překonal. Nabízí se analogie s rokem 1992, kdy předvolební průzkumy také přisuzovaly Občanským demokratům nižší výsledek.²²¹ Zisk 1 656 011 hlasů a 27,74% (63 mandátů) sice znamenal druhé místo za vítěznou

---

²²⁰ MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. Brno, 2006, str. 33

²²¹ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 14

ČSSD s 32,31%,²²² ale po událostech z přelomu roku znamenal v podstatě vítězství neodštěpené části ODS.

Vývoj mezi lety 1992 a 1998 přináší vyjasnění pozice ODS na české politické scéně, která se nejprve díky velkému počtu stran dá označit jako multipolární, později díky zániku některých uskupení došlo k výraznému zjednodušení a zpřehlednění stranické scény. Nárůst preferencí ČSSD pak přináší protipól pozici ODS a bipolární konfiguraci stranického systému.²²³

3.5. Voličský elektorát ODS

Při studiu volebního elektorátu ODS nám může posloužit studie Josefa Bernarda a Martina Šimona-Prostorové vzorce volebního chování v letech 1990-2006: popis, proměny a možné příčiny, kteří listopadový vývoj srovnávají i s vývojem demokratické první republiky.

Demokratický vývoj po listopadu 1989 by mohl být paralelou ke vzniku demokratické ČSR po roce 1918. V obou případech byl předchůdcem společnosti centralistický stát. V případě prvorepublikové politiky však bylo již na co navazovat, neboť už v Rakousku - Uhersku se konstituovaly některé politické subjekty (např. sociální demokracie). Do roku 1989 v ČR existovaly jen strany sdružené do Národní fronty. Navíc existují dva další významné rozdíly oproti období 1918-1938:

1. V listopadovém období je obyvatelstvo poměrně národnostně homogenní, v období první republiky zde existovala početná německá menšina, díky níž zde existovaly významné německé strany. Po roce 1990 tak národnostně profilované strany vymizely z relevantního politického spektra.²²⁴ Příkladem může být výsledek Sudetoněmecké strany Konráda Henleina ve volbách roku 1935, které vyhrála celkově se ziskem 15,2% hlasů (z tohoto počtu získala 65% hlasů mezi německými

---

²²² www.volby.cz [online]. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/pls/ps1998/u4> (česky)

²²³ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 14

²²⁴ BERNARD, Josef a MARTIN ŠIMON. Prostorové vzorce volebního chování v letech 1990-2006: popis, proměny a možné příčiny. In: KOSTELECKÝ, Tomáš. *Koho volí Vaši sousedé?: prostorové vzorce volebního chování na území Česka od roku 1920 do roku 2006, jejich změny a možné příčiny*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2014, s. 109-132. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-166-4, str. 109

stranami²²⁵) a výsledek koalice Soužití (Együttéles) společně s Maďarským křesťanskodemokratickým hnutím ve volbách do Sněmovny lidu FS 1990 byl 0,08%.²²⁶

2. Po sametové revoluci absentují strany s výraznou stavovskou profilací (jako byli prvorepublikoví agrárníci).

U ODS však historické srovnání volební podpory naráží na skutečnost, že neměla v prvorepublikovém parlamentu přímou předchůdkyni. Takové srovnání by bylo možné jen s podobným typem strany jako by byla kupříkladu Československá strana národně demokratická, která se stejně jako ODS stavěla za podnikatele a majitele velkých firem. Toto srovnání provedl Josef Bernard v příspěvku „Historické faktory jako vysvětlení prostorových vzorců volebního chování v postkomunistickém období“ ve sborníku *Koho volí vaši sousedé? Tomáše Kosteleckého*.²²⁷ ČSND se však postupem času stala krajně nacionalistickou a zároveň její podpora byla nižší, než ODS v 90. letech. Navíc ODS se myšlenkově k této straně nehlásí, není tedy její pokračovatelkou. Nelze tudíž hovořit o vlivu tradice na chování voličů. ODS a ČSND však měly potenciál oslovit stejný elektorát voličů – zaměstnavatele, podnikatele a městskou inteligenci. Pro podporu ODS v devadesátých letech by mohla být vysvětlením podpora ČSND ve smyslu prostorového rozložení těchto skupin bez ohledu na tradici. V takovém případě skutečně platí, že byly obě podporovány hlavně ve velkých městech, v nichž se v obou obdobích koncentrují vzdělanostní elity a představitelé kapitálu. Bylo by možné užít i vysvětlení, které souvisí s regionální kulturou založenou na aktivním přístupu k životu, nezávislosti a podnikavosti. Takový region by patrně podporoval pravicově konzervativní seskupení. Předpokladem je, že tato kultura by se udržovala v městských či venkovských oblastech po dlouhou dobu a ovlivňovat tak volební chování svých příslušníků. Pokud by tato teze platila, pak krom velkých

---

²²⁵ NOVOTNÁ, Michaela. Ztracený zápas o pohraničí: Volební vítězství Konráda Henleina v roce 1935. *Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury* [online]. Praha: Lidové noviny, 1990, **2006**(8) [cit. 2015-07-18]. ISSN 0418-5129. Dostupné z:

<http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2006/8/ztraceny-zapas-o-pohranici-/>

²²⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *www.volby.cz* [online]. Praha, 2015, 2015 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/>

²²⁷ BERNARD, Josef. *Historické faktory jako vysvětlení prostorových vzorců volebního chování v postkomunistickém období*. Praha, 2014.

měst by takovými oblastmi s podporou ODS i ČSND byly oblast pohraničí táhnoucí se přes Trutnov k Náchodu a Dobrušce.²²⁸

Vzhledem k nemožnosti vysokou podporu ODS vysvětlit jen historickými tradicemi, tedy tuto teorii verifikovat, je třeba konstatovat, že podpora ODS během polistopadového období souvisela silně s ekonomickými faktory, jako je sociální postavení obyvatel (vzdělání, kvalifikovanost zaměstnání) a pozice na trhu práce (počet zaměstnanců a OSVČ) ODS vystupující od počátku 90. let jako hlavní proreformní síla měla potenciál oslovit zejména voliče v těch regionech, jejichž obyvatelé mohli z probíhajících transformačních změn nejsilněji ekonomicky profitovat.²²⁹ V 90. letech a až do současnosti tak hraje v prostorovém rozložení voličských skupin největší úlohu pravolevá dimenze dělení stran. Případně může hrát roli i dimenze náboženská. Svůj význam může mít i dělení na strany sociálně konzervativní versus strany sociálně liberální.²³⁰ Podpora stran vyjádřená pomocí prostorových vzorců stranické podpory pak závisí na ekonomické struktuře obyvatelstva, zejména s vertikálním sociálním postavením obyvatel, tedy vzdělání, ekonomická aktivita a typ zaměstnání. Vysokou výpovědní hodnotu má také religiozita populace a sídelní struktura – městské obyvatelstvo volí poněkud jinak než venkovské.²³¹

Při měření voličské podpory bylo stanoveno území, kde je „*voličská podpora strany relativně nejvyšší a zároveň, kde strana získala celkem polovinu hlasů, které ve volbách obdržela. Pro označení takového území se v české politologii vžil název „území volební podpory“.*²³²

Takto zvolený postup rozpoznává pouze základní tendence volební podpory, protože je limitován několika faktory:

1. autoři zvolili územní jednotky, na které rozdělili ČR, v podobě 326 upravených soudních okresů z období první republiky, což je poměrně dosti podrobná síť, ale

---

²²⁸ BERNARD, Josef. Historické faktory jako vysvětlení prostorových vzorců volebního chování v postkomunistickém období. Praha, 2014, str. 133-136

²²⁹ BERNARD, Josef. Historické faktory jako vysvětlení prostorových vzorců volebního chování v postkomunistickém období. Praha, 2014, str. 134

²³⁰ BERNARD, Josef a Martin ŠIMON. Prostorové vzorce volebního chování v letech 1990-2006: popis, proměny a možné příčiny. In: KOSTELECKÝ, Tomáš. *Koho volí Vaši sousedé?: prostorové vzorce volebního chování na území Česka od roku 1920 do roku 2006, jejich změny a možné příčiny*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2014, s. 109-132. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-166-4, str. 109

²³¹ BERNARD, Josef a Martin ŠIMON. Prostorové vzorce volebního chování v letech 1990-2006: popis, proměny a možné příčiny. Praha, 2014, str. 109

²³² BERNARD, Josef a Martin ŠIMON. Prostorové vzorce volebního chování v letech 1990-2006: popis, proměny a možné příčiny. Praha, 2014, str. 110

stále ne tolik podrobná, aby dokázala zabránit možné ztrátě informací a přehlédnutí lokálních specifik.

2. Cenzovaná data, s nimiž autoři pracují, dokážou popsat základní struktury populace na sledovaných územích, ale postrádají celou řadu informací, která by na analýzu měla vliv – např. politické postoje, finanční příjmy, zabezpečení domácnosti apod.²³³

Obecně platí zákonitost, že čím je větší prostorová koncentrace podpory strany, tím je takové území menší. Strana pak získává většinu hlasů v malém množství měst a obcí, v nichž ale žije velký počet jejích voličů. Na zbývajícím území však získává jen malou podporu. Naopak strany, které mají podporu rozloženou rovnoměrně, potřebují k zisku poloviny svých hlasů velké území obývané mnoha lidmi.²³⁴

U ODS se z hlediska sledovaných parametrů mezi lety 1992 a 1998, stále častěji voliči shlukovaly do stále větších celků na rozdíl třeba od ČSSD, u které shlukování silně kolísá a celkově spíše oslabuje.²³⁵ Možným vysvětlením tohoto nárůstu prostorových shluků regionů s vysokou a nízkou podporou ODS je dynamika rozvoje prostorových socioekonomických nerovností v České republice. Nejvíce patrný může být tento rozdíl na nárůstu polarizace mezi metropolí Prahou a ostatními regiony. Voliči ODS se rekrutují zejména z výše postavených a vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. Právě tento druh voličů se stále silněji usazuje v Praze a jejím blízkém okolí. K tomu přispívá i velmi příznivý ekonomický rozvoj této oblasti (např. nízká nezaměstnanost v Praze a okolí), což je efekt, který podporu ODS ještě zvyšuje. Toto tvrzení podporuje fakt, že již v roce 1992 získávala ODS nejvyšší podporu v soudních okresech s vyšším zastoupením vysoce kvalifikovaných pracovníků, ke kterým patří manažeři a odborníci, zpravidla vysokoškolsky vzdělaní. Zároveň se jedná o soudní okresy s nadprůměrným zastoupením vysokoškoláků. Naopak na jižní Moravě si Občanští demokraté do značné míry konkurují s KDU-ČSL, kde v regionech s vysokou religiozitou stoupá podpora lidovců, naopak podpora ODS je zde velmi nízká.²³⁶ Méně podporována je ODS ve venkovských oblastech, což se ukazuje ve zmíněných oblastech jižní

---

²³³ BERNARD, Josef a Martin ŠIMON. Prostorové vzorce volebního chování v letech 1990-2006: popis, proměny a možné příčiny. Praha, 2014, str. 110

²³⁴ BERNARD, Josef a Martin ŠIMON. Prostorové vzorce volebního chování v letech 1990-2006: popis, proměny a možné příčiny. Praha, 2014, str. 110

²³⁵ BERNARD, Josef a Martin ŠIMON. Prostorové vzorce volebního chování v letech 1990-2006: popis, proměny a možné příčiny. Praha, 2014, str. 113

²³⁶ BERNARD, Josef a Martin ŠIMON. Prostorové vzorce volebního chování v letech 1990-2006: popis, proměny a možné příčiny. Praha, 2014, str. 114

Moravy (kde je navíc významná dimenze religiozity), tento vztah ukazuje na negativní korelaci mezi volebními výsledky ODS a podílem zemědělského obyvatelstva. Tento fakt může v 90. letech souviset s tím, že v žádných z vlád V. Klause nedržela ministerstvo zemědělství, které přepustila lidovcům. A do značné míry tak mohla být vnímána jako strana bez zájmu o venkov a jeho problémy. Podpora ODS nejsilněji roste s podílem osob OSVČ a zaměstnavatelů. Všechny tři ukazatele – kvalifikovanost práce, vysokoškolské vzdělání a podíl zaměstnavatelů a OSVČ – navíc navzájem v prostoru silně souvisejí. Postupem času také narůstal vztah mezi třídní příslušností voličů a jejich hlasováním, kde se ukazuje, že ODS se stávala stranou podnikatelů a zaměstnavatelů, resp. získává největší podporu v regionech, kde je podnikatelů a zaměstnavatelů hodně.²³⁷

Z hlediska regionálního se už v roce 1992 objevují základní prostorové vzorce volební podpory ODS, které se potvrzují i v dalších volbách. Regiony s nadprůměrnou podporou byly Praha a její okolí, rozsáhlá oblast severovýchodních Čech táhnoucí se od Liberce přes Trutnov a Náchod až na Pardubicko. Dále jsou to jižní Čechy, s centry na Českobudějovicku, v oblasti mezi Sušicí, Strakonice a Klatovy, v západním pohraničí pak Karlovarsko a Sokolovsko. Izolované oblasti podpory byly v Plzni a Táboře. Na Moravě měla ODS vysokou podporu v rozsáhlé ostravské metropolitní oblasti a jejím blízkém okolí, v pásu od Opavy až k Rožnovu pod Radhoštěm. Z těchto údajů vyplývá, že důležitým faktorem volební podpory ODS byl výskyt většího města, v takových oblastech byla ODS podporována silněji než v okresech, které měly nízký počet obyvatel žijící ve městech. Oblasti nízké podpory ODS se rozkládaly na střední a jižní Moravě (výjimku tvořilo Brno), na Tachovsku a Domažlicku v západních Čechách, Žluticku, Podbořansku, v okolí Votice, Sedlčan a v periferních oblastech Slezska – na Javornicku a Osoblažsku. Zároveň v těchto oblastech působí ještě faktor nízké úrovně ekonomiky a služeb a nízkou mírou lidského kapitálu (relativně nízké vzdělání obyvatel už z období komunismu). Tyto základní prostorové vzorce volební podpory ODS, které se vytvořily ve volbách 1992, přetrvávají po celé období 90. let.²³⁸

---

²³⁷ BERNARD, Josef a Martin ŠIMON. Prostorové vzorce volebního chování v letech 1990-2006: popis, proměny a možné příčiny. Praha, 2014, str. 128-129

²³⁸ BERNARD, Josef a Martin ŠIMON. Prostorové vzorce volebního chování v letech 1990-2006: popis, proměny a možné příčiny. Praha, 2014, str. 117

4. Programatika ODS

4.1. Základní ideologická východiska

Z teoretického hlediska lze na problematiku programu politické strany pohlížet z oblasti procesní stránky politiky, protože jejím prostřednictvím strana vstupuje do politických procesů, ať už jde o utváření politického programu uvnitř strany nebo o konkurenci s programy jiných stran. V rámci naplňování politického programu může mít tento vliv i na vládní a samosprávné orgány, které program realizují.

V ČR a ČSR se objevilo po roce 1989 několik různých typů programů formující politické stranictví. Zařadit tyto programy do teoreticky vymezených typů ale není snadné. Strany se při jejich tvorbě neřídí politologickou teorií, proto vytvářejí různorodé programové dokumenty, pokud jde o obsah i časový záběr, specifikaci cílů a způsobů jejich dosažení.

Typologicky lze rozlišovat hlavní stranické programy tímto způsobem:

- 1.) Základní programy, ve kterých strana definuje své základní zakotvení a obecně definuje cíle své politiky. Specifickou částí základních programů jsou pak ustavující prohlášení při vzniku strany.
- 2.) Volební programy, které strana zveřejňuje v předvolebním období a obvykle v nich definuje své cíle pro následující volební cyklus v případě, že získá exekutivní moc.
- 3.) Sektorové programy, které strana vypracovává pro jednotlivé politické oblasti. Obsahují podrobně pojaté přístupy strany k řešení konkrétních problémů v dané oblasti.²³⁹

Jednotlivé části se mohou prolínat a doplňovat. Například může strana využít ustavující programové prohlášení jako volební program. Základní vymezení cílů a charakteru strany bývá obsaženo i ve stranických stanovách. Specifickou funkci mají pak strategické materiály, které vypracovávají členové strany nebo její stranické orgány – např.: usnesení kongresu, zpráva předsedy strany, zpráva předsedy poslaneckého klubu apod.

---

²³⁹ MAREŠ, Miroslav. Programatika ODS. In: BALÍK, Stanislav. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, s. 124-140. ISBN 80-7325-079-9, str. 125

Program pak politická strana využívá k sebe prezentaci před voliči, slouží k jejich oslovení – k získání jejich přízně (tak program působí navenek), důležité jsou v tomto případě zejména volební programy. Na druhé straně program formuje vnitřní politický život strany. Slouží k identifikaci členů s cíli strany – a to zejména základní programy strany. Sektorové programy pak slouží spíše k oslovení odborné veřejnosti v rámci konkrétních návrhů řešení. Mohou to být produkty stranických expertních týmů, nebo sloužit jako podklad k jejich vytvoření. Všechny tyto možnosti připravují stranu na nástup k exekutivní moci.

Strana je při tvorbě takových materiálů zejména pod vlivem názorů a zájmů svých členů, bere se v potaz také názor potencionálního voliče a nelze zapomenout na vliv programů ostatních politických stran, případně vývoj politické reality. Dle Arenta Lijpharta se stranické střety projevují zejména v oblasti ekonomické, náboženské, kulturně-etnické, městske-venkovské, režimní, zahraničně-politické a post materialistické. Jednotlivé stranické programy si pak vybírají, která z těchto témat v oficiálních materiálech upřednostňují, zvýrazňují, nebo se na nich profilují.²⁴⁰

Vývoj programu ODS je navázán na změny jejího celkového charakteru a její postavení v rámci politického systému. Dle tohoto pojetí lze vymezit základní období vývoje programu ODS takto:

- 1.) *období základního programového vyprofilování (1991-1992),*
- 2.) *období příprav, vytváření a přijetí základního programu a na něj navázaného „programového rozkročení“ (1993-1995),*
- 3.) *období „programatického intermezza“, v němž dochází ke tvorbě nepříliš vlivných programů a ke sporům o celkový charakter strany (1996-1997),*
- 4.) *období stanovení posarajevských programových fundamentů (1998).²⁴¹*

Pro potřeby této práce se budeme věnovat v následujících kapitolách dvěma základními programovými dokumenty, a to volebními programy pro volby do ČNR v roce 1992 a do Poslanecké sněmovny PČR v roce 1996, které nesly shodný název „Svoboda a prosperita“. Pominu tak program ODS „Cesta k prosperitě“ z roku 1991 a Politický program ODS schválený na sněmu v Hradci Králové konaném 18. – 19. listopadu 1995. Oba tyto programy jsou vyjádřeními politické koncepce v obecné rovině. Program z roku 1995 sice strana dodnes užívá a označuje jako jeden ze základních dokumentů, ale zároveň na něj nahlíží s prizmatem jednoho

---

²⁴⁰ MAREŠ, Miroslav. Programatika ODS. Brno, 2006, str. 125-126

²⁴¹ MAREŠ, Miroslav. Programatika ODS. Brno, 2006, str. 126

z jeho spolutvůrců, kterým byl Josef Zieleniec, který byl v roce 1997 jedním z politiků, kteří se podíleli na štěpení ODS. Pro politickou prezentaci směrem k voličům strana využívala spíše volebních programů, což komentuje dlouholetá přední představitelka ODS Libuše Benešová: „*Tento program (Politický program 1995 – pozn. autor) byl shrnutím politických názorů ODS v obecné rovině. Do dalšího vývoje nebyl právě pro tuto obecnost použitelný. Ukazovalo se, že v českém dobovém prostředí je pro prezentaci politických názorů vhodnější volební program.*“²⁴²

Prvních 15 měsíců existence ODS bylo z hlediska pozdějšího vývoje velmi specifické. Od roku 1992, kdy vyhrála volby, byla vždy hegemonem politického vývoje minimálně na pravé části spektra. Strana v této době hledala svou pozici na politické scéně. Snažila se ukotvit mezi ostatními partajemi a nacházet spojence a případné koaliční partnery. Toto konstituování nové strany znamenalo i snahu o vytvoření jasných programových základů a priorit. ODS se prezentovala jako pravicová strana s konzervativními hodnotami. Hlavními body programu však byla ekonomická témata (viz inspirace britskou Konzervativní stranou a politikou Margaret Thatcherové, což potvrzuje i její návštěva v Praze již v září roku 1990. Stala se tak první britským premiérem, který Československo navštívil od jeho vzniku. V roce 1999 pak navštívila Prahu znovu a 17. listopadu odhalila společně s Václavem Klausem na Žižkově sochu Winstona Churchilla na stejnojmenném náměstí.²⁴³), což bychom ale mohli označit spíše za témata liberální. Řada jiných bodů, které označujeme jako typicky konzervativní (úloha církve ve společnosti, role rodiny, obcí a spolků, snadná vymahatelnost práva apod.) byla odsouvána do pozadí nebo zcela opomíjena.²⁴⁴

Tento rozpor v programových prioritách je signifikantní pro celou počáteční éru existence ODS a vyvrcholí v roce 1997 koaliční krizí a rozpadem vlády, který bývá označován jako Sarajevský atentát²⁴⁵ (tento termín použil jako první Václav Klaus a následně jej používají média). ODS byla svými partnery kritizována, že prováděla ekonomickou transformaci společnosti, ale nevytvářela právní ani morální podmínky pro změny v rámci polistopadového vývoje.

---

²⁴² MAREŠ, Miroslav. Programatika ODS. Brno, 2006, str. 128

²⁴³ www.idnes.cz: zpravy-domáci. idnes.cz [online]. [cit. 2015-06-28]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/thatcherova-vzpomnela-na-churchilla-dvi-domaci.aspx?c=991117_100041_domaci_itu (česky)

²⁴⁴ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 9

²⁴⁵ PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. Brno, 2006, str. 9

4.2. První volební program „Svoboda a prosperita“ 1992

V období základního programového formování a profilování přijala ODS první programové dokumenty, které jí umožnily zaujmout silnou pozici v pravé části politického spektra.

4 března 1991 byl ustaven přípravný výbor ODS, který měl kromě jiného za úkol sestavit první program Občanských demokratů. 21. dubna 1991 pak byl tento dokument představen pod názvem „Cesta k prosperitě“, což bylo krátké shrnutí základních programových priorit a cílů nově vzniklé strany v období transformace ekonomiky a státu.²⁴⁶

První program ODS měl tyto základní ideové principy:

„1.) parlamentní demokracie spočívající na zřetelně vymezených politických silách, s jasnou odpovědností a účinnými mechanismy kontroly

2.) tržní ekonomika založená na soukromém vlastnictví, které navozuje čínorodé prostředí pro osobní uplatnění, osobní iniciativu a osobní odpovědnost

3.) moderní pojetí státu, vycházející z přirozené autority institucí, které ho tvoří, státu, který občané mohou považovat za svůj, jemuž svěřují pravomoci pouze tam, kde to nemohou lépe zajistit sami nebo prostřednictvím spolků, sdružení, podnikatelských, zaměstnaneckých či jiných organizací. ODS se rozhodla „vybudovat občanskou společnost s demokratickými institucemi, které naváží na tradice první republiky a na zkušenosti současných západních demokracií“.²⁴⁷

Tento stranický program byl poté transformován do předvolebního programu „Svoboda a prosperita“ pro volby 1992 do PS PČR, který byl tvořen:

1.) Dopisem Václava Klause, v němž charakterizuje následující volby jako mezník ve směřování na Východ či Západ, rozhodnutí o budování demokratického státu a tržní ekonomiky s výraznou iniciativou jedince.

2.) V části „Kdo jsme a co chceme“ se zabývá charakteristikou hlavních hodnot a ideových východisek ODS. Strana se hlásí k úkolu vybudovat demokratickou společnost s tržní ekonomikou, sociálními výdobytky a bohatou rozvíjející se kulturou. Hlásí se k cestě do Evropy a demokratickým tradicím první republiky.

---

²⁴⁶ MAREŠ, Miroslav. Programatika ODS. Brno, 2006, str. 126

²⁴⁷ FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). Brno, 1/1997, str. 114-115

Jako základ budování nového státu vidí fungující politický systém, jehož základem jsou politické strany.

ODS je charakterizována jako strana občanská, pro niž základním kamenem státu je iniciativní jedinec (občan), který zná svá práva, ale svou svobodu vnímá jako závazek činnosti pro své bližní. Je také stranou demokratickou, usilující o obnovu parlamentní demokracie. A konzervativní, která usiluje „o *záchranu a obnovu základních hodnot evropské křesťanské civilizace a československé demokratické tradice pro naši budoucnost*“²⁴⁸

Struktura programové části má vždy stejné části:

1. úvod, kde se obecně konstatují cíle ODS v dané oblasti
2. popis, jak se na daném tématu „podepsalo“ čtyřicet let trvající období totality
3. jak bylo dané téma řešeno po listopadu 1989
4. návrh řešení dle ODS
5. závěr, který shrnuje programové priority strany v tomto tématu²⁴⁹

Čtyřicet let komunistické vlády je dle ODS zdrojem všech polistopadových problémů. ODS zásadně odmítá neomezenou vládu státu na úkor svých občanů, která byla posledních 40 let realizována. Jeho zhroucení na vlastní prohnilost bylo podporováno většinou obyvatelstva. V polistopadovém vývoji pak proběhla řada reforem směrem ke konstituování demokratického státu a stranického politického systému. Vyvrcholením těchto snah byly volby 1990, které byly potvrzením polistopadového směřování. Přesto se už v počáteční jednotě protikomunistických sil objevují dle ODS trhliny. Podrobuje kritice, že se v polistopadovém období systémem „kulatých stolů“ udržovali u moci představitelé minulého režimu, kterým nejde o budování demokracie, ale o obrodu minulého režimu. Stejně kritice je podrobena i hledání tzv. „třetí cesty“, která má být syntézou bývalého režimu a západní demokracie. Právě toto hledání „třetí cesty“ podle ODS umožňuje politické přežívání osob spjatých s minulým systémem a zároveň politické problémy současnosti.

Program ODS si v obecné rovině dává za cíl vybudovat moderní demokratický stát. Strana vychází z tradic evropské civilizace, hlásí se na prvním místě k hodnotám křesťanským, k úctě k pravdě a lásce k bližnímu. Odmítá být ale stranou konfesijní,

---

²⁴⁸ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

²⁴⁹ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

vnímá křesťanství jako odkaz minulosti, na němž stojí politické ideje současnosti. Z křesťanské tradice odvozuje společenské hodnoty, ke kterým se hlásí:

„Svoboda - ne jako pouhá možnost dělat cokoli, a už vůbec ne jako "poznaná nutnost"; ale jako otevřená příležitost k tomu, abychom udělali, co je správné a čeho je třeba; svoboda jako možnost, ale současně jako závazek.

Rovnost - ne jako uniformita, která staví na jednu úroveň hlupáka i génia, slušného člověka i darebáka; ale jako rovnost před zákonem, rovnoprávnost, a tedy rovnost příležitosti, zaručující všem srovnatelné výchozí pozice.

Solidarita - na jako vzájemné ručení za všech okolností, ale jako vědomí sounáležitosti svobodných a rovnoprávných lidí, z něhož plyne nepsaný příkaz spolupracovat a dobírat se porozumění.“²⁵⁰

ODS se hlásí také k liberalismu, jako k systému, který „vyznává uznání suverenity jedince, ochranu jeho práv a svobod, a taky práv znevýhodněných skupin, sociálních, náboženských, národnostních i politických.“²⁵¹ Hlásí se k parlamentní demokracii založené na „dělbě moci, na přesně vymezených pravomocích i odpovědnosti politických institucí a na jejich veřejné kontrole.“²⁵²

V ekonomice se hlásí k tržnímu hospodářství, založeném na soukromém vlastnictví se svobodnou aktivitou jedince. Základem politického systému je pak konkurence politických stran, která je podle ODS osvědčeným mechanismem zastupitelské demokracie založené na konkurenci stran a jejich programů.

ODS prosazuje rovnoprávné státoprávní uspořádání obou zemí a národnostních etnik. Podporuje vznik občanské společnosti, která by měla zajistit rovnováhu mezi právy národů a národnostních etnik.

ODS se hlásí k pravicovému spektru. Vyznává zásadu, že občan řeší své problémy na základě své vlastní iniciativy, stát tu tedy není tvůrcem budoucnosti, plánování, konstruktérem společnosti, ale „úlohou státu je vytvářet podmínky pro tuto spontánní iniciativu a brát na sebe ty - pouze ty - úkoly, které se na nižších

---

²⁵⁰ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

²⁵¹ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

²⁵² Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

úrovních života společnosti řešit prostě nedají. Veškerou politiku musí prostupovat zásada, že stát je tu pro občana, a ne občan pro stát. ²⁵³

ODS se vyslovuje pro očištění pojmu politika, zároveň odmítá „chiméru nepolitické politiky, ale politiku v pravém slova smyslu: namáhavé a trpělivé hledání společenského konsensu, založené na partnerství a oponentuře politických sil.“²⁵⁴

První z konkrétních programových bodů je problematika právního státu. ODS chce budovat stát pro příští roky a staletí založený na zkušenostech jiných dlouhodobě fungujících států, kde je vztah mezi občanem a státem založen na regulaci zákony. V úvodu této programové části je opět hodnoceno období komunismu a polistopadového vývoje. Program je založen na svobodě politické, podnikatelské a její ochraně. Rovnosti před zákonem pro všechny občany a solidaritě v oblasti sociální a zdravotní, udržení rovnováhy mezi rozvinutými regiony a ochraně těch slabších (např. menšin). Základem právního státu je pak důsledná kontrola možného zneužití moci formou oddělení moci zákonodárné, soudní a výkonné. Kontrola má být přenesena z exekutivních orgánů na nezávislé orgány, jako jsou „nejvyšší kontrolní úřad, dohlížející nad hospodařením státních a ústavních orgánů, nezávislé soudy“.²⁵⁵ Soudy a notářství se mají přiblížit občanům, prokuratura má být nahrazena systémem vyšetřujícího soudce. Společnost má být budována systémem zdola – nahoru systémem občan – rodina - obec – stát. Práva a povinnosti občanů jsou garantována Listinou základních práv a svobod. Dalším úkolem bude podle ODS odpolitizování státních úřadů a zneužití moci: „Zasadíme se o depolitizaci státní správy, o uzákonění neslučitelnosti určitých politických a ekonomických funkcí (tzv. konfliktu zájmů), aby nikdo nemohl zneužít svou politickou funkci k vlastnímu obohacení.“²⁵⁶ Důležitou součástí reformy je pro ODS důsledná očista státního aparátu a veřejného života od představitelů minulého režimu. Kontrola státních institucí má být prováděna demokratickou volbou. Základním kamenem je pak systém soutěže politických stran. Důležitou součástí kontroly státních institucí má být i nezávislá média.

---

²⁵³ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

²⁵⁴ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

²⁵⁵ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

²⁵⁶ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

ODS se přihlásila k společné federaci (ovšem ne na národním principu), která má mít přesně stanovené kompetence. Má být vytvořena na principu historických územních celků, součástí by měla být největší možná decentralizace moci. Důležité je odstranit příčiny politických krizí založených na nedohodě obou států, a to taxativním stanovením pravomoci federace v následujících oblastech:

- Ochrana federální ústavnosti a základních lidských práv, která zahrnuje vydávání příslušných federálních zákonů, dohled nad jejich dodržováním a kontrolu státních orgánů. Patří sem i oblasti občanského zákoníku, občanského soudního řádu, zákona o rodině, správního řádu, ochrany menšin, církví a náboženských společností.
- Obrana státu, do které zahrnuje mezinárodní smlouvy, vojenské pakty, boj proti mezinárodnímu zločinu.
- Zahraniční a zahraničně obchodní vztahy zahrnují obchodní mezistátní smlouvy, zapojení do mezinárodních obchodních institucí. Z hlediska právního řádu patří do této oblasti zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním.
- Ochrana životního prostředí zahrnuje ekologickou a jadernou politiku.
- Vybrané oblasti hospodaření státu. V této oblasti do „*působnosti federace patří*:
  - ❖ *jednotná makroekonomická regulace a nástroje pro její uplatňování,*
  - ❖ *měna a emise, jednotná měnová, úvěrová, úroková a devizová politika,*
  - ❖ *jednotná regulace trhu kapitálu, pracovních sil, zboží a služeb,*
  - ❖ *jednotné zásady a regulace rozpočtové politiky, jednotná rozpočtová pravidla, rozpočet a*
  - ❖ *účelové fondy federace,*
  - ❖ *stanovení jednotné struktury daní,*
  - ❖ *úprava rozhodujících daní, klíčových pro jednotnost trhu a podnikatelského prostředí, zejména*
  - ❖ *daně z přidané hodnoty, spotřebních daní, daní z příjmů obyvatelstva a podniků,*
  - ❖ *jednotná úprava správy daní,*
  - ❖ *cenová politika a zásady cenové regulace,*
  - ❖ *cla a celní politika,*
  - ❖ *zahraniční hospodářské vztahy,*

❖ *statistika, výkaznictví a účetnictví.* ²⁵⁷

V ekonomické oblasti je základem prosperity svobodná iniciativa jednotlivce. Zárukou prosperující a svobodné společnosti je trh, jehož základem je soukromé vlastnictví a svobodně uzavřené smlouvy. Fungování tržních mechanismů nelze dle ODS dosáhnout bez podnikání a podnikatelů. Úkolem je tedy umožnění podnikání a odstranění všech brzd v rozvoji podnikání.

Zajištění zdravé měny a její emise je úkolem na vládě nezávislé centrální banky. Stát má zároveň za úkol zajistit záchranou sociální sít' pro ty, kdo se ne vlastní vinou dostali do potíží.

ODS v programu vyhlašuje, že „vytvoříme nejlepší podmínky pro fungování *"neviditelné ruky trhu"* a zásahy *"viditelné ruky státu"* omezíme na legislativní a institucionální ochranu soukromého vlastnictví a volné konkurence“ ²⁵⁸

Ekonomický program pak stojí na pěti základních prvcích:

- 1.) Privatizace, v níž ODS prosazuje „*důslednou privatizaci všech státních podniků a institucí s výjimkou těch, které zajišťují veřejné statky (např. školy, nemocnice, městská hromadná doprava, historické a kulturní památky aj.)*“ ²⁵⁹ ODS prosazuje co největší rychlost privatizace. Z tohoto důvodu považuje ODS za velmi dobrý způsob kuponovou privatizaci, na které oceňuje její rychlost, možnost předat podniky do českých rukou, vznik burzy cenných papírů a kapitálového trhu. Po volbách tak bude ODS prosazovat spuštění druhého kola kuponové privatizace.
- 2.) Liberalizace cen a trhů, kterou uskuteční pomocí odstranění regulace mezd, dovozní 10% přírážky. ODS se vyhranila vůči ekonomům, kteří navrhují jakoukoliv regulaci cen.
- 3.) Podpora podnikání, a to zejména malých a středních podnikatelů, které ODS považuje za základ národního hospodářství. Hlásí se ke snižování přímých daní. Také navrhuje vznik záručních bank, které by garantovaly část půjček poskytovaných komerčními bankami podnikatelům. Dále podporuje vznik živnostenské a obchodní komory, která by byla zárukou úspěchu podnikatelského stavu.

---

²⁵⁷ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

²⁵⁸ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

²⁵⁹ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

4.) Státní finance. ODS v této oblasti prosazuje vyrovnaný státní rozpočet jako záruku neinflačního prostředí a makroekonomické stability. Inflaci považuje ODS za nepřítele číslo jedna. Prosazuje *„zdravý (neinflační) ekonomický růst, podněcovaný ze strany nabídky, tj. podnikatelskou aktivitou, spořivostí a pružněním pracovních a kapitálových trhů. Nikoli umělé, státním rozpočtem financované udržování starých pracovních míst, nýbrž podnikatelskou aktivitou a trhem vytvářená nová pracovní místa jsou prostředkem proti nezaměstnanosti.“*²⁶⁰

Prosazuje vznik co nejširšího soukromého sektoru jako záruky dynamického růstu. To předpokládá postupný vznik soukromých institucí např. v oblastech školství, zdravotnictví nebo nadací. V oblasti daní se ODS hlásí k urychlenému dobudování systému berních úřadů a omezení daňových úniků.

5.) Zahraniční kapitál jako protiváha k nedostatku domácího kapitálu. Přináší možnosti v oblasti finančního, technického nebo také lidského kapitálu (manažerské, bankovní a obchodní zkušenosti) a v přístupu na zahraniční trhy.

V zahraniční politice odmítají Občanští demokraté přístup ministra zahraničí, který tvoří *„představa Československa jako nárazníkové země, představa mostu mezi Západem a Východem a hypotéza "stabilizačního faktoru" v celé střední a východní Evropě. Odtud vyrůstá např. utopické snění o tom, že by se prostor střední Evropy mohl stát institucionální základnou celoevropského bezpečnostního systému.“*²⁶¹

Jako protiváhu proti tomuto přístupu si ODS stanovila tři základní priority:

- 1.) Integrace ČSFR do evropského společenství a NATO.
- 2.) Vyřešení vztahů se sousedy, zejména pak s Německem a Rakouskem, hledáním rozumného konsensu. Důležitou součástí zahraniční politiky ODS je také udržování dobrých vztahů s Polskem a Maďarskem, integrace do Evropy nemůže dle ODS být na jejich úkor.
- 3.) Klíčový význam má pro ODS orientace na USA jako garanta demokracie a v evropském kontextu i na tradiční spojence Francii a Velkou Británii. Velký význam přikládá ODS také působení v orgánech OSN a Konferenci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.²⁶²

---

²⁶⁰ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

²⁶¹ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

²⁶² Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

V oblasti zemědělství a lesnictví považuje ODS za klíčové obnovit soukromé vlastnictví půdy a lesů. ODS bude podporovat projekt restitucí, transformace zemědělských družstev a privatizaci státních statků. Zemědělská družstva nemají být rozbíjena za každou cenu, jde o jejich transformaci na akciové nebo obchodní společnosti. Garantem obnovy vesnického života má být možnost soukromého podnikání v oblasti zemědělství, což je i možností jak udržet obyvatele na venkově. Zemědělství má být podporováno i formou půjček a dotací. Zemědělství a lesnictví považuje ODS za důležité pro životní prostředí a tvorbu krajiny. Zvláštní ohled plánuje brát na lesy v oblasti přírodních rezervací a národních parků. Stejně tak i na vodní zdroje, zejména na zdroje pitné vody. Součástí zemědělské politiky je i tvorba právního rámce pro ochranu životního prostředí.

V sociální politice se ODS zaměřuje na vznik trhu práce a sociální politiku, která motivuje občana k „*aktivní činnosti a vzbuzuje odpovědnost za vlastní budoucnost.*“²⁶³ Limitována je ekonomickou prosperitou státu. Základem sociální politiky je vzájemná spolupráce občanů, rodin a komunit v rámci jednotlivých obcí, správních celků a celého státu. Stát by však měl být posledním útočištěm. ODS podporuje vznik na státu nezávislých spolků a organizací poskytujících sociální péči. Podporuje také oddělení významné části prostředků sociální péče od rozpočtu. Financování by zčásti měly převzít veřejnoprávní fondy a nadace.

Priority sociální politiky ODS jsou:

Rodina jako střed sociální politiky, v níž se protíná veškerá sociální činnost. Rodina má sociální a kulturní funkci a schopnost postarat se o své členy. Zájem státu o rodinu má být jen v oblasti ochrany před násilím a před jinými nepříznivými vlivy na vývoj dítěte.

Důchodce vnímá ODS jako podstatnou a aktivní součást společnosti (nejen pasivní příjemce dávek), zasazuje se v programu o:

- valorizaci důchodů
- umožnění práce či podnikání seniorů
- účast důchodců ve veřejné činnosti
- úctě společnosti k seniorům a jejich zkušenostem

---

²⁶³ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

- budovat domovy a služby pro důchodce pro důstojné stáří²⁶⁴

Z hlediska mládeže považuje ODS za klíčovou možnost získat zaměstnání díky dobrému vzdělání, popřípadě rekvalifikačními kurzy. Další důležitou součástí péče o mládež je prevence před sociálně patologickými jevy (drogy, kriminalita). Správná výchova mladých souvisí s rodinným zázemím, viz předchozí část „rodina“.

Pro ženy se ODS zasazuje o podmínky k svobodné volbě o pozici ve společnosti a zároveň k naplnění jejich společenské úlohy matky (zkrácené úvazky, variabilní pracovní doba). Zároveň žena, která si zvolí určité povolání, měla stejné šance pro rozvoj a hodnocení jako muži.²⁶⁵

Pro zdravotně postižené chce ODS zajistit vzdělání v rámci jejich možností a individuálních potřeb, stejně jako začlenění do pracovní činnosti. Za důležité považuje budování bezbariérového prostředí, umožnění poradenství pro rodiny pečující o zdravotně postiženého, podporovat vznik nezávislých iniciativ k pomoci postiženým.

Pro sociálně problematické chce ODS nacházet možnosti zapojení do života. V této oblasti vidí možnosti uplatnění pro církevní sdružení.

Určité procento nezaměstnanosti považuje ODS za přirozený a dokonce potřebný jev na trhu práce. Při přechodu na tržní hospodářství počítá ODS s nárůstem nezaměstnanosti, proto je důležitá podpora podnikání, které umožňuje vznik pracovních míst. Stejně tak je důležitá role pracovních úřadů, které by měly být podřízeny obecním samosprávám.

Bytová politika by se měla zaměřit na vznik trhu s byty. V oblasti sociálního bydlení by měla být pravomoc dána obcím.

Dalším programovým bodem je oblast zdravotnictví, ve které bylo cílem ODS umožnit vstup prvků tržní ekonomiky a konkurenčních principů. Zdravotnická zařízení mají přejít do majetku obcí, tedy být odstátněna, nebo být zcela v soukromých rukou. Zdravotní politika bude určována zdravotní pojišťovnou, lékařskou komorou a orgány státní správy. Zdravotní pojištění bude placeno soukromým pojišťovnám, které z něj mohou pokrýt standardní i nestandardní péči. Základní péče bude poskytována všem nemocným stejně. Práce zdravotnických

---

²⁶⁴ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

²⁶⁵ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

zařízení musí zohledňovat ekonomické hledisko, aby byly finanční prostředky vynakládány účelně. Systém péče by měl být profesně a eticky kontrolován profesními sdruženími.

V ekologické politice je cílem dosáhnout legislativních standardů Evropského společenství. Legislativa se musí řídit zásadou, že každý musí platit za užití přírodního zdroje cenu, která odráží jeho vzácnost. Ekologická politika musí být sladěna s celkovým hospodářským rozvojem společnosti, ale nesmí ohrožovat vedlejšími důsledky lidské zdraví, živou a neživou přírodu. Přednost mají ekonomické mechanismy ochrany životního prostředí (např. zrušení dotací k cenám elektřiny, daňové zvýhodnění bezolovnatého benzínu) před administrativními. Důležitá je vlastní aktivita občanů, obcí a neziskových organizací. V krátkodobém horizontu bude ODS preferovat program odsíření elektráren, je pro jaderné elektrárny v případě jejich budování na světové úrovni.²⁶⁶

Ve školství má stát zůstat garantem dostupnosti vzdělání, stanovení minimální úrovně požadavků na vzdělání a pravidel ověřování výsledků vzdělávání. Rozhodování o poskytnutých prostředcích na vzdělávání se musí přesunout do škol, aby byly co nejúčelněji využity. Z hlediska učitele se má jeho pozice i finanční ohodnocení dostat na úroveň ostatních státních zaměstnanců (není konkretizováno jakých – pozn. autor). ODS klade důraz na vztah rodiny a školy. Vysoké školy by se měly stát místem prolínání vědy a vzdělávání, proto by se měly vědecké instituce propojit s vysokými školami a jen výjimečně by existovaly nezávisle na vysokých školách. Technické ústavy akademií, které se zabývají aplikovaným výzkumem, mají být postupně částečně nebo zcela zprivatizovány. Zatímco věda je součástí kultury společnosti, technika je pro ODS součástí hospodářství, proto by technické obory měly být zaměřeny na zájmy velkých firem a zčásti hrazeny jejich financemi. Podporu by měly mít ale i projekty pro malé a střední firmy, zdravotnictví a školství.

V oblasti kultury by stát měl vytvořit možnosti, aby soudobá umělecká tvorba byla podporována ze strany obcí a soukromého podnikatelského sektoru např. vznikem fondů, nadací atd. Hlavní povinností státu v oblasti kultury je „zabezpečení kulturních hodnot

---

²⁶⁶ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

minulosti, tedy především o tu část kultury, která představuje národní kulturní dědictví (soubory historických památek, uměleckých sbírek, archivů apod.).“²⁶⁷

Povinností státu je zajistit, aby byl přístup ke kultuře všeobecný a nikdo z něj nebyl vyloučen z důvodů politických, náboženských, národnostních, rasových apod. Kulturní koncepce stanovuje tyto úkoly:

- 1.) Stát musí přesně stanovit rozsah kulturního dědictví, které bude vlastnit a spravovat.
- 2.) Stanovit instituce, programy a projekty, které stát přímo zřizuje, financuje a řídí. Vymežit, které patří do kompetence obou států nebo federace. Účast státu bude dvojího typu:
  - a) Dotace pro instituce zřizované státem (Národní galerie, Národní knihovna, Národní divadlo, Národní muzeum atd.). Stát bude usilovat o to, aby tyto instituce snižovaly svou závislost na státních dotacích a hledaly další zdroje financování, byť nemohou objektivně bez státních dotací existovat.
  - b) Dotace pro nestátní organizace na konkrétní projekty nebo aktivity, na jejichž provozování má stát zájem (např. reprezentace státu v zahraničí apod.).
- 3.) S výjimkou výše uvedených institucí je třeba důkladně privatizovat ostatní kulturní instituce i hmotné památky, musí být ale stanoveny legislativní normy zacházení s nimi.
- 4.) Vytvořit prostor pro vznik soukromé podpory kultury skrze fondy, nadace a sponzorování.²⁶⁸

V oblasti sdělovacích prostředků podporuje ODS vznik nezávislých televizních a rozhlasových stanic a vznik konkurenčního prostředí. Sdělovací prostředky vzniklé ze zákona a financované z koncesionářských poplatků se musí řídit těmito „zásadami:

- šířit své programy na co možná největším území,
- při tvorbě a šíření programů předkládat názory všech subjektů zúčastněných na předmětu jednotlivých programů,
- poskytovat pohotové, pravdivé, všestranné a nezaujaté zpravodajství a ověřené, úplné, vyvážené a objektivní informace o událostech doma i v zahraničí,

---

²⁶⁷ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

²⁶⁸ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

- vytvářet a šířit naučné a výchovné pořady pro všechny stupně a typy škol a systematicky se podílet na zvyšování úrovně vzdělanosti,
- podporovat tvorbu a šíření etických a estetických hodnot jejich soustavnou tvorbou a šířením a rozvíjet kulturní vyspělost veřejnosti,
- zajišťovat pravidelné šíření programů v jazycích národnostních menšin a etnických skupin a i jinak přispívat k vytváření a uchování jejich identity,
- vytvářet a využívat archivní fondy a pečovat o ně. ²⁶⁹

V bezpečnostní politice a vojenskostrategické koncepci rozlišuje ODS vnitrostátní a mezinárodní hledisko. Základem pro budování státu je pro ODS občanský princip, který klade „*důraz na individuální svobody, individuální odpovědnost a na rovnost výchozích podmínek pro každého jednotlivce.*“²⁷⁰ Hlavním cílem bezpečnostní politiky je bezpečnost občana. Základem pro její zajištění je přesné stanovení účelného státoprávního uspořádání a územně správní členění státu.

V mezinárodních vztazích se bezpečnostní politika ODS dotýká kapitoly o zahraniční politice. Je manifestována podpora všem nadnárodním institucím, které uchovávají světový pořádek, ekonomický a sociální pokrok.

V oblasti vojenské strategie je pro ODS hlavním cílem vstup do NATO, kdy armáda má být samostatná a celistvá a orientovaná na obranné úkoly. Znamená to „*zrušení útočných tankových uskupení a redukci úderného letectva, a na druhé straně vybudování účinné protivzdušné a protitankové obrany.*“²⁷¹ Předpokládá se snížení početního stavu armády na úroveň potřebnou k zajištění těchto úkolů, o jednu třetinu k roku 1989 a v polovině 90. let až o dvě třetiny v souvislosti se začleňováním do NATO.²⁷² Základní vojenská služba bude zkrácena na 12 měsíců a armáda by se postupně měla stát poloprofesionální. Přerod armády má být pod kontrolou příslušných výborů a komisí Federálního shromáždění, institucí Generálního inspektora, jehož postavení má být určeno zákonem, a sdělovacími prostředky.

---

²⁶⁹ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

²⁷⁰ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

²⁷¹ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

²⁷² Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

V oblasti vnitřní bezpečnosti chce ODS zvýšit kredit policie u veřejnosti. Zásahy policie do života lidí musí být vymezeny a omezeny zákonem. Zároveň ale útok na policistu má být rychle a přísně potrestán. Organizace policie vychází z federální struktury státu, ale administrativní aparát má být zjednodušen a zpřehledněn. Mezi bezpečnostní sbory podřízené federaci patří „*kriminální policie, zpravodajské služby a ochrana státních hranic. Na republikové úrovni by měla být organizována pořádková a dopravní policie, na místní úrovni obecní policie a civilně bezpečnostní služby.*“²⁷³ Zpravodajská služba má být oddělena od federálního ministerstva vnitra a podřízena příslušným bezpečnostním výborům Federálního shromáždění.

4.3. Volební program „Svoboda a prosperita“ 1996

Volební program pro volby 1996 opět zahajuje úvodní slovo Václava Klause, který stanovuje pro následující volební klání jasný cíl, a to vítězství ODS. Program považuje za realistický, splnitelný a pro každého občana. Dává závazek, že po čtyřech letech bude možné si zkontrolovat naplňování tohoto programu.

Volební program je členěn do čtyř částí:

I. Preambule, ve které se v obecné rovině rozebírá polistopadový vývoj, rozdělení ČSFR, ekonomická transformace i vymezení ODS jako síly podporující standardní politický systém založený na svobodné soutěži politických stran. Nabízí zde i obecně formulované cíle své politiky do nadcházejícího volebního období. ODS se prezentuje jako pravicový subjekt s konzervativními hodnotami obohacenými o některé liberální principy.

II. Pravomoci státu, které řeší oblasti zahraniční politiky, vnější a vnitřní bezpečnosti, moderní právní stát a veřejnou správu společně s územním členěním.

III. Ekonomika, do níž patří témata hospodářské politiky, bydlení, dopravy, zemědělství a života na venkově.

IV. Občan a stát je tvořen podkapitolami Sociální politika, zdravotnictví, životní prostředí, vzdělání a kultura.²⁷⁴

---

²⁷³ Svoboda a prosperita: Volební program 1992. www.ods.cz [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

²⁷⁴ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 3-7

Tyto čtyři základní části jsou tedy členěny na podkapitoly dle jednotlivých sektorových politik. Podkapitoly jsou následně uspořádány dle stejného klíče. První část je popis minulosti „Od minulosti po současnost“, na ni navazuje „Dnešek a budoucnost“, který odhaluje samotný program ODS. Na konci každé programové části je pak shrnutí programu ODS v této části v několika bodech.

V zahraniční politice jsou dvěma základními body programu ODS vstup do EU a NATO. Pokud jde o vstup do Evropské unie, vychází ODS z přesvědčení, že *„evropská integrace je perspektivní proces, který občanům členských států Evropské unie zaručuje mír, stabilitu, bezpečnost, svobodu a hospodářskou prosperitu.“*²⁷⁵

Pokud jde o vstup do NATO, vyjadřuje ODS přesvědčení a zájem, aby byla ČR *„přijata do této obranné aliance, neboť systém kolektivní obrany NATO považujeme za efektivní způsob zajištění bezpečnosti našeho státu... ...jsme přesvědčeni, že je v našem zájmu aktivně se podílet na zajištění bezpečnosti v našem regionu i v celé Evropě.“*²⁷⁶

ČR má být podle ODS aktivním státem, který se zapojuje do evropské politiky. Chce se zapojovat do řešení mezinárodních problémů globálního významu. Zároveň má důsledně hájit národní zájmy.

Důležitou součástí zahraniční politiky má být také budování dobrých vztahů se sousedními zeměmi, zejména se Slovenskem a Německem. Významnou má být také spolupráce s USA. Zahraniční politika se má orientovat také na dobré hospodářské příležitosti ČR. Hospodářský úspěch je zárukou stability země, proto ODS v programu podporuje spolupráci v rámci Středoevropské zóny volného obchodu (CEFTA). Za silného mezinárodního hráče považuje ODS Ruskou federaci, a proto podporuje hospodářskou spolupráci s tímto státem.²⁷⁷

Z hlediska vnější bezpečnosti se ODS zavazuje k pokračování modernizace a restrukturalizace armády tak, aby splňovala požadavky moderního státu. Základním cílem je splnit vojenská kritéria pro vstup do NATO. Jádrem armády mají být síly rychlého nasazení použitelné v misích NATO i OSN. Armáda má být moderní,

---

²⁷⁵ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 9

²⁷⁶ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 10

²⁷⁷ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 10-11

akceschopná, mobilní a přiměřená velikosti státu, nepotřebný majetek armády má být privatizován.²⁷⁸

V otázce vnitřní bezpečnosti si ODS stanovuje za cíl novelu trestního zákona a trestního řádu. V rámci trestního řádu by měla být co nejvýše zjednodušena trestní řízení u méně závažných činů. Rozšířena by měla být i možnost alternativních trestů. Policie má být zbavena některých administrativních činností, které mají přejít na orgány státní správy.

Z hlediska přestupků navrhuje ODS trestání veřejně prospěšnými pracemi, pokutami, propadnutím věci nebo odnětím věci, která by sloužila jako forma kauce (např. řidičům při spáchání dopravního přestupku), nebo zabavení řidičského průkazu.

Důležitou součástí bezpečnosti je prevence, a to zejména v oblasti rodiny a školy. Právě mládež považuje ODS za velmi ohroženou např. drogovými závislostmi, z kterých může pramenit kriminalita mládeže. Proto musí být vyvážená represe i prevence užívání drog, aby došlo ke snížení nabídky i poptávky. V otázce rasově motivovaných zločinů se ODS vyslovuje pro zpřísnění trestů takto motivovaných činů. Nesnadný boj s organizovaným zločinem navrhuje ODS vést nasazením agentů, zpřístupněním bankovního tajemství, konfiskací majetku, který by i jen zčásti pocházel z trestné činnosti. Zároveň navrhne změny legislativy pro lepší stíhání legalizace financí z trestné činnosti (tzv. „praní špinavých peněz“).²⁷⁹

V otázce migrace chce ODS sladit svou vízovou politiku s pravidly EU, cílem je regulovat legální i nelegální migraci.

Zároveň chce nadále podporovat přerod policie v moderní bezpečnostní složku, k čemuž má sloužit stabilizace policejního sboru. Dále důraz na kvalitní vzdělávání a technické zázemí. Vyslovuje se pro rozvoj Integrovaného záchranného systému sdružujícím státní a obecní policii, hasiče a záchrannou službu.²⁸⁰

Z hlediska právního státu prosazuje ODS *„stát omezený rozsahem svého působení, ale silný v přesně vymezených oblastech, kde zejména chrání práva občanů,*

---

²⁷⁸ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 12-13

²⁷⁹ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 14-15

²⁸⁰ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 15

vynucuje plnění smluv a respektování zákonů.“²⁸¹ Základními pravidly takového státu má být ochrana osobní svobody a majetku jednotlivce, proto navrhne ODS nový občanský zákoník a soudní řád (nejen novelizaci stávajících). Stejně tak bude prosazen nový trestní zákon a trestní řád. V oblasti trestního práva chce prosadit zpřísnění trestů za závažné trestné činy a také za recidivy. Cílem trestního řádu je co nejrychlejší trest dle zásady, aby „*pachatel trestného činu byl v co nejkratší době postaven před soud a odsouzen.*“²⁸² S trestáním souvisí i navrhované dokončení reformy vězeňství. Cílem je oddělení vězně od společnosti, zamezení, aby páchal trestnou činnost, kromě toho má být i převýchovou pro pozdější řádné zařazení do společnosti, proto je důležité chování vězně ve výkonu trestu a zajištění zaměstnanosti vězňů.

Obětem trestného činu navrhuje poskytnout v případě potřeby finanční pomoc, kterou by pak stát vymáhal po pachateli. Důležitou součástí zajištění právního státu je fungující soudnictví, které je důvěryhodně pro společnost. To lze zajistit jen přesvědčivostí rozhodnutí vydávaných v přiměřené lhůtě. Důležité je rovnoměrné obsazení soudů všech stupňů. Pro oblast podnikání se ODS zasadí o zrychlení jednání u obchodních soudů.²⁸³

Veřejná správa a územní členění státu se má řídit dle zásady stát pro občany. ODS prosazuje přesun agend spojených s vydáváním občanských průkazů a cestovních dokladů na okresní a obecní úřady. Obec ODS považuje za základní jednotku státu. Vyšší územně správní jednotky (VÚSC) nesmí být uměle vytvořené útvary, ale výslednice hledání jejich optimálního začlenění do státní správy.²⁸⁴

Ve třetím programovém bloku se ODS zabývá ekonomickými tématy. V první části se zabývá národním hospodářstvím. Cestou k jeho stabilitě a prosperitě je dle ODS svoboda, svobodný trh a individuální odpovědnost. Budování prostoru pro podnikání má být založeno na podpoře podnikání a privatizaci zbylého státního majetku, kde státní vlastnictví není potřebné. Tato privatizace bude prováděna již jen standardními způsoby. Po konci ministerstva privatizace bude ukončena i

---

²⁸¹ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 16

²⁸² Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 17

²⁸³ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 17

²⁸⁴ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 18-19

činnost Fondu národního majetku, všechny činnosti převezme ministerstvo financí. Příjmy z privatizace nebudou součástí státního rozpočtu a budou užity k úhradě dluhů z minulosti. Restituční nároky dle platné legislativy musí být státem splněny. Podnikatelé nesmí být obtěžováni nadměrnými regulacemi státu nebo profesních komor. Spotřebitel musí být chráněn právy i skutečně funkčním konkurenčním prostředím.

Zdravé státní finance jsou základním pilířem hospodářské politiky ODS. Státní rozpočet musí být udržován vyrovnaný. Vyrovnaný rozpočet je ústředním pravidlem, kterým se řídí jeho sestavování. Pokud ODS navrhne snížení daní, musí se nejprve najít úspory na straně výdajů. Se státním rozpočtem je spjata i míra přerozdělování financí, která by do roku 2000 měla dosáhnout maximální míry 40%.²⁸⁵

Základním cílem v oblasti měnové politiky je pro ODS snižování tempa inflace a stabilní měna, která je zárukou neznehodnocování úspor obyvatel. Do roku 2000 chce ODS dosáhnout míry inflace do výše 5%.²⁸⁶

V daňové oblasti prosazuje ODS snížení nejvyšší sazby u fyzických a právnických osob na 30-33%. Pro fyzické osoby navrhuje ODS snížení daňových pásem. U podnikatelů navrhuje zavedení výdajových paušálů, které zjednoduší administrativu a účetnictví. Daň z přidané hodnoty navrhují Občanští demokraté snížit na úroveň 20%. Větší přehlednost systému má zajistit omezení daňových výjimek.²⁸⁷

Pro bytovou politiku vychází ODS ze zásady, že *„řešení bytové situace je především otázkou vlastní odpovědnosti jednotlivce či rodiny. Stát však musí pro takové řešení vytvořit příslušné právní a ekonomické prostředí.“*²⁸⁸ Zároveň se zasadí o deregulaci cen nájemného i adresné dávky na bydlení pro sociálně slabé. Vlastníkům družstevních bytů má umožněn odkup bytů do soukromého vlastnictví. Zároveň mají být velká družstva rozdělena na menší části, aby v nich mohla existovat skutečná samospráva a mohly se stát součástí trhu s bydlením. Trh s byty je zároveň nejlepší řešení pro bytovou otázku většiny obyvatel. Tento trh chce ODS

---

²⁸⁵ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 22-24

²⁸⁶ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 24

²⁸⁷ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 24

²⁸⁸ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 26

podpořit i státní podporou hypoték. Stavba nových bytů má probíhat spoluprací mezi státem, obcemi a soukromým sektorem.²⁸⁹

Pro dopravu je cílem ODS budování sítě rychlostních silnic a dálnic. Do roku 2000 chce dobudovat dálnici D5 i s obchvatem Plzně. Do stejného roku má být hotova i dálnice D8 směrem na Ústí nad Labem. Celkový počet dostavěných dálnic slibuje zvýšit z 58 km v minulém období na 200 km. Stejně tak se zasadí o hospodárnější a účinnější údržbu dálnic a silnic. Podporovat bude rozvoj říční dopravy a privatizaci státních letišť v K. Varech, Ostravě a Brně. Stejně tak plánuje ODS vytvořit podmínky pro vznik nových leteckých dopravců. Hlásí se k podpoře veřejné dopravy, modernizaci a restrukturalizaci Českých drah. Cílem je vytvořit koridory umožňující rychlost až 160 km/h. Dobudován bude koridor Děčín-Praha-Česká Třebová-Brno-Břeclav a připraven bude Ostrava-Přerov-Břeclav. Regionální dráhy mají být nabídnuty k privatizaci, celostátní železniční doprava osobní a nákladní má zůstat ve státních rukách.²⁹⁰

Na venkově slibuje ODS podporovat rozvoj soukromého zemědělského podnikání, které bude umožněno i dokončením vypořádání všech restitučních nároků a privatizací (např. prodejem státní půdy – až 500 tisíc hektarů). Cílem je umožnit všem podnikavým a pracovitým lidem realizovat své aktivity. V podpoře venkova mají pomoci Podpůrný garanční zemědělský a lesnický fond nebo Státní fond tržní regulace. Volný obchod se zemědělskými produkty má zajistit přijatelné ceny a kvalitu produktů.²⁹¹

Čtvrtý programový blok „Občan a stát“ začíná kapitolou Sociální politika. V té vychází ODS ze tří základních principů:

- „1) odpovědnost člověka za sebe a svoji rodinu,*
- 2) vzájemná solidarita a*
- 3) adresnost sociálních opatření.“²⁹²*

---

²⁸⁹ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 26-27

²⁹⁰ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 28-29

²⁹¹ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 30-31

²⁹² Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 33

Sociální dávky musí být dle ODS poskytovány v souladu s možnostmi státu. Základním prvkem je rodina, proto je třeba chránit její členy. Podpora rodin musí být poskytována adresně, aby bylo zabráněno jejich zneužívání. Nízká míra nezaměstnanosti na úrovni 3% je pozitivně hodnocena. ODS při poskytování dávky v nezaměstnanosti trvá na principu její přechodnosti, aby byl zaměstnanec motivován zapojit se do práce.

V oblasti důchodů byla zavedena možnost připojištění, zvyšování věku odchodu do důchodu bylo rozloženo do delšího období. ODS nechce zvyšovat platbu pojistného. Podporována je nestátní aktivita k zajištění sociálních služeb. I nadále chce ODS podporovat začleňování osob s handicapem do společnosti.²⁹³

Ve zdravotnictví je hlavním cílem ODS stabilizovat systém a omezit jeho růst. Je nutné stanovit jasná pravidla pro vývoj investičních, provozních a režijních nákladů. Základem je efektivní vynakládání finančních prostředků. Zároveň to musí být občan, který se má rozhodovat, jakou formu zdravotní péče využije.

V lůžkovém fondu je cílem přeměnit část lůžek na dlouhodobou péči, kterých je nedostatek. Zároveň by měla být lůžková zařízení privatizována. Větší pravomoci ředitelů nemocnic umožní jejich větší vliv na hospodaření. ODS prosazuje zavedení smluvních platů do zdravotnictví, které by umožnily zaplatit dobře lékaře a sestry. Dále navrhuje zavést standard péče pro pacienty, která bude plně hrazena z pojištění. A také nastavit možnost individuální volby zdravotní péče na základě soukromého připojištění. ODS navrhuje zvýšit dozor nad hospodařením zdravotních pojišťoven. Všechny změny, ale nesmí ovlivnit dostupnost zdravotní péče, ani by neměly vést k zvyšování pojistného.²⁹⁴

V oblasti školství chce ODS garantovat výdaje na úrovni 6% HDP, školy mají být financovány dle počtu žáků, zároveň se mají otevřít i možnosti mimorozpočtových zdrojů financí. Školská politika se zaměřuje na učitele, který je nositelem vzdělání. Prosazuje kombinaci univerzitního a celoživotního vzdělávání, tedy odborné přípravy, profesního růstu a odpovídajícího systému odměňování, aby byli učitelé motivováni pro svou práci. Zároveň se má stát školství perspektivním oborem pro mladé učitele. Motivací pro školy má být i možnost pro rodiče vybrat školské

---

²⁹³ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 33-34

²⁹⁴ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 35-37

zařízení pro své dítě. Veřejnost má být informována o výsledcích vzdělávání, o vzdělávacích programech škol a jejich financování. Na školském systému se mají ve větším měřítku podílet obce.

Z hlediska středního školství má být udržena tradiční kvalita, každý maturant by navíc měl zvládat dva cizí jazyky. V učňovském školství bude ODS usilovat o větší propojení s firmami a podnik, například jejich převedením do vlastnictví privatizovaných firem. Náklady na teoretickou výuku by i nadále hradil stát.

Vysoké školství má rozšířit svou nabídku o nové typy studia (bakalářské, vyšší odborné školy), což umožní vyšší počet studentů bez snížení kvality výuky. Nestátní vysoké školy navíc mohou zvýšit konkurenci a vytvořit nové možnosti studia, např. i v zahraničí. Zároveň se má zvýšit dozor nad VŠ pomocí akreditační komise, jejíž průzkumy o VŠ by měly být veřejné. ODS je pro zavedení školného, ale nemělo by znepřístupnit VŠ ekonomicky slabším studentům. Systém školství by měl být dostatečně kvalitní, aby mohly být tituly uznávány i mimo ČR.²⁹⁵

Ve vědě chce ODS pokračovat v nastoupeném trendu. Efektivní využití prostředků má být umožněno vzájemnou konkurencí vědeckých pracovišť, pluralitou zdrojů financování a pravidelným hodnocením vědeckých institucí ze strany odborníků, a to i zahraničních. ODS podporuje propojení teoretického a praktického výzkumu.

V kultuře bude ODS podporovat zapojení soukromého sektoru (obce, občané, sponzoři). Zároveň se kontrola péče o památky rozdělí mezi centrálními orgány a nižšími orgány státní správy. ODS prosazuje snížení počtu národních kulturních institucí (Národní knihovna, Národní muzeum, Národní divadlo, Národní galerie apod.) z 90, které spravuje stát skrze rozpočet ministerstva kultury, tak, aby v jeho péči zůstaly jen ty nejvýznamnější. Na chodu kulturních institucí se mají více podílet jejich zřizovatelé (např. obce) za předpokladu, že se mohou účastnit výběrových řízení na udělení grantů z veřejných rozpočtů. ODS se také zasadí o novelizaci nevyhovujícího autorského zákona.²⁹⁶

Investice do sportovní oblasti musí být dle ODS využívány efektivněji. Sport má být rozdělen na reprezentační část s významem pro celou republiku a možností více

---

²⁹⁵ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 39-40

²⁹⁶ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 40-41

zdrojového financování a zájmový sport, který má regionální význam a náklady na něj by měly mít stejnou možnost čerpat všechny sdružení z veřejných rozpočtů.²⁹⁷ V oblasti životního prostředí vnímá ODS roli státu jako zákonodárce, který stanovuje pravidla a provádí nestrannou kontrolu. Chránit by měl zejména složky životního prostředí, které nemohou mít konkrétního vlastníka (vzduch, podzemní voda, klima). V otázce konkrétních oblastí (les, půda) vyřeší nalezení nápravy znečištění konkurence mezi soukromými subjekty. Důležitým úkolem bude dopracovat legislativu ochrany životního prostředí, např. ochranu půdy, vodních zdrojů, stanovení emisních limitů. V souladu se stanovením legislativy bude nutné ji také důsledně dodržovat např. uplatňováním náhrady škody od původce znečištění na soukromoprávním základě. Důležitou složkou vztahu k životnímu prostředí je osvěta a prevence vytvářející kladný vztah k životnímu prostředí. Jako ekologicky šetrnější bude podporována jaderná energetika, ale za důsledné kontroly bezpečnosti.²⁹⁸

4.4. Srovnání volebních programů 1992 a 1996

Základem obou volebních programů byla socioekonomická témata. ODS se profiluje jako pravicová konzervativní strana s liberálními prvky v ekonomice. Tyto zásady liberální ekonomiky jsou vyjádřeny tržním hospodářstvím založeným na svobodném trhu a svobodném podnikání s důrazem na nedotknutelné soukromé vlastnictví. Konzervativní přístup bychom mohli vysledovat v přístupu k pojetí rodiny a matky ve společnosti. S podporou významné pozice církve v sociální politice. V jasném vymezení pravomocí státu.

Občanští demokraté po celá 90. léta prezentují jako vůdčí síla polistopadových změn a takto jsou vnímáni i svými voliči.

Pro zjednodušení budu v rámci této kapitoly označovat tyto volební programy zkratkou P a rokem vydání, tedy P92 a P96.

Po formální stránce jsou oba programy téměř totožné. V roce 1992 se kapitoly dělí dle sektorových programů. O čtyři roky později jsou kapitoly rozčleněny na tři

---

²⁹⁷ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 41

²⁹⁸ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 42-43

programové bloky a následně rozděleny na podkapitoly dle sektorových programů. Podobně jsou tyto kapitoly členěny na část, která popisuje minulost (P92 se ještě dělí na dobu před listopadem a po listopadu), a další, která popisuje vlastní volební program. Na závěr každé kapitoly je zařazeno stručné shrnutí všech zásadních programových bodů konkrétní části programu. Programy se také liší pořadím kapitol, kdy v roce 1992 začíná program tématem právního státu a ekonomickou reformou, o čtyři roky později otázkami zahraniční politiky a bezpečnosti občana. V případě P92 předchází samotné programové části představení ODS. O čtyři roky později nahrazuje tuto část Preambule.

Samotný program se tedy orientuje zejména na otázky:

1. ekonomické (transformace ekonomiky)
2. pojetí právního státu,
3. velmi důležitou kapitolou je také zahraniční politika,
4. otázky územního členění státu (nejprve federace, posléze samostatné ČR),
5. sociální politiky a s ní spjaté otázky bydlení,
6. zdravotnictví,
7. vnitřní a vnější bezpečnosti,
8. vědy, kultury a vzdělání,
9. zemědělství a venkov,
10. životního prostředí.

Prvních osm bodů programu se také prolíná s následným obsazením ministerských postů. Jsou to také oblasti, kde ODS vytváří podrobné kroky (patrně je to zejména na hospodářské, zahraniční a sociální politice), proto je logické, že v povolebních vyjednáváních uplatňuje zájem zejména o tyto resorty (1992 získává posty ministra financí, hospodářství, práce a sociálních věcí a ministra zahraničí a velmi podobně si vede o čtyři roky později). V obou programech je patrné, že se ve všech oblastech ODS snaží uplatňovat liberální přístup k ekonomice i státnímu zřízení. Ideálem je tržní hospodářství (a fungování společnosti) s co nejmenšími zásahy státu a co největší individuální svobodou, iniciativou a odpovědností občana.

1. Ekonomické otázky jsou ovlivněny popisem přechodu z centrálně plánované ekonomiky na tržní. Hlavními myšlenkami, které program obsahuje (stejně tomu je i o čtyři roky později), jsou nedotknutelnost soukromého vlastnictví, svobodný trh a svobodné podnikání. Za základ ekonomické prosperity považuje jednotlivce, který svou aktivitou vytváří potřebné hodnoty. Zatímco v prvním programu nabízí ODS

nástroje, kterými chce transformaci provést: privatizace, liberalizace cen, podporu podnikání, státní finance, zahraniční kapitál. O čtyři roky později se soustřeďuje na dokončení reform, pokračování v nastaveném směru, stanovení právního rámce a omezení jakýchkoliv nadměrných regulací trhu a podnikání.

Z hlediska státního rozpočtu je základní prioritou ODS v obou programech vyrovnaný státní rozpočet, kterému jako cíly jsou podřízeny i stránka příjmů a výdajů (např. snižování daní je v P96 podmíněno předchozím snížením výdajů), zároveň se v P92 i P96 považuje za cestu ke snížení výdajů omezení přebujelé státní správy. Další důležitou součástí finanční politiky je snaha co nejméně snížit míru inflace (v P96 si klade za cíl snížit inflaci do roku 2000 na 5%).

Zatímco v P92 se klade důraz na snižování státního podílu na HDP, v P96 si jako jeden z dalších cílů vázaných k státnímu rozpočtu klade omezení přerozdělování na 40% do roku 2000. Stejně tak se v P96 přidává konkrétní návrh snížení horní sazby daní fyzických a právnických osob a DPH.

2. Právní stát je v pojetí ODS v obou programech státem pro občana. Základem je svoboda jedince, nedotknutelnost soukromého vlastnictví a vzájemná kontrola jednotlivých složek státní moci díky dělení na zákonodárnou, výkonnou a soudní. Stát je v obou programech servisní organizací pro občana, která mu má sloužit a kterou má občan právo kontrolovat. V P92 se hlásí k nahrazení prokuratury institucí vyšetřujícího soudce, o které se v P96 už nezmiňuje, podobně je tomu i v otázce lustrací, tedy zabránění činnosti osob zkompromitovaných minulým režimem ve státních orgánech. V P92 se ODS vyslovuje pro nové koncepty soukromého a veřejného práva, v P96 už konkrétně zmiňuje závazek vytvořit nové kodexy: občanský zákoník a řád i trestní zákon a řád. Naproti P92, kdy se do značné míry obecně vymezuje, co to právní stát je, v P96 se ODS více zaměřuje na trestněprávní oblast, ať už se jedná o vymahatelnost práva, kdy požaduje co nejrychlejší a nejpřísnější potrestání pachatele, navrhuje rozšíření palety alternativních trestů a funkční vězeňský systém.

3. V zahraniční politice se postoje ODS příliš neměnily. Považuje za důležité aktivní členství v mezinárodních organizacích. Výrazně se vyhranila v obou případech vůči politice Hradu a levicových politiků. V obou případech stanovuje za cíl vstup do EU (v roce 1992 ještě Evropského společenství), v P96 už uvádí i konkrétní kroky učiněné k tomuto cíli: „V únoru 1995 se Česká republika stala přidruženým členem Evropské unie, v lednu 1996 pak podala oficiální žádost o

*členství v Evropské unii. Dnes Česká republika patří mezi čelné kandidáty na budoucí přijetí.*²⁹⁹ Vstup do EU považuje v obou programech za předpoklad stability a prosperity země. Zároveň ale v P96 přidává ODS poznámku, že sdružování v EU nesmí mít vliv na národní suverenitu.

Druhým společným bodem je vstup do NATO. Zatímco v P92 ODS stanovuje kroky, které je nutné vykonat v zahraniční i bezpečnostní politice, v P96 vyslovuje přesvědčení, že většina z nich byla splněna a předpokládá vstup do roku 2000.

Dalším bodem zahraniční politiky je budování vztahů se sousedy. V P92 je to zejména vztah s Německem a Maďarskem, o čtyři roky později se důležitým partnerem stává i Slovensko a státy ze sdružení CEFTA.

Společný pro oba programy je velký akcent na budování dobrých vztahů s USA jako globálním garantem svobody. V P92 se k USA přidávají i tradičně dobré vztahy s Francií a Velkou Británií, v P96 tato zmínka chybí, naopak je tu zmínka o snaze budovat hospodářské vztahy s Ruskem.

4. Územní členění státu se týká v P92 zejména vztahu ve federaci. O obcích se zmiňuje v části o právním řádu jakou součástí budování státu od zdola (občan-rodina-obec-stát). Navrhuje jasné kompetence federativních orgánů, staví se za společný stát, ale zároveň vyslovuje i reálnou možnost nemožnosti se dohodnout (z toho tedy nepřímou vyplývá, že jako možné vidí i rozdělení státu). V P96 se už zabývá územním rozčleněním ČR. Navrhuje přenos některých pravomocí z působnosti Policie ČR (vydávání OP a CP) na obecní a okresní úřady. Obce považuje za základní a nejdůležitější článek ve správě věcí veřejných. V otázce VÚSC se nestaví proti, ale musí být jasně vymezeny jejich pravomoci.

5. Sociální politiku spojuje ODS v P92 s problematikou bydlení, což v P96 rozděluje. Základní tezí sociální politiky z pera ODS je zodpovědnost občana sama za sebe. Důležitou úlohu v rámci sociální politiky má v obou programech rodina a nestátní instituce (nadace, církve apod.). V P92 se dokonce počítá s odvedením velké části prostředků na sociální péči mimo rozpočet ve prospěch nadací a fondů, na jejichž financování by se podílely soukromé osoby. Takový návrh už v P96 není. V P92 jsou také samostatně řešeny oblasti sociální politiky: rodina, důchodci, mládež, ženy, zdravotně postižení, sociálně problematičtí, nezaměstnaní, bytová politika. P96 takto podrobný není. V P92 se objevují témata důchodové reformy

---

²⁹⁹ Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. www.ods.cz [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf, str. 9

(např. prodloužení odchodu do důchodu), o které už se v P96 nemluví, byť je zmíněno vytvoření možnosti připojištění a rozložení zvýšení věku odchodu do důchodu do více let. V P92 se mluví o nutnosti vyrovnaného přístupu žen ke kariéře, ale zároveň o jejich nezastupitelné úloze matky, vytváření možnosti pro jejich aktivní zapojení do pracovního procesu při mateřství např. formou zkrácených úvazků, nároku na stejnou odměnu za práci jako u mužů. Otázku mládeže a její ochrany řeší P96 v rámci vnitřní bezpečnosti. V obou se hovoří o nutnosti prevence před drogovými závislostmi a kriminalitou.

V P92 a 96 má být rodina jako základní jednotka společnosti chráněna jako celek a stejně tak i její členové (zákon o rodině). V obou programech je cílem začlenění zdravotně postižených do společnosti (dle možností). Stejně tak jsou řešeny i sociální dávky, které musí být adresné, aby bylo zabráněno jejich zneužívání. V obou programech ale zmiňuje, že v sociální politice se musí odrážet ekonomická výkonnost státu.

Otázku bydlení musí dle ODS v obou programech vyřešit fungující trh s nemovitostmi. Odpovědnost za vlastní bydlení by podle nich měla být přenesena na jedince a rodinu. Stejně tak se v obou programech ODS hlásí k postupné deregulaci cen nájemného a snižování státní podpory na bydlení. V P96 se navíc navrhuje transformace bytových družstev na menší celky, aby se zefektivnila jejich samospráva, stejně tak chce přenést větší odpovědnost za bydlení na obce.

6. Ve zdravotnictví je dle P92 nutná transformace systému, dle P96 je nutno systém stabilizovat, omezit narůstající výdaje a připravit ho na další fázi reformy. V obou programech by se dle ODS měl zvýšit podíl soukromých ordinací a zdravotních zařízení. V obou se navrhuje privatizace lůžkových zařízení a také stanovení bezplatných standardů a možností připojištění a čerpání nestandardní péče.

V P92 se mají soukromá zařízení stát základem systému. Jasně se zde zmiňuje nutnost vpustit do zdravotnictví tržní principy, což už P96 takto explicitně neobsahuje. Důležitá je pro zdravotnictví v P92 existence konkurence zdravotních pojišťoven. Tento požadavek je v P96 utlumen, naopak je vysloven požadavek, že je zdravotní pojišťovny potřeba podřídit veřejné kontrole. V P96 je navrženo posílení úlohy ředitele zdravotnického zařízení, možnost uzavírat smluvní platy mezi ním a zdravotnickými zaměstnanci a přeměna části lůžkového fondu na lůžka pro dlouhodobou péči, kterých je nedostatek.

7. Z hlediska vnější bezpečnosti je základem politiky ČR orientace na členství v NATO, s tím je spjata reorganizace armády dle možností státu, což je součástí obou programů. V P92 je požadována armáda celistvá, schopná samostatného fungování a zaměřená na obranu. V P 96 je vize budoucí armáda charakterizována potřebou mobility a akceschopnosti kdekoliv na ochranu zájmů občanů. Je tedy opuštěna vize armády určené jen pro obranu ČR, což patrně souvisí s blízkým začleněním do jednotek NATO.

Vnitřní bezpečnost státu je budována na základě vztahu občana a policie. V P92 je řešena hlavně organizační struktura policie, zvyšování její vážnosti i ochrana jejich příslušníků. Je řešena i otázka zpravodajských služeb, které mají být vyňaty z působnosti ministerstva vnitra a podrobit je kontrole parlamentu. V P96 se zaměřuje program zejména na trestání přestupků a trestných činů, tedy na zákonná opatření. Jmenuje konkrétní oblasti kriminality, na které se hodlá zaměřit (organizovaný zločin, hospodářská kriminalita). Slibuje pokračovat ve vytváření podmínek pro vznik Integrovaného záchranného systému.

8. V oblasti vzdělání se v P92 akcentovala pestrost rozvoje vzdělávacího systému (např. vznik alternativních typů škol.) V P96 se zdůrazňuje stabilizace systému a zvýšení pravomocí ředitele k rozhodování o hospodaření školy. V obou programech je akcentována nutnost dosažitelného základního a středního vzdělání pro všechny. Školy mají být financovány pomocí státních příspěvků, jejichž výše je vázaná na počet žáků. A zmiňována možnost různých způsobů financování i mimo státní rozpočet. Pozice i platové ohodnocení učitele mají být posíleny na úroveň jiných veřejných zaměstnanců (P92) a dle P96 má být vytvořen program pro učitele složený z odborné přípravy, profesního růstu a odpovídajícího systému odměňování. Stát má dle obou programů omezit zásahů do školství, má pouze dohlížet na kvalitu výuky základních, učňovských a středních škol pomocí školní inspekce.

V P96 je navrhováno propojení učňovského školství v praktické části se soukromým sektorem, kdy by teoretickou část platil stát. Ve středním školství navíc navrhuje povinné studium dvou cizích jazyků.

V P92 je navrhováno spojení vysokých škol s akademii věd. Technické obory mají být propojeny s hospodářstvím a privatizovány. V témže programu navrhuji vznik ministerstva pro vědu a vysoké školství. V P96 už zmínky o slučování akademií věd a VŠ nenalezneme. Ačkoliv i zde je akcentována nutnost financování

vědeckých institucí z více zdrojů. V P96 je naopak stanoven požadavek školného a stejně tak i na rozšíření možnosti studia na VŠ bez snížení kvality výuky (vznik VOŠ, rozšíření možností studia bakalářských programů).

V kultuře se v obou programech shodně navrhuje vymezení institucí, které budou pod přímým dozorem státu (Národní knihovna, Národní muzeum atd.) a ostatní mají přejít pod privátní nebo obecní kontrolu. Stát by měl pomocí grantů pomáhat financovat programy, které jsou pro něj hodnotné. Stejně tak má vymezit seznam památek, které bude nadále spravovat a ostatní odstátnit.

V programu P92 chce navíc nastavit možnosti vzniku svobodných médií jako předpokladu demokracie. V P96 se zabývá navíc sportem, který dělí na reprezentační a zájmový.

9. V oblasti zemědělské politiky a vztahu k venkovu se chce ODS v obou programech řídit zásadami svobodného podnikání. Soukromé vlastnictví půdy (pomocí restitucí nebo prodeje státní půdy), privatizace státních statků a restrukturalizace zemědělských družstev mají pomoci životu na venkově. Volný obchod v zemědělství má zajistit kvalitu i adekvátní cenu potravinářských výrobků. V P92 se o zemědělství, lesnictví a vodohospodářství hovoří i jako o významných tvůrcích krajiny.

10. Problematika životního prostředí je v obou programech řešena podobně. Stát by měl být jen zákonodárcem a vymahatel ekologicky šetrného chování. Obyvatelům i firmám má být dána poměrně velká svoboda v realizaci ochranných a revitalizačních programů, ale poškozování životního prostředí má být přísně trestáno. V P92 navíc ODS hovoří o programu první pomoci životnímu prostředí (např. odsíření elektráren). ODS se v obou programech také vyslovuje pro jadernou energetiku při splnění přísných bezpečnostních podmínek.

Oba volební programy jsou si velmi podobné v ekonomické oblasti, ve kterých hlásají zásady ekonomického liberalismu. Tyto principy ODS udržuje po obě volební období. Při podrobném studiu je ale znatelný posun v sociální oblasti, kdy (patrně díky společenské situaci, vztahům v koalici, posilující ČSSD i snaze se více programově rozkročit) dochází ke změnám v zdravotnické oblasti k menšímu důrazu na privatizaci, ve školství a vědě podobně u akademií věd. Stejně tak v oblasti sociální péče se omezuje důchodová reforma pouze na systém připojištění a věk odchodu do důchodu je zvyšován postupně.

5. Závěr

Český stranický systém se začal formovat v podstatě okamžitě po listopadové revoluci roku 1989. Některé politické strany a hnutí navazují na činnost organizací z předrevolučního období. Jiné vznikají spontánně díky nově nabyté svobodě. Z hlediska definice dle G. Sartoriho bychom mohli označit období 1989-1991 jako atomizovaný pluralismus, tedy velké množství malých stran. Z této definice se však vyděluje hnutí, které se postavilo do čela jednání s minulým režimem – Občanské fórum. To mělo většinovou podporu, ale nebylo stranou. Jeho hlavním úkolem bylo dovést zem do voleb, ve kterých se měla potvrdit legitimita „Sametové revoluce“. Étos OF byl od počátku ovlivněn myšlenkami okruhu lidí kolem Václava Havla a Jiřího Dienstbiera, kteří chtěli vybudovat něco lepšího, než byl minulý režim a zároveň i něco lepšího, než byl standardní stranický systém na Západě. Tato snaha byla označována Václavem Klausem jako „hledání třetí cesty“. V samotném OF patřil V. Klaus ke křídlu, které se hlásilo k pravicové politice a nutnosti přetvořit hnutí ve standardní stranu. Tento přerod proběhl v roce 1991, kdy vzniká Občanská demokratická strana. Nově vzniklá strana využívala základu daného OF, ale už po svém vzniku vytváří jasnou horizontální a zejména vertikální strukturu, která u OF v podstatě chyběla. V čele strany stojí předseda a výkonná rada. Důležitou součástí stranické politiky je kongres a sněmy. Vertikálně je rozčleněna od celorepublikových orgánů, přes regiony a oblasti po místní sdružení. Výjimečné postavení má v ODS hlavní manažer, který se zabývá právními, pracovně právními a hospodářskými úkoly. Tento druh zaměstnance se ve sledovaném období nenacházel v žádné jiné straně.

Počet členů ODS v průběhu času osciloval kolem 20 000, čímž se řadí ke stranám s jejich největším počtem z hlediska kontextu ČR. Lze tak hovořit o straně masové. Stejně tak se postupně programově rozkračuje, takže ji můžeme definovat jako tzv. catch-all party. Od roku 1992 až do roku 1998 byla účastna na všech vládách ČSFR a ČR, které zde byly ustaveny (v osobě Václava Klause byla účastna všech vlád od prosince 1989). Svými volebními úspěchy se stala na jedno volební období stranou dominantní a na pravé straně politického spektra se její dominance udržela i po roce 1998, kdy v předčasných volbách skončila druhá. Právě tato dominance vedla ke ztotožnění velké části polistopadového vývoje s ODS, byť ani jednou nevládli

Občanští demokraté sami. Koaliční vlády vznikaly na půdorysu pravostředové koalice, kdy výjimkou byla federální dočasná vláda Jana Stráského, která však měla jediný úkol, a to dovést zemi k poklidnému rozdělení. Na národní úrovni uzavřela ODS dohody o koaličním vládnutí s KDU-ČSL, KDS (se kterou se nakonec ODS sloučí) a ODA. Byli to však Občanští demokraté, kteří drželi ve vládě klíčové resorty a měli absolutní většinu (byť těsnou). Pozice premiéra Václava Klause byla navíc v letech 1992-1996 téměř neotřesitelná, a tak se menší strany cítily (ne neprávem) v koalici na druhé koleji. Některé spory dokonce hrozily odchodem koaličních partnerů z vlády. Přesto je možné toto období, díky postupně narůstající většině v Poslanecké sněmovně PČR, považovat za velmi stabilní. A to zejména při srovnání hned s následující kabinetem na stejném půdorysu, který vzešel z voleb 1996. Ten byl už při svém vzniku výrazně handicapován patovým výsledkem voleb. Strany vládní koalice měly dohromady 99 hlasů, čímž vzniká první menšinová vláda v historii ČR. Kabinet tolerovala výměnou za získání ústavních funkcí ČSSD (její předseda Miloš Zeman se stal předsedou PS PČR). Menší koaliční strany, pak trvaly na rozložení vládních sil 8:4:4, což znamenalo, že ani jedna ze stran neměla absolutní většinu. To mělo zabránit protlačování vládních návrhů ze strany ODS přes nesouhlas koaličních partnerů. Na druhé straně (v ODS) to však zvýraznilo pocit, že si menší strany nárokují pozice, které jim dle volebních výsledků nepatří. I nadále měla ODS klíčové resorty ve vládě pro ekonomickou, zahraniční a sociální politiku, aby mohla naplňovat své politické cíle. Vládní koalice však byla téměř v permanentní krizi, kterou zapříčinily spory v koalici, silná opozice i problémy v samotných stranách, zejména v ODS a ODA, které řešily otázky svého financování a politického programu. Výhrady měli spolustraníci a koaliční partneři i k politickému stylu Václava Klause. K situaci negativně přispěly i ekonomické problémy země, a tak na konci roku 1997 krize vyvrcholila pádem vlády a rozštěpením ODS, která ztrácí pozici dominantní strany (v následných volbách skončí druhá), ale udrží si dominantní pozici na pravé straně politického spektra.

Svémi voliči je vnímána jako strana prezentující ekonomickou transformaci, v zahraniční politice návrat do Evropy a z hlediska sociální politiky se zaměřuje na aktivní jedince, kteří nesou odpovědnost za vlastní život. Tato programová východiska také ovlivňují voličskou základnu Občanských demokratů, která se rekrutuje z osob s vyšším vzděláním, žijících ve městech. Stejně tak převažují

podnikatelé, manažeři a majitelé velkých firem. ODS je pak prezentována jako strana podnikatelů a bohatých majitelů firem. Relativně velké úspěchy slaví ve větších městech, kde se právě její voličské jádro koncentruje, naopak na venkově je často poražena, což může souviset např. s působením Josefa Luxe (KDU-ČSL) na ministerstvu zemědělství, kdy ODS tento post přenechala na dvě volební období lidovcům, jako by o něj neměla sama zájem.

Stabilními tématy v programu ODS byla otázka ekonomické transformace k tržnímu hospodářství. Součástí je privatizace, podpora podnikání, liberalizace cen a trhů, rozpočtová odpovědnost a snižování míry inflace. Dalším tématem ODS je vytvoření minimalistického státu, který by sloužil občanovi a vytvářel jen základní pravidla fungování společnosti. Tyto zásady se prolínají programem ODS ve většině odvětví. Základem společnosti je pro ODS svoboda jedince a soukromé vlastnictví. Tyto programové body mohla ODS ve vládách naplňovat díky obsazení klíčových postů ministra financí a hospodářství. Stejně významné bylo obsazení resortu zahraničí, který vedl Josef Zieleniec. Program v této oblasti byl zaměřen na „Návrat do Evropy“, začlenění ČR do EU a NATO, budování dobrých vztahů se sousedy a USA. I sociální politika byla v obou vládách formována politikem ODS. Cílem této programové oblasti bylo přenést odpovědnost za svůj život na jedince a rodinu. Opustit ochránářský model státu minulého režimu.

Při srovnání obou programů je patrné, že základní programové body u ODS zůstávají stejné. Liší se ale přístup v sociální politice, kde musí ODS reagovat na požadavky lidovců a kritiku ČSSD (příkladem může být zvyšování věku odchodu do důchodu). A právě program a působení ODS je zdrojem nástupu ČSSD na politické výsluní. ČSSD se staví do opozice (logicky) ke všem programovým bodům ODS, ale zároveň i k polistopadovému vývoji. Po předčasných volbách pak sociální demokracie nahrazuje ODS i ve vládě.

Seznam použitých informačních zdrojů

BALÍK, Stanislav. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, 327 s. ISBN 80-732-5079-9.

BERNARD, Josef. Historické faktory jako vysvětlení prostorových vzorců volebního chování v postkomunistickém období. In: KOSTELECKÝ, Tomáš. *Koho volí Vaši sousedé?: prostorové vzorce volebního chování na území Česka od roku 1920 do roku 2006, jejich změny a možné příčiny*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2014, s. 133-138. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-166-4.

BERNARD, Josef a Martin ŠIMON. Prostorové vzorce volebního chování v letech 1990-2006: popis, proměny a možné příčiny. In: KOSTELECKÝ, Tomáš. *Koho volí Vaši sousedé?: prostorové vzorce volebního chování na území Česka od roku 1920 do roku 2006, jejich změny a možné příčiny*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2014, s. 109-132. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-166-4.

CIGÁNEK, František. *Kronika demokratického parlamentu: 1989-1992*. Praha: Cesty, 1992, 220 s. ISBN 80-853-6334-8.

FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Konstituování systému politických stran v České republice (1989-1992). In: *Politologický časopis*. Brno: Nadace Mezinárodního politologického ústavu Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1/1997n. l., s. 104-126.

FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Praha: Barrister, 1998, 263 s. Vědecké studie (Barrister). ISBN 80-859-4731-5.

HAKAUF, Martin. Dělení Československa aneb vztahy mezi Čechy a Slováky v letech 1989 až 1992. *www.e-polis.cz* [online]. 2011, 8. 2. 2011 [cit. 2015-07-16]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/deleni-ceskoslovenska-aneb-vztahy-mezi-cechy-a-slovak-y-v-letech-1989-az-1992.html>

HANÁČEK, Vladimír. Typologie českého stranického systému po roce 1989. *www.e-polis.cz* [online]. 2010, 21. 10. 2010 [cit. 2015-07-16]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/typologie-ceskeho-stranickeho-systemu-po-roce-1989.html>

HONAJZER, Jiří. *Občanské fórum: vznik, vývoj a rozpad*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1996, 107 s., [8] s. obr. příl. ISBN 80-235-0076-7.

JIČÍNSKÝ, Zdeněk. Československý parlament v letech 1990 - 1992. In: *Politologická revue: diskuse - zprávy - recenze*. 1/1995. Praha: SWL ofsetová tiskárna, 1994-, s. 3-12. ISSN 1211-0353. Dostupné také z: <http://www.cspv.cz/index.php/cz/politologicka-revue/archiv-revue/1995>

KUBÁT, Michal. Česká parlamentní pravice z pohledu politické vědy. In: *Česká konzervativní a liberální politika: sborník k desátému výročí založení revue Proglas*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000, s. 86-105. ISBN 80-85959-73-9.

KYLOUŠEK, Jakub. ODS a její vnitřní fungování. In: BALÍK, Stanislav. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, s. 245-256. ISBN 80-7325-079-9.

MAREŠ, Miroslav. Programatika ODS. In: BALÍK, Stanislav. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, s. 124-140. ISBN 80-7325-079-9.

MAREŠ, Miroslav. Česká republika. In: FIALA, Petr, Maxmilián STRMISKA a Jan HOLZER. *Politické strany ve střední a východní Evropě: ideov-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2002, s. 121-153. ISBN 80-210-3036-4.

MRKLAS, Ladislav. ODS ve vládních koalicích v letech 1991-1997. In: BALÍK, Stanislav. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, s. 18-37. ISBN 80-7325-079-9.

NOVÁK, Miroslav. Utváření stranického systému v českých zemích: Analýza dosavadních trendů a výhledy do budoucna. In: *Politologický časopis*. Brno: Nadace Mezinárodního politologického ústavu Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 2/1999n. 1., s. 133-145. ISSN 1211-3247.

NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 275 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-858-5022-2.

NOVOTNÁ, Michaela. Ztracený zápas o pohraničí: Volební vítězství Konráda Henleina v roce 1935. *Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury* [online]. Praha: Lidové noviny, 1990, 2006(8) [cit. 2015-07-18]. ISSN 0418-5129. Dostupné z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2006/8/ztraceny-zapas-o-pohranici/>

PEČINKA, Bohumil. Formování české občanské pravice. In: *Česká konzervativní a liberální politika: sborník k desátému výročí založení revue Proglas*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000, s. 69-85. ISBN 80-85959-73-9.

POLÁKOVÁ, Markéta a Renáta MIKEŠOVÁ. Volby v Česku. In: KOSTELECKÝ, Tomáš. *Koho volí Vaši sousedé?: prostorové vzorce volebního chování na území Česka od roku 1920 do roku 2006, jejich změny a možné příčiny*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým

ústavem AV ČR, 2014, s. 63-82. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-166-4.

PŠEJA, Pavel. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. In: BALÍK, Stanislav. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, s. 7-17. ISBN 80-7325-079-9.

VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2007, 374 s. ISBN 978-80-7367-337-6.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *www.volby.cz* [online]. Praha, 2015, 2015 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/>

www.europeum.org [online]. EUROPEUM. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z: <http://www.europeum.org/cz/cs/integrace/29-integrace--11/782-evropska-demokraticka-unie--organizace-evropskych-konzervativc> (česky)

Historie ODS. *www.ods.cz* [online]. Praha [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/historie>

Před patnácti lety se konal ustavující sjezd ODS. *www.ceskenoviny.cz: Zpravodajský server ČTK* [online]. Praha: ČTK, 2006 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/pred-patnacti-lety-se-konal-ustavujici-sjezd-ods/183456>

Stanovy ODS. OBČANSKÁ DEMOKRATICKÁ STRANA. *www.ods.cz* [online]. Praha, 2015, 30. 5. 2015 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/stanovy>

Svoboda a prosperita: Volební program 1992. *www.ods.cz* [online]. Praha: ODS, 1992 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1992.pdf

Svoboda a prosperita: Volební program ODS parlamentní volby 1996. *www.ods.cz* [online]. Praha, 1996 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.ods.cz/docs/programy/program_1996.pdf

SD-LSNS. *www.ecn.cz* [online]. [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.ecn.cz/ENV/VOLBY/SD/1page.htm>

Tzv. "sarajevský atentát" odstartoval zatím největší politickou krizi v ČR. STRAŠÍKOVÁ, Lucie. Česká televize - ČT24 [online]. 28. 11. 2008. [cit. 2015-06-29]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/37206-tzv-sarajevsky-atentat-odstartoval-zatim-nejvetsi-politickou-krizi-v-cr/> (česky)

Ústava ČR. *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR* [online]. 1992 [cit. 2015-07-07]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

Vláda národního porozumění (prosinec 1989 - červen 1990). *Informační centrum vlády: Významné dny* [online]. 2009 [cit. 2015-07-06]. Dostupné z:

<http://icv.vlada.cz/cz/tema/vlada-narodniho-porozumeni-prosinec-1989---cerven-1990-65374/tmplid-560/>

Ústava ČSSR 1960. www.psp.cz: dokumenty [online]. [cit. 2015-07-02]. Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html (česky)

Vláda Mariána Čalfy (27. 6. 1990-02. 07. 1992): Přehled členů vlády. *Vláda ČR* [online]. 2007 [cit. 2015-07-06]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1990-1992-csfr/marian-calfa-2/prehled-ministru-24629/>

Vláda Petra Pitharta (29. 06.1990 - 02. 07.1992): Přehled členů vlády. *www.vlada.cz* [online]. Praha, 2007, 28. 8. 2007 [cit. 2015-07-16]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1990-1992-csfr/petr-pithart/prehled-ministru-24626/>

Volební programy ODS. ODS. *www.ods.cz* [online]. Praha, 2015 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: <http://www.ods.cz/politicky-program/volebni-programy>

Ministerstvo zahraničí: [online]. [cit. 2015-07-19]. Dostupné z: www.mzv.cz

Zákon o politických stranách ze dne 23. 1. 1990: č. 15/1990 Sb. *Zákony pro lidi.cz* [online]. AION CS, s.r.o., 2015 [cit. 2015-07-05]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-15/zneni-19900123>

Zákon o volbách do Federálního shromáždění ze dne 27. 2. 1990: č. 47/1990 Sb. *Zákony pro lidi.cz* [online]. AION CS, s.r.o., 2015 [cit. 2015-07-05]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-47>

Přílohy

Volby do Sněmovny národů Federálního shromáždění konané ve dnech 8. - 9. 6. 1990 na území České republiky

Volební strana		Platné hlasy	
		Celk.	V %
07	Občanské fórum	3 613 513	49,96
10	KSČ	997 919	13,80
20	HSD-SMS	658 477	9,10
23	KDU	633 053	8,75
21	Sociální demokracie	301 445	4,17

Zdroj: ČSÚ: <http://www.volby.cz/pls/sn1990/u4>

Volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění konané ve dnech 8. - 9. 6. 1990

Volební strana		Platné hlasy	
		Celk.	V %
07	Občanské fórum	3 851 172	53,15
10	KSČ	976 996	13,48
20	HSD-SMS	572 015	7,89
23	KDU	629 359	8,69
21	Sociální demokracie	278 280	3,84
12	Soužití a MKDH	5 472	0,08

Zdroj: ČSÚ: <http://www.volby.cz/pls/sl1990/u4>

Volby do České národní rady konané ve dnech 8. - 9.6.1990

Volební strana		Platné hlasy	
		Celk.	V %
07	Občanské fórum	3 569 201	49,50
10	KSČ	954 690	13,24
20	HSD-SMS	723 609	10,03
23	KDU	607 134	8,42
21	Sociální demokracie	296 165	4,11

Zdroj: ČSÚ: <http://www.volby.cz/pls/cnr1990/u4>

**Volby do Sněmovny národů Federálního shromáždění konané ve dnech 5. - 6. 6. 1992
na území České republiky**

Volební strana		Platné hlasy	
		Celk.	V %
42	ODS a KDS	2 168 421	33,43
33	Levý blok (KSČM, DL ČSFR)	939 197	14,48
01	ODA	264 371	4,08
17	KDU-ČSL	394 296	6,08
03	ČSSD	440 806	6,80

Zdroj: ČSÚ: <http://www.volby.cz/pls/sn1992/u4>

Volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění konané ve dnech 5. - 6. 6. 1992

Volební strana		Platné hlasy	
		Celk.	V %
42	ODS a KDS	2 200 937	33.90
33	Levý blok (KSČM, DL ČSFR)	926 228	14.27
01	ODA	323 614	4.98
17	KDU-ČSL	388 122	5.98
03	ČSSD	498 030	7.67

Zdroj: ČSÚ: <http://www.volby.cz/pls/sl1990/u4>

Volby do České národní rady konané ve dnech 5. - 6.6.1992

Volební strana		Platné hlasy	
		Celk.	V %
42	ODS a KDS	1 924 483	29.73
33	Levý blok (KSČM, DL ČSFR)	909 490	14.05
01	ODA	383 705	5.93
17	KDU-ČSL	406 341	6.28
03	ČSSD	422 736	6,53

Zdroj: ČSÚ: <http://www.volby.cz/pls/cnr1992/u4>

**Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky
konané ve dnech 31.5. - 1. 6. 1996**

Volební strana		Platné hlasy	
		Celk.	V %
02	ČSSD	1 602 250	26.44
03	ODS	1 794 560	29.62
08	ODA	385 369	6.36
10	KDU-ČSL	489 349	8.08
15	KSČM	626 136	10.33

Zdroj: ČSÚ: <http://www.volby.cz/pls/ps1996/u4>

Členové vlád za ODS

Vláda ČSFR 1990-1992

Václav Klaus	Ministr financí	Celé období
--------------	-----------------	-------------

Vláda ČSFR 1992

Jan Stráský	Předseda vlády	Celé období
Miroslav Macek	Místopředseda vlády	Celé období
Jan Klak	Ministr financí	Celé období
Petr Čermák	Ministr vnitra	Celé období

Vláda ČR 1990-1992

Jan Stráský	místopředseda vlády	24.1.1992-2.7.1992
Milan Uhde	Ministr kultury	29.6.1990-25.6.1992
Jiří Novák	Ministr spravedlnosti	8.1.1992-2,7,1992
Karel Dyba	Ministr pro hospodářskou politiku	Celé období
Igor Němec	Ministr státní kontroly	24.1.1992-2.7.1992

Vláda ČR 1992-1996

Václav Klaus	Předseda vlády	Celé období
Ivan Kočárník	Ministr financí a místopředseda vlády	Celé období
Josef Zieleniec	Ministr mezinárodních vztahů, od 1.1.1993 min. zahraničí	Celé období
Jan Stráský Vladimír Budínský	Ministr dopravy	30.1.1993-10.10.1995 10.10.1995-4.7.1996
Jindřich Vodička	Ministr práce a sociálních věcí	Celé období
Jiří Novák	Ministr spravedlnosti	Celé období
Karel Dyba	Ministr hospodářství	Celé období
Igor Němec	Ministr státní kontroly, po zrušení 30.6.1993 min. bez portfeje	Celé období
Ivan Pilip	Ministr školství (KDS)	2.5.1994-2.7.1996
Jan Ruml	Ministr vnitra	Celé období
František Benda	Ministr životního prostředí (KDS)	Celé období
Petr Lom Luděk Rubáš Jan Stráský	Ministr zdravotnictví	2.7.1992-22.6.1993 22.6.1993-9.10.1995 10.10.1995-2.7.1996

Vláda ČR 1996-1997

Václav Klaus	Předseda vlády	Celé období
Ivan Kočárník Ivan Pilip	Ministr financí a místopředseda vlády	4.7.1996-2.6.1997 2.6.1997-30.11.1997
Josef Zieleniec Jaroslav Šedivý (bezpartijní)	Ministr zahraničí	4.7.1996-23.10.1997 8.11.1997-30.11.1997
Jan Stráský	Ministr zdravotnictví	Celé období
Jindřich Vodička Stanislav Volák	Ministr práce a sociálních věcí	4.7.1996-8.11.1997 9.11.1997-30.11.1997
Martin Říman	Ministr dopravy	Celé období
Jan Ruml Jindřich Vodička	Ministr vnitra	4.7.1996-7.11.1997 8.11.1997-30.11.1997
Ivan Pilip Jiří Gruša (bezpartijní)	Ministr školství	4.7.1996-2.6.1997 2.6.1997-30.11.1997

zdroj: BALÍK, Stanislav. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, 327 s. ISBN 80-732-5079-9, str. 301-302

Fotografie

1. předseda ODS Václav Klaus

Vladimír Mečiar a Václav Klaus

Jan Ruml a Václav Klaus

Václav Klaus a Ivan Pilip na sjezdu KDS

Zdroje předchozích fotografií: www.ods.cz

Josef Zieleniec

zdroj: www.mzv.cz

Zdroj: www.odshranice.cz